

SODR@I NA

Voved
Andreas Kl ajn

Novata (ne)bezbednost

Kakov ustav e potreben za
bezbednoski nte predi zvi ci na Evropa
Kl aus Bi l er

Vojnata na I rak i def i ni raweto
na novi ot svetski poredok
Andreas Kl ajn

Novi ot Predok vo Sredni ot
I stok I ntervju so Stojan Andov
Ol i vera Trajkovska

Makedoni ja vo NATO, sostojbi na perspekti vi
Mi tko Jovanov

Pri bli ` uvawe kon NATO i ref ormi te
vo bezbednosni ot sektor kako f aktor
za vnatre{ na stabi l nost na RM
Nazmi Mal i }i

Predi zvi ci i perspekti vi

Novoto NATO - nadmi nuvawe na jazot
Ni kol as Berns

Kon zedni ~ka nadvore{ na o bezbednosna
pol i ti ka na Evropskata zaedni ca
Kri stof Hojsen

Pravda vo postkonf l i ktni op{ testva
Zare Vi l i povski

100 godi ni I LI NDEN

I l i ndenska paradi gma 1903-evropski kontekst
na ^ovekovi te Prava
Vera Veskovi }-Vangel i

Pol i ti ~ka teori ja

Go odi gra l i svoeto total i tari zmot vo Evropa?
Hans Maer

Portreti

Robert [uman, osnovopol o` ni k na evropskata gradba
Li n Bonmartel -Kul um

Recenzi i

..Amerri kanci te od Mars, a Evropejci te od Venera,,
Vasko Naumovski

Ameri kanski (anti)hegemoni jal i zam
Hans Ri ser

Dokumenti

Obra}awe na ameri kanski ot pretsedatel Xorx Bu{ od
naci jata na 17 Mart
-Objavuvawe vojna na I rak

I ni ci jal na dekl araci ja
Robert [uman

Za avtori te

Predgovor

M-r Andreas Klajn

Na pruski ot general Karl f on Klauzevi c mu se pri pi { uva poznatata re~eni ca "vojnata e samo prodol ` uvawe na pol i ti kata so drugi sredstva". Vo negovata poznata kni ga "Za vojni te" do denes najpoznati ot voen istori ~ar i veteran na Napoleonovite osloboditel ni vojni se obiduva da formulira edna op{ topri fatena def inicija za toa { to pretstavuva vojната. Poznati ot nedostig vo negovoto delo po~iva vo negovoto orientirawe kon kompromisot me|u apsolutnoto vladeewe, podredenata di plomatija i zakonski obvrzuva~ki ot dogovor od edna strana i nadredeni te dr ` avni i nteresi od druga strana, za koi se bea odl u~i le nemu poznati te dr ` avi od toa vreme.

Formulata na Klauzevi c denes, vo po~etokot na 21 vek, koga di skusijata e naso~ena kon ameri kanskata nadvore{ na pol i ti ka, so ogl ed na dvete voeni i intervenci i vrz suvereni dr ` avi si pove}e se ci ti ra. Se postavuva pra{ aweto dal i vojната si u{ te mo ` e da bi de prodol ` eno sredstvo na dene{ nata pol i ti ka.

Dokol ku se sl edat di skusi i te okol u voeni te napadi na Avgani stan i Irak, se dobi va vpe~atokot deka SAD napadna dve mi roqubi vi dr ` avi , koi za svojata pol i ti ka za ~ovekovi prava bea f al eni , a ne kri ti kuvani za nepravedni ot re ` im, koj ve}e deseti ci godi ni vodi vojna proti v sopstveni te gr |ani . I ra~ki ot pretsedatel Sadam Husein, pokraj toa, ja poka ` a svojata opasnost i so dvata voeni napadi na sosedni te dr ` avi i pri toa ` rtvuva{ emi li on ~ove~ki ` i voti . Vo sopstvenata zemja ne se dvoume{ e da upotrebi otroven gas proti v Kurdi te, koi se nasel eni vo severni ot del od Irak. Huseingo i skori sti krajot na prvata Zal i vska vojna vo 1991 za da dozvol i da bi dat ubi eni i ljadni ci { i i ti , koi ` i veat vo jugot kon grani cata so Kuvajt i vo okol i nata na Basra. Toga{ poborni ci te za mi r ne i zl egoa da protesti raat pou l i ci te ni zsvetot.

Dal i pra{ aweto za vojната kako prodol ` eno sredstvo na pol i ti kata e opravdano vo sl u~ajot na Sadam Husein koga di plomatijata be{ e porazena? Pred 75 godi ni , vo septemvri 1938, bri tanski ot premi er Nevil ^embrlejn, i tal i janski ot f i rer Beni to Musol i ni , f rancuski ot premi er Edvard Dal adi r i f i rerot na germanski ot Rajh Af ol f Hi tler go potpi { aa Mi nhenski ot dogovor za da go zape~atat mi rnoto zazemawe na sudetski ot del od ^ehosl ova~ka, prete ` no nasel en so Germanci . Gordo po potpi { uvaweto, ^embrlejn i zjavi : "Peace for our times". Samo edna godi na podocna, Adol f Hi tler ja napadna Pol ska i ja vnese Evropa vo katastrof ata nare~ena Vtora svetska vojna.

Sadam Husein ne ja kri e{ e svojata vodu{ evenost od germanski ot di ktator. @el bata za uni { tuvawe na ovoj naslednik na Hitler, se pak, vo Evropa sistematski se potcenuva{ e. Di skusijata za toa dal i Irak poseduval oru ` je za masovno uni { tuvawe i li ne }e bi de u{ te nekoie vreme aktuel na, no toa nema da vl i jae na f aktot deka sojuzni ci te so upotreba na voena sil a uspeaja da zavr{ at edna vojna, koja di ktatorot od 1980 godi na ja vode{ e proti v sopstveni ot narod. Re~i si osum procenti od nasel eni eto stanaa ` r tvi na taa vojna.

Kakov ustav e potreben za bezbednosni te predi zvi ci na Evropa?

Kl aus Bi l er

Obra}awe na Kl aus Bi l er, porane{ en pretsedatel na Sobrani eto na Zapadnoevropska uni ja za bezbednost i odbrana, na konf erenci jata na Fondaci jata "Konrad Adenauer" za evropski ot konvent, vo Skopje, 9 maj 2003

Evropa e na krstopat. Za nekol ku nedel i (za vreme na sami tot na EU vo Sol un, so koj zavr{ uva pretsedavaweto na Grci ja so EU na krajot na juni), se o~ekuva evropski ot konvent, so koj pretsedava porane{ ni ot pretsedatel na Franci ja, Val eri @i skar d' Esten, da ja pretstavi svojata nacrt-ustavna povel ba do { ef ovi te na dr` avi te i vl adi te na Evropskata uni ja. Ovoj nacrt }e sl u` i kako osnova za pretstojnata me|uvl adi na konf erenci ja, koja }e mora da ja f i nal i zi ra novata evropska pravna ramka, so koja Evropskata uni ja }e mo` e da odgovori na pol i ti ~ki te i na bezbednosni te predi zvi ci so koi se soo~uva vo 21 vek. Me|u ovi e predi zvi ci se me|unarodni ot terorizam i proliferacijata na oru` jeto za masovno uni { tuvawe, spre~uvaweto na ekspanzijata na neprijatel skata mo} ili i deol ogi ja i rekonstrukci jata na neuspe{ ni te dr` avi i spravuvaweto so konf likti.

Ova treba da bi de vreme na golem entuzijazam. Raspadot na Sovetski ot Sojuz i padot na komuni sti ~koto vl adeewe ozna~i ja kraj na i stori skata podel ba na konti nentot. Deset novi ~lenki na EU { totuku gi potpi { aa svoi te protokol i za pri stap. Ni vni te pretstavni ci ve}e i maat pol no u~estvo vo rabotata na konventot, a toa va` i i za pretstavni ci te na Turci ja (koja i ma status na zemja-kandi dat, i ako sé u{ te ne e postaven datum za po~nuvawe na pregovori te za pri stap).

No, sepak, vo ovi e denovi sé u{ te nema mnogu entuzijazam vo Bri sel. Stari te i novi te, gol emi te i mal i te, central ni te i peri f erni te zemji ~lenki na EU se dl aboko podel eni okol u i institucional ni pra{ awa kako brojot na evrokomesari, krajot na rotira~koto pretsedatel stvo ili dali treba da ima izbran pretsedatel na Sovetot na EU. Sepak, Pretsedatel stvoto na konventot objavi serija nacrt~lenovi koi vedna{ predi zvi kaa `e{ ka, si l na debata me|u ~lenovi te na konventot i vl adi te.

(Kako porane{ en parl amentarec i jas se nadevav deka }e i ma konstrukti vna debata za ul ogata na nacional ni te parl amenti vo Evropskata uni ja. Smetam deka ima jasna potreba naci onal ni te parl amenti pove}e da se vkl u~eni vo evropski te raboti , posebno vo pra{ awata od obl asta na bezbednost a i odbranata. No, dosega ova pra{ awe, za ` al , ne go dobi potrebnoto vni mani e.] e ka` am pove}e za ova podocna).

Drugata pri ~i na zo{ to vo momentot e te{ ko da se najdat mnogu evroentuzijasti e { to so

i ra~koto pra{ awe na vi del i na tol ku sogol eno i zl egoa osnovni te pol i ti ~ki podel bi me|u Evropejci te, { to najverojatno }e bi de potrebno mnogu vreme za da zazdravat rani te { to si gi nanesoa edni na drugi. No, vo i zmi nati te nedel i ne i m be{ e na{ teteno samo na odnosi te vo ramki te na Evropa. Pri ~i neta e gol ema { teta i na povoeni te bezbednosni i nsti tuci i (NATO i Obedi neti te naci i) i }e bi de potrebno vreme taa da bi de popravena.

I ra~kata vojna be{ e gol em poraz za Evropa i nejzi nata ambi cija da sozdade zaedni ~ka nadvore{ na i bezbednosna pol i ti ka. Faktot { to Evropa so uspeh se zdru` i vo drugi obl asti na nadvore{ nata pol i ti ka kako Bal kanot i posebno ovde, vo Makedoni ja, ne mo` e da bi de kompenzaci ja za toj f akt. Evropskata uni ja ne mo` e{ e da govori so eden gl as, taa i ma{ e (i sé u{ te i ma) mnogu malo vli jani e vrz si tuaci jata vo I rak i postojat odredeni zagri` uva~ki znaci deka razdorot mo` ebi nema da bi de pri vremen. Mi sl am, na pri mer, na i znenaduva~ki si l nata reakci ja na neodamne{ ni ot „mi ni -sami t", odr` an od ~eti ri zemji na EU (Bel gi ja, Franci ja, Germani ja i Luksemburg), kade { to raspravaa za predl ogot za sozdavawe Evropska uni ja za bezbednost i odbrana.

Nasproti seto ova, Evropejci te mora da rabotat ponaporno od koga i da e na ostvaruvawe na sl ednata f aza od ni vni ot gol em proekt za dosega najbl i ska i ntegraci ja i na toa EU da stane enti tet, ~i ja ul oga vo me|unarodni te raboti, prevenci jata na konf li kti i spravuvawe so kri zi }e i ma kredi bi li i tet.

Koi se gl avni te pra{ awa { to predi zvi kuvaat proti vre~nosti ?

So 25 ili pove}e ~lena, na Evropskata uni ja ñ trebaat institucii i proceduri koi f unkci oni raat (gol em broj zemji – me|u ni v i Bi v{ ata Jugosl ovenska Republ i ka Makedoni ja – treba da bi dat razgl edani kako mo` ni i dni zemji -kandi dati).

Pove}eto lu|e bi se sogl asi le deka momentalni te strukturi naskoro }e stanat neadekvatni i neef i kasni, bi dej}i bi le f ormi rani za sorabotka me|u { est zemji ~l enki.

Tempi raweto e od su{ ti nsko zna~ewe: poverojatno e EU da gi real i zi ra ref ormi te sega, so 15 ~l enki, otkol ku po pro{ i ruvaweto.

Novata ustavna povel ba treba da bi de lesna za ~i tawe i razbi rawe; treba jasno da gi navede kompetenci i te na Uni jata i treba da gi def i ni ra odnosi te me|u evropski te i nsti tuci i.

I sto taka, treba jasno da uka` e koja e cel ta na Uni jata: koi se f undamental ni te probl emi i pra{ awa { to sakame da gi re{ avame preku Evropskata uni ja? Oni e obl asti koi ne gi pokri va ustavnata povel ba }e ostanat pod naci onal en suvereni tet. Treba da bi dat def i ni rani jasni pravi la za toa kako Uni jata mo` e sebesi da si dade novi kompetenci i. Edna va` na cel na novata pravna ramka e poednostavuvawe i podobro donesuvawe odl uki. I sto taka, treba da bi de namal eno i { areni l oto na proceduri. Pri nci pot na zaedni ~ko donesuvawe odl uki od Sovetot i evropski ot parl ament treba da bi de general i zi ran, i ako ostanuva kontroverzno toa { to Sovetot i ma – vo isto vreme – i zakonodavna i i zvr{ navl ast.

Op{ toto kori stewe na kval i f i kuanoto mnozi nsko gl asawe (KMG) vo Sovetot }e bi de u{ te eden va` en ~ekor kon poef i kasno donesuvawe odl uki i gol em broj predl ozi odat vo taa nasoka. Ve}e e nepri f atli vo edna i li samo nekol ku zemji ~l enki da mo` e da predi zvi kaat bl okada vo Uni jata. So 25 ili pove}e ~lena, postojni ot sistem na gl asawe u{ te pove}e }e ja vl o{ i sostojbata.

Kval i f i kuanoto mnozi nsko gl asawe e va` no bi dej}i }e mu ovozmo` i na novi ot mi ni ster za

nadvore{ ni raboti daja vr{ i svojata rabota vo soodvetna pol i ti ~ka sredi na.

O~i gl edno, postojat obl asti kade { to KMG, barem zasega, ne mo` e da se pri meni ; edna od ni v e odbranata. Za da se dozvol i pogol ema f leksi bil nost vo ova oblast treba da ja vovedeme mo` nosta oni e zemji koi go sakaat toa da sorabotuvaat i da odat napred. Na drugi te ne treba da i m bi de dozvol eno da gi bl oki raat ni vni te ambi ci i , a mo` at da i m se pri kl u~at vo koe bi l o vreme.

Gol em broj predl ozi se bazi rani na usl ovot deka Uni jata dozvol uva takanare~enata „zajaknata sorabotka" da bide pro{ i rena na bezbednosta i odbranata. Spored Povel bata od Ni ca, pra{ awata od obl asta na bezbednosta i odbranata bea i skl u~eni od takva sorabotka.

Pretsedava~ot so Rabotnata grupa za odbrana na konventot, komesar Mi { el Barni e, predl o` i da se sozdade „Evrozona za odbrana", koja }e i m dozvol i na oni e zemji koi toa go sakaat da se obvrzat na zaedni ~ka odbrana.

Kako { to poka` aa skore{ ni ot sami t na koj pri sustvuvaa Bel gi ja, Franci ja, Germani ja i Luksemburg i ni vni ot predl og za sozdavawe Evropska uni ja za bezbednost i odbrana, me|u nekoi zemji ~l enki postoi pol i ti ~ka vol ja vi zi jata od Povel bata od Mastri ht od 1991 godi na za zaedni ~ka odbrana da ja pretvorat vo real nost, duri i ako drugi partneri na EU zasega ne ja spodel uvaat taa vol ja.

Gl avnata cel na predl ozi te podneseni od ~eti ri te zemji e brgu da se vospostavi sorabotka vo odbranata, kako i obvraska za zaedni ~ka odbrana vo ramki te na Evropskata uni ja, koja }e bi de paral el ena na sl i ~ni obvrski vo ZEU i NATO. Spored toa, ~eti ri te zemji predl agaat da se obvrzat sebesi na obezbeduvawe zaedni ~ka pomo{ vo slu~aj na site vi dovi rizik, so harmoni zi rawe na ni vni te pozi ci i vo odnos na bezbednosni i odbranbeni pra{ awa, razvi vawe na ni vni te voeni mo` nosti i zgol emuvawe na tro{ oci te vo odbranata.

Vo nacrt~l enot 21 Pretsedatel stvoto na konventot predl aga sistem na tri ni voa za bezbednosna i odbranbena sorabotka me|u ~l enki te na EU: prvoto ni vo treba da se sostoi od „kl auzul a za sol i darnost" za sorabotka me|u zemji te~l enki vo spravuvawe so posl edi ci te od terori sti ~ki napad vo zemja~l enka; vtoroto ni vo vkl u~uva bl i ska sorabotka vo zaedni ~kata odbrana, so toa { to zemji te~u~esni ~ki }e imaat potpi { ano deklaracija koja }e bi de anekti rana na Ustavot. Vo slu~aj na oru` en napad na teri torijata na zemja~l enka koja ja potpi { ala deklaracijata, drugi te potpi sni ci }e go razgl eduvaat baraweto za pomo{ . Spored tretoto ni vo, oni e ~l enki na EU, koi se i ~l enki na NATO, gi zadr` uvaat svoi te prava i obvrski koi rezul ti raat od Severnoatl antskata povel ba.

I ako ja poddr` uvam sekoja i ni cijati va koja i ma za cel na Evropskata uni ja da ñ obezbedi ef i kasma bezbednosna i odbranbena pol i ti ka, ostanuvaat gol em broj neodgovoreni pra{ awa vo odnos na predl ogot za sozdavawe Evropska uni ja za bezbednost i odbrana i voveduvawe obvraska za zaedni ~ka odbrana vo novata ramka na povel bata na EU.

Zo{ to e neophodno za zemji te kako Bel gi ja, Franci ja, Germani ja i Luksemburg – koi ve}e i maat potpi { ano kl auzul a za zaedni ~ka odbrana vo ZEU i NATO – da baraat tret pakt za pomo{ ?

Vo odnos na si stemot od tri ni voa predl o` en od Pretsedatel stvoto na konventot, gi i mam sl edni te pra{ awa: Kol ku e ubedl i v dogovorot za zaedni ~ka odbrana koj i m dava na zemji te~l enki u~esni ~ki pravo da baraat pomo{ ? Zo{ to Pretsedatel stvoto pravi ~ekor nanazad i ne go i spol nuva standardot koj e ve}e postaven vo tekstot na postojni te dogovori za zaedni ~ka

odbrana? Vo sl u~ajot na ZEU, zemji te~lenki i maat obvrška da obezbedat pomo{ ako edna od ni ve`rtvana oru`en napad.

[to se sl u~uva ako zemja~lenka na EU koja ne e~lenka na NATO ja potpi { e novata obvrška za zaedni ~ka odbrana? Dal i taa }e i ma kori st od mo`nosti te i resursi te na ~lenki te na EU koi se vo isto vreme i ~lenki na NATO? Dal i ~lenki te na NATO koi ne se ~lenki na EU }e pri govorat na ova?

Koi obvrški treba da bi dat i spol neti od zemji te~lenki koi u~estvuvaat vo obvrškata za zaedni ~ka odbrana? Dal i moraat da se sogl asat na odredeno ni vo na tro{ oci za odbranata, vo zav i snost, na pri mer, od ni vni ot BDP?

Zasega, samo nekol ku zemji ~lenki gi i maat voeni te sredstva so koi obvrškata za zaedni ~ka evropska odbrana bi bi la dovol no sposobna za da bi de voeno ef i kasna. Zatoa, u~estvoto na ovi e zemji bi bi lo od vi tal no zna~ewe. Bez ova a sposobnost za voena ef i kasnost, obvrškata za zaedni ~ka odbrana na EU nema da uspee da ja i spol ni f unkcijata na odr` uvawe na voenata mo} zaradi obeshrabruvawe na napadi . Sepak, voop{ to ne e si gurno deka pove}e od nekol ku zemji }e se vkl u~at vo novata obvrška za zaedni ~ka odbrana. Pove}eto od novi te ~lenki na EU, na pri mer, ve}e rekoa deka ni vni te bezbednosni i nteresi se dovol no pokri eni preku ni vnoto ~lenstvo vo NATO. Drugi zemji navesti ja deka bi se sogl asi le so kl auzul ata za sol i darnost, no ne so toa EU da stane voena organi zaci ja i li organi zaci ja za kol ekti vna odbrana. Nema li da i ma pove}e smi sl a da se pri kl u~i postojni ot dogovor za evropska kol ekti vna odbrana, t.e. modi f i kuanata Bri sel ska povel ba so koja se f ormi ra{ e ZEU, na novi ot ustav? Toj pri od }e ja i ma prednosta { to }e ja vkl u~uva Vel i ka Bri tani ja, edna od naji staknati te voeni si li vo Evropa i ~lenka i na ZEU i na nejzi nata grupa za sorabotka vo vooru` uvaweto, ZEGV (Zapadnoevropska grupa za vooru` uvawe). Ponatamu, povel bata na ZEU vo odnos na voeni te obvrški obezbeduva vrska so NATO.

Ova re{ eni e }e obezbedi cvrsta osnova za zaedni ~ka odbrana me|u zemji te~lenki na EU, a vo isto vreme EU }e mo` e ponatamu daja razvi va evropskata bezbednosna i odbranbena pol i ti ka. Bez oby i r na toa dal i zaedni ~kata odbrana ostanuva vo ramkata na ZEU i li }e bi de pref rl ena na EU, ostanuvaat golem broj pra{ awa od vi tal no zna~ewe. Zemji te~lenki treba da redef i ni raat { to pretstavuva „oru`en napad". Dal i teroristi ~ki napad spa|a vo taa kategori ja? Koj e geograf ski ot opseg na obvrškata za zaedni ~ka odbrana? Dal i go pokri va samo kopnoto na Evropa ili vkl u~uva i prekumorska teritorija? Koj e evropski ot strategi ski koncept? Vo { to toj se razli kuva od strategi ski ot koncept na NATO ili od strategi jata za naci onal na bezbednost na Soedi neti te Ameri kanski Dr` avi? Koga zemji te~lenki }e po~nat da rabotat na zaedni ~ka analiza na rizi ci te i zakani te? Ajde prvo da odgovori me na ovi e pra{ awa pred da se pri kl u~i me kon nova obvrška za zaedni ~ka odbrana!

Vo odnos na evropskata bezbednosna i odbranbena pol i ti ka, dal i sakame pra{ aweto na prol i feraci ja na oru` jeto za masovno uni { tuvawe da bi de del od bezbednosnata pol i ti ka na EU? Dal i sakame EU-si li te za i ntervenci ja vo kri zni si tuaci i da bi dat i spra}ani na akci i pod pri nuda, ovl asteni od Sovetot za bezbednost na Obedi neti te naci i ?

Edno va`no pra{ awe koe ne be{ e dopreno e vkl u~enosta na naci onal ni te parlamenti vo obl asta na bezbednosta i odbranata. Kakva ul oga predvi duvaat predl ozi te za obvrška za zaedni ~ka odbrana vo EU za naci onal ni te parlamenti? ^lenovi te na naci onal ni te parlamenti i maat va`ni prava i obvrški vo obl asta na bezbednosta i odbranata. Tie gi

i zgl asuvaat nacionalni te buxeti za odbrana, go nadgleduvaat ispra}aweto na trupi, u~estvuvaat vo su{ tinski odl uki za nabavka na oru` je i vo ovl astuvawe na koristeweto na nacionalni ot vozdu{ en prostor i teri torijata od strana na stranski si li . Vo ovi e obl asti evropski ot parlament gi nema pravata { to gi u` i va vo odnos na pra{ awa { to se odnesuvaat na vnatre{ ni ot pazar. Ako se formira EU-f ond za zaedni ~ko i stra` uvawe vo obl asta na vooru` uvaweto, toga{ na evropski ot parlament treba da mu se dade gl as za toa kako da se koristi buxetot.

Vo slu~aj na teroristi ~ki napad ili „oru` en napad" ni koj nema da pri f ati evropski ot parlament da ja donese odl ukata za ispra}awe trupi . Jasno, vl adi te sé u{ te }e treba da gi konsul ti raat naci o nal ni te parl amenti pred da gi akti vi raat kl auzul i te za sol i darnost i zaedni ~ka odbrana. Za EU da go podobri svojot demokratski def i ci t, parlamentarci te od nacionalni te parl amenti i evropski ot parlament mora da i maat kompl ementarni ul ogi .

Novata ustavna povel ba treba da go obvrzuva Sovetot na EU da podnesuva pi { an i zve{ taj za svoi te akti vnosti do nacionalni te parl amenti na zemji te~l enki . Vrzo snova na i skustvoto na postojni te konsul tati vni i nterparlamentarni f orumi , kako Sobrani eto na ZEU i Parlamentarnoto sobrani e na NATO, nacionalni te parl amenti treba da ja i maat mo` nosta da i spraj aat del egaci i do „Evropski ot i nterparlamentaren f orum za bezbednost i odbrana" za da se razgl eduvaat i zve{ tai te na Sovetot i da se i zgl asuvaat preporaki .

Kombinaci ja na me| uvl adi na i i nterparlamentarna sorabotka vo obl asta na bezbednosta i odbranata }e ñ obezbedi na Unijata cvrsta osnova za posti gnuvawe ponatamo{ en napredok kon i zgradba na bezbednost i odbrana vo Evropa.

Vo sl edni te denovi }e treba vni matel no da gi prou~i me amandmani te i zneseni od ~l enovi te na konventot. Mnogu nacionalni parlamentarci se ~l enovi na konventot i }e vi di me dal i ti e navi sti na sakaat da gi i maat i nstrumenti te { to i m se potrebni za soodvetno da ja i zvr{ uvaat svojata rabota. Na{ i te gra| ani i mja davaat svojata doverba za vni matel no da gi prei spi tuvaat nacionalnata i evropskata pol i ti ka na vl adi te.

Vojnata vo I rak i def i ni raweto Na novi ot svetski poredok

Andreas Kl ajn

Borbenata f aza na vojnata vo I rak zavr{ i so brza i odl u~na pobeda na ameri kanko-bri tanski te sojuzni ~ki si li i so mi ni mal en broj ~ove~ki `rtvi. Vo peri od od nekol ku nedel i vi sokoopremeni te sojuzni ~ki trupi na svetot mu ja poka`aa primenata na posledni te dosti gnuvawa vo voenata tehnol ogi ja i ja "raznesoa" di ktaturata, koja go i zma~uva{ e i ra~ki ot narod vo posl edni te 30 godi ni. Sepak, i ako vojnata e zavr{ ena, sega stranski te osvojuva~i treba da "i zvojuvaat" mi r vo edna nepri jatel ska sredi na. U{ te vo po~etokot, ameri kanski te i bri tanski te vojni ci, kako i ci vi l ni te si li, se soo~uvaat so etni ~ki i rel i gi ozni proti vni ci, dol go poti snuvani i ugnetuvani lu|e, raspadnata i nf rastruktura o{ tetena od vojnata i od dol gi te godi ni na zapostavuvawe i korupcija, nedostig od i ra~ko demokratsko i skustvo i sve{ teni ci, razbojni ci, kri mi nal ci i voeni prof i teri kako "doma}i ni", koi se ori enti rani kon i zvorot na mo} ta.

Sekako, vo ovi e usl ovi na pri vremeni ot ci vi l en admi ni strator, porane{ ni ot general i veteran od Prvata zal i vska vojna - Xej Garner, ne mu e voop{ to l esno da go za~uva zdravi ot razum, da mu ja dade neophodnata poddr{ ka na i ra~ki ot narod vo gradeweto mi rna i razvi ena dr`ava, a naedno da ne ostane vo zemjata zaedno so ameri kanski te i so bri tanski te voeni si li, podol go otkol ku { to e potrebno. I ako voenata operacija zavr{ i pobrzo otkol ku { to se o~ekuva{ e i komentira{ e od pove}eto kri ti ~ari, di skusijata okol u smi slata na vojnata protiv I rak sî u{ te postoi vo i nadvor od Soedneti te Ameri kanski Dr`avi i Vel ika Bri tani ja. Vo posl edno vreme, admi ni stracijata na Bl er e pod pri ti sok poradi pogre{ ni te i li i zmeneti te izve{ tai na Bri tanskata tajna slu`ba MI 6 okol u i ra~ki ot potencijal za proi zvodstvo na oru`je za masovno uni { tuvawe.

Di skusi i te okol u pravednosta na vojnata protiv Sadam Husei n nasekade vo svetot se potti knati i vodeni od emoci i i obvi nuvawa za dvete strani. Lu|e od razl i ~ni op{ testveni i socijal ni sl oevi javno protesti raa protiv vojnata vo I rak. I pokraj toa, protestanti te i staknuvaa deka ni vni te reakci i ne se protiv ameri kanski ot narod, tuku protiv pol i ti kata na admi ni stracijata na Bu{ vo zemji te od Sredni ot I stok. Sepak, oni e { to ja poddr` uvaa ameri kanskata pol i ti ka sprema I rak bea narekuvani voeni prof i teri i vazali na ameri kanski ot pori v za hegemoni ja.

Po dva meseca neuspe{ na potraga po oru`je za masovno uni { tuvawe vo I rak, kri ti ~ari te na i intervencijata ~uvstvuvaat deka bi l e vo pravo za ni vnoto obvi nuvawe deka ovaa vojna se vode{ e za da se dobi e vl asta vrz vtori te pogol emi na naf teni i zvor i vo svetot.

Sudej}i ja samo ednata strana na voenata intervencija vo I rak,, kri ti ~ari te go i gnori raa f aktot deka di ktatorot Sadam Husei n gi mame{ e Obedi neti te naci i vo tekot na i zmi nati te 12 godi ni. Za seto toa vreme toj odbi va{ e da gi i spol ni svoi te obvrski za cel osno razoru` uvawe na dr`avata od oru`jeto za masovno uni { tuvawe i jasno i ekspl i ci tno da

odgovori na mnogobrojne prava inšpektorije na Obedinjenje nacije. So toa, Sadam Husein je prekršil Rezolucija 1.441 na Obedinjenje nacije, i ako Sovetot za bezbednost postojano go predupreduje za "seriozne posledice" od postojanoto narušavanje na negovite obvrski.

Evroatlantski otzidor

Stavot na Francija i na Germanija vo ramkite na Obedinjenje nacije, za toa kakvi posledici bi mozele da se otkuvaat, poka deka postoji dlabok otzidor vo evropsko-amerikanski te odnosi, to vodi na bidešite poteško da se nadmine. Toa u te ednagi poka uva fundamentalno razlišnite sfašawa na svetski ot poredok i za uvuvaweto na nacionalnite interesi, to se tolku jasno opišani od istoriariot Robert Kegen, vo negovata kniga "Zarajot i mošta". Dodeka Evropejci te go baraat Kantovi ot "vešeni r" vo svetot na pravila i zakoni, medru avni pregovori i medunarodni sorabotki, Amerikanci te se orientirani kon vistski ot svet, voznemiruvan od diktatori i teroristiški grupi koi, pak, ne ja potuvaat evropskata vizija za mir i zgora na toa š se zakanuvaat na bezbednost i stabilnost na zapadni ot svet.

uvstvoto na zakanamedu amerikanski ot narod go dostigna svojot vrvo so teroristiški te napadi od 11 septemvri 2001. Kako posledica, novata dravna bezbednosna strategija na Soedinete Amerikanski Dravi beše pretstavena pred Kongresot i javnosta na 20 septemvri 2002.¹ Vo ovoj dokument kluna uloga i ma strategijata na prevencija od vojna, pokraj šite postojni ot koncept za zaplavawe. No, za razlika od Studenata vojna, Soedinete Amerikanski Dravi ne sakaat da se potprat na dejata za zaplavawe so odmazdniški merki. Odbranata od zakanata so teroristiški grupi, to se otporni na ovi merki baradopolnuvawe na postojnata bezbednosna strategija. Kako to reše Buš: "Ne smeeme da im dozvolime na našite neprijateliprvi da napadnat". So cel na amerikanski ot narod da mu se obezbedi uspešna zaštitata, Soedinete Amerikanski Dravi "nema da se dvoumat da reagiraat sami (...) i da iskoristat (svoe) pravo na samoodbrana".

So napadot vrz Irak, i ako nepotuvajšigi protesti te namili oni lujevo i nadvor od SAD, kako i konfliktot vo ramkite na Obedinjenje nacije, administracijata na Bušgi zaštituvažesvoite dravni interesi.

Sojuzniški te siligo napašare imot to vodi zminati te 20 godini predizvika dve vojni so cel agresija vrz sosednite zemji, Iran i Kuvajt, to e vo sostojba da proizvede oruje za masovno uništuvawe i to nepotvaženi tu edna od rezolucijite na Obedinjenje nacije vodi zminati te 10 godini. Zgora na toa, Husein vo 1998 godi na pobara od monitori te na ON da jannapuštat zemjata, za da moše da ja obnovi svojata voena mašinerija. Duri i ako nepostoe di rektna vrska medru re imot na Husein vo Bagdad i mrešata na Al Qaeda, nepostoi somnevawe deka iraški ot diktator bi bil raspoložen za sorabotka so koja bilo teroristiška grupa ili rešim to bi japlivil vistskacena.

¹ <http://www.whitehouse.gov/nsc/nss.pdf>

Poradi nesposobnosti na evropski te dr`avi da se spravat so konf l i kti te i napadi te od krimi nal ni te li deri , duri i na svojot kontinent, razbi rli vo e { to edi nstvenata svetska supersi lla ne ja zaborava za{ ti tata na svoi te dr`avni i nteresi , dodeka "starata Evropa" odl u~i kako }e postapi .

Ref ormi vo me|unarodnoto pravo

Sepak, sl u~uvawata vo I rak, Avgani stan i Srbi ja, i sto taka, go poka` aa i nedosti got od me|unarodnoto pravo { to se razvilo vo zadni nata na mnogute vojni i konfli kti me|u dr`avite. Vo svet na koj sî pove}e mu se zakanuvaat nevladini teroristi ~ki grupi i krimi nal ni organi zaci i , ~i ja cel e da se pogubat { to e mo` no pove}e lu|e, postojnoto pravo pove}e ne gi zadovol uva potrebi te. Ne postoji pove}e "voobi ~aena" za{ ti ta vo spravuvaweto so vakvi te grupi . Da se gonat vakvi te grupi otkako }e go napravat prvi ot udar, ne bi bi lo ~i n na samoodbrana, tuku na samoubi stvo, pojasni pretsedatel ot Bu{ vo svojot govor na 17 mart.

Vo sf a}aweto na "starata Evropa" deka svetot sî u{ te e dal eku od ve~ni ot mi r i deka predi zvi kot na 21 vek le` i vo borbata proti v terori zmot i organi zi rani ot krimi nal , kako i vo borbata proti v si roma{ tijata i gl adot, se nao|a vi sti nskata mo` nost za obnovuvawe na evroatl antski te odnosi . Uo~uvaweto deka me|unarodnoto pravo ne e dovol no vo borbata protiv neprijatel ite na mi rot i slobodata, povtorno }e gi zdru`i u~esnicite vo me|unarodnata pol i ti ka pri def i ni raweto na novi ot svetski poredok so soodvetni pravi la i regul ati vi .

Stavot na germanskata vl ada za vojnata vo I rak

Vo pozi ci ja pred mo` en poraz na sojuzni te parl amentarni i zbori vo 2002, kancel arot Gerhard [reder, vo ramki te na svojata kampawa objavi deka bez ogl ed na toa { to }e odl u~at Obedi neti te naci i , Germani ja nema da u~estvuva, pod kakvi bi lo usl ovi , vo voeni ot napad vrz I rak. So ova a i zjava [reder ne samo { to ñ se sproti vstavi na namerata na novoi zbranata vl ada od 1998 godi na da gi zajakne Obedi neti te naci i , tuku i u{ te od sami ot po~etok na voenata kri za ja i skl u~i Germani ja od razgovori te za toa kako da se posti gne cel osna va` nost na moni tori ngmi si jata na ON vo I rak. Pokraj toa, so ova a neseri ozna i zjava, germanskata vl ada ñ se sproti vstavi na pol i ti kata na ON za vr{ ewe postojan pri ti sok vrz re` i mot na Husei n, so cel da se i spol ni Rezol uci jata 1.441.

So seto ova, germanskata vl ada ne samo { to i zrazi nepo~i tuvawe sprema pol i ti kata na ON za razoru` uvawe na I rak, tuku i mu pomogna na di ktatorot na na~i n { to pri donese za razedi nuvawe vo ramki te na Sovetot za bezbednost. I pokraj zgol emenata popul arnost na Germani ja vo redovi te na mi rovni te akti vi sti i pogol emi ot del od svetskata popul aci ja, so ova odnesuvawe ameri kansko-germanski te odnosi }e bi dat naru{ eni za eden podol gperi od. Od Germani ja ve}e nema da bi de pobarano da dade kakvi bi lo predl ozi za pol i ti ~ki ot poredok vo postvoeni ot I rak.

Strategija za stabilizirane Irak

Taale`i vo sami ot interes na Soedineti te Amerikanski Dr`avi da go poka`at svoeto voeno prisustvo po zavr{ uvaweto na vojната vo Irak, za kol ku { to e mo`no pokratko vreme ili, kako { to i stakna Donald Ramsfeld: "(...) }e se vodi me spored dve obvrski - da ostaneme tol ku dol go kol ku { to e potrebno i da si zami neme kol ku { to e mo`no pobrzo". Vo anal izi te na razli ~ni amerikanski eksperti se spomnuva vremenski period od 2 do 24 meseci po zavr{ uvaweto na vojната. Iskustvoto od nekol kute nedeli po krajot na vojната poka`uva deka amerikansko-britanski te trupine se nasekade pri fateni kako osloboditeli. Pokraj toa, drugi iskustva od sosedni te zemji, kade { to postojat amerikanski voeni bazi, doka`uvaat deka ni vnoto prisustvo ne e dobrodojdeno od site i deka lesno bi mo`elo da se pretvori vo u{ te posil no anti amerikanska netrpelivost, { to e ve}e { i roko rasprostraneta me|u civi l noto naselenie od toj region. Ova bi mo`elo da predizvika protesti protiv feudalnite, proamerikanski vladi i dago destabiliziraceli ot Bliski i Sredni I stok.

Poradi toa, raboteweto na amerikanski te i britanski te trupine, predvodeni od general Franks, po zavr{ uvaweto na vojната i uspe{ nata implementacija na preodnata civi l na vlada, e mo{ ne zna~ajno za ponatamo{ ni ot uspeh na procesi te na stabilizacija i demokratizacija, ne samo vo Irak tuku i vo cel i ot region. Brzata pobeda na sojunni ~ki te sil i nad ira~ki te trupine ovozmo`i nepovtorl i va mo`nost za promena na pol i ti ~kata sl i ka vo Sredni ot I stok. Iraki i ma potrebni te mo`nosti za da stane moderna dr`ava: obrazovano naselenie, funkcional na birokratija, tradicija na trgovija i industrija i ogromni rezervi naf ta za bl agosostojba na svojot narod. I zmeneti ot Irak, od tiranija do demokratija, bi mo`el da poslu`i kako primer za promovirane na demokraski te reformi vo cel i ot region i so nego bi zavr{ il { abl onot na avtokratija i ugnetuvawe { togi karakterizira{ e pove}eto arapski vladi.

Sepak, uspe{ nata transformacija na postvoeni ot Irak isto taka }e zavisi i od sorabotkata me|u "starata Evropa" i britansko-amerikanski te sojunnici. Pogol emi ot broj lu|e od ovoj region nema da pri fatat amerikanska dominacija (vl ijanie) na Sredni ot i Bliski ot I stok. Duri i ako amerikanski te dr`avni ci se obi dat da ja sporedat si tuacijata so postvoena Germanija i l i Japonija, razli kata vo mental i tetot na ovoj region e mnogu pogol ema i ne bi mo`ela da bide proceneta. Koga bi postoele edinstveno amerikansko-britansko prisustvo, toa bi go uni{ tilo voeni ot uspeh. Poradi toa, i dve strani mora da se pri bli `at edna kon druga.

Dvete strani, i "starata Evropa" i "novi ot svet" mora da pri fatat deka se zavisi edna od druga. Evropa bez bezbednosni stol b si u{ te e premnogu zavisi na od voenata mo}na SAD, no ako SAD ne sakaat vo svetot da predizvikaat u{ te pogol ema omraza sprema ni vnata dr`ava, }e mora da im se pri dru`at na Evropejci te, i ako ne sekoga{ im se dopa|aat ni vni te kritiki i neodlu ~nost. Sepak, revitalizacijata na evroatl antski te odnosi }e uspee samo toga{ koga dvete strani }e go sovl adaat zaedni ~koto obvi nuvawe i koga pol i ti ~ki te l i deri }e najdat zaedni ~ka osnova na koja bi mo`el e da di skutiraat za i dni ot svetski poredok.

Ponatamo{ ni anal i zi mo ` at dase najdat na:

- <http://www.cfr.org>
- <http://www.csis.org>
- <http://www.usip.org>
- <http://www.acus.org>

Stojan Andov, pol i ti -ar i

porane{ en ambasador na SFRJ vo I rak

Na Bliski ot I stok ` e{ ko i po soboruvaweto na Sadam

Sekularisti ~kata vlast vo I rak se potpira{ e na instrumentite na represija i na ra{ irenoto vlijanie na partijata BAAS. Po interevncijata, { i i tskite inicijativi na jugot se opasnost za sozdavawe u{ te eden islamski re` im kako vo I ran, po { to mo` edase slu~i ni vno povrzuvawe i preku Basra da se stine do Kuvajt vo edna pro{ i rena { i i tska zemja, koja vo upravuvaweto so dr` avata bi se potpi ral a vrz verskata filozofija

TRAJKOVSKA: Vi e bevte ambasador vo I rak, Bagdad go napu{ ti vte neposredno pred prvata Zal i vska vojna. I ako vel i te deka ne ste na podi rekten na~i n upateni vo aktuel ni te sostojbi vo toj regi on, kakvi paral el i mo` ete da i zvl e~ete podvete intervencii vo I rak?

ANDOV: Bagdad go napu{ ti v eden mesec pred prvata Zal i vska vojna. Di rektni ot povod za taa intervencija be{ e napadot na Sadamovata armija na Kuvajt i negovite tvrdewa deka Kuvajt nikoga{ ne bil dr` ava, tuku deka e del od teritorijata na I rak. Me|unarodnata zaedni ca go oceni toj vl ez vo Kuvajt kako agresija, mu postavi uslov na Sadam Husein da se povle~e, so rezolucija na Sovetot za bezbednost, so jasni konsekvencii za napad. I ako koal icijata ja predvodea SAD, Vel i ka Bri tani ja i Francija, taa dobi jasna poddr{ ka i od Rusija i od vlijatel nite ~lenki na EU. Ne postoeja ni kakvi dilemi i somnevawa vo ispravnosta na taa akcija. Napadite na koal icijata ja restitui raa nezavisnosta na Kuvajt, tamu be{ e zadr` an i zvesen kontingent ameri kanski vojni ci za da se spre~i opasnosta od novi napadi, a poradi sudi ri te vo sami ot I rak na { i i ti te na jug i Kurdi te na sever so re` i mot, me|unarodnata zaedni ca vospostavi zona na zabraneti letovi.

TRAJKOVSKA: Dal i diplomatski ot kor vo Bagdad gi dobi va{ e relevantnite informacii za upotrebata na hemisko oru` je na Husein proti vci vi l noto nasel eni e vo I rak?

ANDOV: Pred vojната imavme informacii za najmal ku eden slu~aj koj e doka` an vo severni ot grad Halap~a. I ve{ tai te { to me|unarodnite humanitarani organizacii gi dostavija do diplomati te, toga{ operiraa so brojkata od 7.000 `rtvi na granati so nerven gas, glavno `eni, deca i starci. Toj izve{ ataj, javno objaven, ne predizvi ka seri ozni reakcii kaj gol emi tesili, ti eja premol ~ija upotrebata na hemisko oru` je od pove}e pri ~i ni. Toga{ be{ e jasno deka I rak ne poseduva vnatre{ ni tehnolo{ ki kapaciteti za proizvodstvo na hemisko oru` je i, ako se zeme predvid deka toa e periodot koga vo regi onot vi stinski probl em be{ e i ranski ot voda~ Homeini, so kogo re` i mot vo Bagdad be{ e vo vojna, jasno e deka hemisko oru` je vo toj moment pristigna so znaewe na vlijatel ni vladi. Zatoa, izve{ tajot na humanitarni te organizacii ostana vo senka.

TRAJKOVSKA: Za 11 godi ni vo regi onot bi tno se promeni odnosot na si li te, a so toa i pri ~i ni te za vtorata i intervencija koja vo f okusot go i ma{ e Sadam Husei n. Vojna za naf ta, vojna za za{ ti ta od hemi sko oru` je, vojna proti v di ktaturata na Husei n, koj e najto~ni ot povod za i ntervencijata { to ovoj pat gi podel i vli jatel ni te si li ?

ANDOV: Ako gi nemate vi sti nski te i zve{ tai na pl aneri te na ova a vojna, ri zi kuvate f ragmentarnost i ne sekoga{ to~en pri ori tet od si te mo` ni pri ~i ni poradi koi novata, ovoj pat, ameri kansko-bri tanska koal i cija bez poddr{ ka na Sovetot za bezbednost vleze vo akci jata za soboruvawe na Husei n. Pri ~i ni te vo toj regi on otsekoga{ bi le kompl eksni, no najvero jatno ni edna i zdvoeno ne mo` e{ e da bi de dovol no si len argument za procedura spored me|unarodnoto pravo kakva { to i ma{ e prvata Zal ivska vojna. Postoeweto na re` i m so postojan teror vrz nasel eni eto, no i dr` ewe gol ema armi ja koja treba{ e da posl u` i za ~uvawe na ne{ to { to ti e go narekuvat arapska naci ja, ja dr` e{ e otvorena mo` nosta so taa voena si la da se ohrabruvaat i sl ami sti ~ki te dvi ` ewa, koi ne ja napu{ taa i dejata za u` asen kraj za Evrei te vo vodi te na Medi teranot i za kone~no i s~eznuvawe na i zrael skata dr` ava. Pod takov pri ti sok } e be{ e nevozmo` no Ameri kanci te da posti gnat kakov bi lo seri ozen rezul tat vo pregovori te me|u I zrael i Pal esti na. Pokraj brojnosta na armi jata, Husei n na nedvosmi sl en na~i n gi ohrabruva{ e terori sti ~ki te organi zaci i vo regi onot, Al Kaeda, no i drugi pomal i, koi f anati~no odrekuvaa kakva bilo soglasnost na "islamski te teritorii" da `ivee nei slamsko nasel eni e. Di rektni vrski na Husei n so terori sti te ni koga{ ne bea doka` ani, bi dej}i toj prakti kuva{ e lai ~ka vl ast, odr` uva{ e korektni odnosi so verskata oli garhi ja, so verski te zaednici na { i itite, sunitite, no i so hristijanskata zednica. Re` i mot ne koketira{ e na otvoren na~i n so verski te voda~i. Husei n be{ e mnogu posi guren koga kontrol ata e cel osno vo negovi race, so i nstrumenti te na pri si la { to mu bea na raspol agawe. Sepak, napadot na Bagdad za koal i cijata zna~e{ e i va` en si gnal za I ran i drugi te vo regi onot da se obeshrabrat i da se prese~at mo` ni te vrski so terori sti te. Naf teni te nao|ali { ta si gurno se edna od su{ ti nski te pri ~i ni. Vo toj regi on rezervi te na naf ta vo Saudi ska Arabi ja se procenuvaat na okol u 220 mi li jardi bareli, a na I rak 120 mi li jardi bareli, i ako spored sni mki te na satel i ti te, rezervi te na I rak se procenuvaat i za pogol emi od oni e na Saudi ska Arabi ja. No, koga se zboruva za strategi ski i nteresi povrzani so naf tata, pri marnata cel na i ntervencijata ne be{ e tol ku vo kontrol ata na ekspl oatacijata na i ra~kata naf ta, tuku vo soboruvaweto na re` i mot koj mo` e da posegne po nov konf l i kt kako kuvajtski ot, pri { to } e gi stavi pod kontrol a sl obodni te nao|ali { ta vo sose dni te zemji i drasti ~no } e go naru{ i svetski ot pazar.

TRAJKOVSKA: Dal i zad vi sti nski te kontrargumenti na zemji te { to se sproti vstavi ja na i ntervencijata stojat ekonomski te i nteresi ?

ANDOV: Francija i Germanija i Rusija imaa dve pri ~i ni. Nesomneno, ednata e navi sti na legal i sti ~ka - da se i skori stat si te ve} e ustanoveni pri nci pi vo me|unarodnoto pravo za da se za~uvaat ON i, se razbi ra, ne e ni kakva tajna, di rektni te ekonomski i nteresi na ovi e zemji vo I rak. Za Makedoni ja be{ e va` no stavot sprema I rak da go gradi me zaedno i edi nstveno so EU.

TRAJKOVSKA: Pred ameri kansko-bri tanskata akcija vo I rak, bea li preceneti opasnosti te od intervencijata? "Opasnata armija" be{ e brzo sovladana, za Husei n nema i nf ormaci i kade se nao|a, no, i pova` no, go nema oru` jeto za masovno uni { tuvawe!

ANDOV: I na lai ci te i m be{ e jasno deka mo}ta na sojuzni ci te odnapred go odreduva i shodot od taa vojna, pa duri , bi rekol , i nejzi noto vremetraewe. Edna rabota e { to e si l a na Bl i ski ot I stok, koja navi sti na be{ e najseri oznata zakana vo toj regi on, a sosema drugo e i zvesnosta na porazot vo sudi r so supersi l a.

TRAJKOVSKA: Koi }e bi dat vi sti nski te pre~ki za vospostavuvawe ef ekti vna vl ast vo I rak?

ANDOV: Vnatre{ ni ot razvoj na I rak e nepredvi dl i v poradi toa { to ne mo` e da se odredi kol ku }e bi de mo` no i ra~koto op{ tetstvo da se dovedde do zapadni ot model na demokracija, osobeno { to na Bl i ski ot I stok, so i skl u~ok na I zrael i skromni te obi di na Egi pet, demokratska zemja nema. Turcija ja i skl u~uvam od regi onot, bi dej}i ja smetam za prete` no evropska zemja. Sekul ari sti ~kata vl ast vo I rak se potpi ra{ e na i nstrumenti te na represija i na ra{ i renoto vlij anie ee na partijata BAAS. [i i tskata filozof i ja, pak, podrazbi ra i na~i n na vladeewe so dr` avata. Seg a, admi ni stratorite na i ra~ki ot jug se soo~uvaat so takvi te { i i tski i ni cijati vi. Ti e se protivat zatoa { to znaat deka toa ne e ni { to drugo, tuku sozdavawe u{ te eden i sl amski re` i m kako vo I ran, po { to mo` e da se sl u~i ni vno povrzuvawe, i preku Basra, da se sti gne do Kuvajt vo edna pro{ i rena { i i tska zemja koja, potenci ram, e spoj na verska f i l ozof i ja i upravuvawe na dr` ava. Drugoto otvoreno pra{ awe e { to }e se sl u~i na sever so Kurdi te? Ti e i maa odredena avtonomi ja za vreme na Husei n, no i parti ci paci ja vo admi ni straci jata na central nata vl ast. Vo armi jata nema a pri stap, no vo vi sokata admi ni straci ja i maa, dol go vreme duri i potpretsedatel na dr` avata. Kurdi te i maat i skustvo, bea obu~uvani vo dr` avnata admi nstraci ja, ne e i skl u~eno deka najmal ku { to }e baraat e povi sok stepen na avtonomi ja, ako ne i dr` ava. Toa }e sozdade nov probl em, seri ozna kri za so Turcija, na ~i ja teri tori ja ` i veat pove}e Kurdi otkol ku vo I rak. Toa mo` e da bi de nova mi na vo regi onot.

TRAJKOVSKA: Pokraj I rak, koj mora da zakrepnuva od vojna, dal i toa }e mora da go napravat i ON ~i i pri nci pi do` i veaja kol aps?

ANDOV: Mnogu e verojatno deka presedanot { to Sovetot za bezbednost go ostavi nadvor od kontrol ata na me|unarodnoto pravo, so { to i intervencijata na koal i ci jata dobi tretman na ednostrana agresija, }e se nadmi ne so nekakva rezol uci ja, koja }e i dade pravna ramka i na ve}e zavr{ enata i nterevncija. Vo optek nema novi i dei za napu{ tawe na me|unarodni ot praven poredok koj bi gi promeni l dosega{ ni te pri nci pi na sorabotka. Se razbi ra, predi zvi ci te pred koi }e bi de soo~eno ~ove{ tvoto ne zavr{ uvaat so krizata na Bl i ski ot I stok, opasnosti te od terori zmot, nukl ernoto oru` je... Naproti v, sl edni te seri ozni predi zvi ci koi se odnesuvaat na planetarni te resursi ne }e mo` at da bi dat re{ avani so dosega{ ni te i nstrumenti na konsenzus vo ON. Verojatno, }e se baraat posebni proceduri koi }e obezbedat ef i kasni akci i vo regi oni te kade { to ti e }e bi dat naji zrazeni . Naf tata ne e edi nstveni ot energetski resurs { to treba da bi de staven pod kontrol a. Probl emot so vodni te resursi ,

stagnacijata na nasel eni e, mi graci i te, pa i kl oni raweto }e bi dat predi zvi k za najmo}ni te i tuka e jasno deka mora da se obezbedat dopol ni tel ni i nstrumenti koi, nema somnevawe, }e bi dat samo voracete na najmo}ni te.

TRAJKOVSKA: Makedonija zastana na stranata na anti teroristi ~kata koal i cija. Pokraj simbol i ~no voeni ot, kakov drug anga` man real no mo` eme da o~ekuvame vo I rak?

ANDOV: Najmo}ni te dr`avi logi ~no }e go podelat me|u sebe gradeweto na inf rastukrurata, domi nantno na ameri kanski te kompani i, na bri tanski te bi tno pomal ku, na germanski te, poradi tehnologi jata zna~ajno, no i na f rancuski te i ruski te poradi ni vni te naf teni i nstalacii. Nie mo` eme da bide podizveduva~i t.e. kontraktori, po izbor na ameri kanski te f irmi, { toi ne e mal ku za na{ ata operati va, se razbi ra dokol ku se uspee da se obezbedat zdel ki te za na{ i te grade` ni ci. Stari te dol govi si gurno }e po~ekaat, bi dej}i vo I rak }e ima novi koi }e i maat pri ori tet.

Oli vera Trajkovska

Makedoni ja vo NATO, sostojbi i perspekti vi

Mi tko Jovanov

Pri emot vo NATO, Makedoni ja go postavi kako pri ori tet u{ te od prvi te godi ni od osamostojuvaweto. Osven dekl arati vnata opredel ba, Makedoni ja ne mo` e da se pof ali deka na pl anot na i spol nuvawe na potrebni te ki teri umi koi se neophodni za pri em, i ma mnogu napraveno. Nepostoeweto na di l emi vo odnos na opredel bata sekako deka ne podrazbi ra i zavr{ uvawe na rabotata, tuku pretstavuva po~etok na patot { to vodi kon pri em na dr` avata. Dokol ku pogl edneme kakvi ni se sostojbi te, ocenkata e deka ti e ne ni se zadovol uva~ki , pa kol ku i da bi deme opti mi sti vo toj pravec. Vo obi dot da go razgl edame pra{ aweto na na{ i te perspekti vi da bi deme del od kol ekti vni ot bezbednosen si stem, na toa] e mu pri stapi me od nekol ku aspekti . Odnosno od aspekt na na{ ata vnatre{ na sostojba na bezbednosen pl an, potoa sostojbi te vo regi onot, kako i pozi cijata na Makedoni ja vi zavi odnosi te me|u dr` avi te~lenki na NATO vo odnos na novi te predi zvi ci so koi se soo~uva Al i jansata.

VNATRE[NA STABI LNOST NA DR@AVATA

I dni nata na Makedoni ja po voeni ot konf l i kt vo 2001 godi na, nejzi ni ot natamo{ en prosperi tet, { to podrazbi ra i i ntegraci ja vo NATO, general no e vo zavi snost od uspe{ nosta na i mpl ementaci jata na Ramkovni ot dogovor, so koj se okon~a etni ~ki ot konf l i kt vo 2001 godi na. Od doslednosta vo i mpl ementi raweto na Ramkovni ot dogovor najmnogu }e zavi si stabi l nosta na dr` avata, pri { to negovata realizaci ja se izdi gnuva na ni vo na najvi sok pri ori tet. Pri toa, pol i ti ~ki te akteri koi ja imaat ulogata vo negovoto sproveduvawe potrebno e cel i ot sopstven kapaci tet da go naso~at vo toj pravec. Od kruci jal no zna~ewe e da se i ma i spravni ot pri od vo avtenti ~no razbi rawe na negovata su{ ti na, koja pretstavuva ~ekor napred vo razvi vaweto na mal ci nski te prava. Pri toa, od gol emo zna~ewe e da ñ se pri znae na Makedoni ja pozi cijata na nosi tel na razvojot na mal ci nski te prava, kako i ulogata na promotor vo razvojot na tie prava. No, ne treba ovoj dostignat progres vo razvojot na mal ci nski te prava da se ograni ~i samo na na{ ata dr` ava, tuku negovi te iskustva da se primenat i vo drugi te dr` avi vo koi po~i tuvaweto na pravata na mal ci nstvata ne e na potrebnoto ni vo, so { to Ramkovni ot dogovor }e dobi e op{ to t.e. uni verzal no zna~ewe vo sf erata na razvojot na ~ovekovi te prava.

Dodeka odnosi tel i te na pol i ti ~kata odgovornost za sproveduvawe na i sti ot treba da se el i mi ni ra ednostrani ot pri stap vo pravec koja strana pove}e dobi la odnosno zagubi la, toa e sosema pogre{ en i retrograden pri stap. Dokol ku so negovoto i mpl ementi rawe se doveduva do cel osno po~i tuvawe na pravata na mal ci nstvata, no i stovremeno toa da ne bi de na smetka na ef i kasnoto f unkcioni rawe na dr` avata, kako i vo pravec na nejzi no derogi rawe, vo toj sl u~aj sme na i spravni ot pat.

Posl edi ci te od konf l i ktot vo 2001 godi na sî u{ te ne se vo cel ost sani rani . Najbi tnoto

pra{ awe { to treba da se re{ i za { to pokratko vreme e vospostavuvawe cel osna bezbednost vo porane{ ni te krizni regi oni , { to }e rezul ti ra so vra}awe na rasel eni te li ca vo svoi te ` i veal i { ta. Vo ova nasoka najzna~ajno e bezbednosni te organi na dr` avata da ja vospostavav cel osnata kontrol a vo ti e regi oni so { to nema da i m se ostavi prostor na kri mi nal ni grupi da gi krei raat tamo{ ni te uslovi za ` i veewe.

Pri toa, neophodno e da se spre~i propagandata { to e pri sutna mnogu godi ni nanazad me|u al banksoto nasel eni e koe prete` no ` i vee vo rural ni te sredi ni , a do i zraz dojde vo vremeto na konf l i ktot. Stanuva zbor za propaganda, koja bezbednosni te si li gi pri ka` uva vo negati ven kontekst, deka tie, dokol ku dojdav vo sredi nata kade { to ` i veat, se so cel da vr{ at mal treti rawe na al banksoto nasel eni e. Propagandata e sproveduvana vo nasoka na real i zaci ja na pol i ti ~ki i kri mi nal ni cel i od ekstremi sti ~ko kri mi nal ni grupaci i , koi sostojbi te vo ti e sredi ni gi kontrol i raat poradi otsustvoto na pol i ci jata. Za re{ avawe na ovoj probl em, koj denes e postaven kako probl em za vra}awe na suvereni tetot na dr` avata vo ti e regi oni , se sostaveni me{ ani pol i ci ski si li od pol i cajci -Makedonci i Al banci , a so cel da go razbi jat stereoti pot za pol i ci jata { to postoji kaj al banksoto nasel eni e. Nov pri od na pol i ci jata...

Toj proces, sekako, }e trae odreden peri od no, i pokraj toa { to vremeto pomi nuva, se pak, najbi tno e da i ma rezul tati . Zatoa { to i na etni ~ki te Al banci i nteres e da i ma javen red vo ni vni te sredi ni koj }e go sproveduva pol i ci jata.

Makedoni ja otsekoga{ bi l a osl ovuvana so bure barut za bezbednosta na regi onot. Toa e taka, Makedoni ja pretstavuva bure barut no f i tel ot na toa bure ni koga{ , pa ni sega ne se nao|a vo Makedoni ja tuku sekoga{ drugi go predi zvi kuvaat. Od osamostojuvawe, pa do denes, Makedoni ja ne e zakana za ni edna dr` ava, no postoel a opasnosta za nejzi ni ot suvereni tet, od ti e pri ~i ni vo konti nui tet od 1993 godi na so pri sustvoto na prvata preventi vna mi si ja na OON, potoa so ni vnoto zami nuvawe, vo nekol ku mi si i od mi roven karakter be{ e pri suten NATO. Dodeka denes se pri sutni si li te za brza i ntervencija na EU. No, do krajot na ova godi na Makedoni ja treba da se osl obodi od zavi snosta na postooewe na potreba od stranski voeni si li . Dokol ku Makedoni ja ne of ormi sopstveni ef i kasni voeni si li koi }e go obezbeduvaat nejzi ni ot suvereni tet, ne mo` e da stane del od NATO, tuku i ponatamu }e bi de konsument na f unkc i te { to gi i ma denes NATO.

Spored anal izi te { to se praveni pri toa so zemaweto predvi d na i skustvata od konf l i ktot vo 2001 godi na, kako i sostojbi te vo regi onot, se smeta deka na Makedoni ja ne ñ se zakanuva opasnost od kl asi ~na agresija od nekoja dr` ava. Opasnosti te za destabi l i zaci ja na dr` avata se sodr` ani vo vnatre{ ni te sostojbi koi mo` at da i mpli ci raat teroristi ~ki napadi koi }e ja zagrozat nejzi nata stabi l nost. Vo taa nasoka zad nas i mame i dovol no i skustvo od etni ~ki ot konf l i kt od 2001 godi na, koga dr` avata be{ e nemo}na ef i kasno da se spravi so teroristi ~ki te f ormaci i koi na bezbednosni te si li i m nametnaa geri l ska vojna. Dokol ku lekci jata e dobro nau~ena, toga{ nemi novno za potrebno se smeta itno da po~ne prestruktui raweto na voeni te kapaciteti { to gi poseduva dr` avata vo pravec na ef i kasno spravuvawe so mo` ni te i dni opasnosti po nejzi nata stabi l nost.

Prakti ~no, toa bi zna~elo f ormi rawe specijalni anti teroristi ~ki edini ci koi }e bi dat opremeni so najsovremena oprema za borba proti v ovoj vi d zakani . Vo toj pravec ne treba ni da se ~eka ni tu, pak, da se { tedi . Zatoa { to sl abosti te vo odbranbeni ot si stem go dovedoa vo pra{ awe f unkcioni raweto na dr` avata. Te{ koto naoru` uvawe { to go poseduva ARM ne se poka` a adekvatno vo spravuvaweto so teroristi te vo konf l i ktot vo 2001 godi na, od pri ~i ni { to prvo od dejstvuvaweto so vakov ti p oru` je nemi novno doa|a da neposakuvani i nepotrebni razurnuvawa i stradawe na civilno naselene, pri toa ne gi dava o~ekuvawata vo odnos na ef i kasno el i mi ni rawe na teroristi ~ki te grupaci i . Dodeka od druga strana i mame kri ti ki za vakvi ot na~i n na dejstvuvawe na bezbednosni te organi od strana na me|unarodni te f aktori , { to e za opravduvawe. I meno, nedozvol eno e da se bombardi raat cel i nasel eni mesta dokol ku vo ni vi ma odredena grupa teroristi .

Potoa, potrebno e da se napu{ ti strategijata praktikuvana od po~etokot na devedesetti te godi ni deka f aktori te koi se zakana po stabi l nosta na dr` avata mo` at da se nadmi nat so pol i ti ~ko-di pl omatski sredstva. Dokol ku konstataci jata e deka opasnosta doa|a od teroristi ~ki napadi , toga{ vo cel ost se i skl u~eni pol i ti kata i di pl omati jata, edinstveno re{ eni e e el i mi ni rawe na ovoj vi d opasnost.

Vo soglasnost so takvi te analizi treba da se odvi va i prestruktui raweto na bezbednosni te sili , analogno na postoweto na opasnosti te. Za potrebno se smeta da se of ormat edini ci za brza intervencija i nivno opremuvawe so soodvetna voena oprema. Prestruktui rawata vo ovoj pravec, ne samo { to }e zna~at ef i kasnost vo obezbeduvaweto na dr` avata, tuku i stovremeno i i spol nuvawe na potrebni te standardi za vl ez vo NATO.

Sostojbi te vo regi onot

Sî dodeka ne se re{ i pra{ aweto so statusot na protektoratot Kosovo, sî dodeka ne se najde opti mal noto i trajno re{ eni e za negovata i dni na, Makedoni ja }e bi de pod vl i jani e na tamo{ ni te sostojbi . Ne samo poradi toa { to se grani ~i so Kosovo, tuku i poradi al banskoto nasel eni e { to ` i vee vo na{ ata dr` ava, koe e pod si l no vl i jani e na sostojbi te vo Kosovo, i ne ostanuva ramnodu{ no na tamo{ ni te zbi dnuvawa. Toa se odnesuva i za Srbija ,koja ne mo` e voop{ to da se nadeva na pri em vo EU bez trajnoto re{ eni e na Kosovo, sekako kosovski ot probl em ja zasegnuva i Albani ja. Toa e najte{ koto pra{ awe { to treba da se re{ i pobrzo, bi dej}i sekoe prol ongi rawe ne odi vo pri l og na stabi l nosta vo regi onot. Potoa, Kosovo ne samo { to stanuva centar na al banski ot naci onal i zam, tuku produci ra i kri mi nal od sekakov vi d. Za negovoto re{ eni e e potrebno da se zalo` at, ne samo zasegnati te dr` avi , tuku i me|unarodnata zaedni ca.

Pri toa, Makedoni ja ne samo { to e potrebno da go i zgradi sopstveni ot stav vo odnos na pozicijata na Kosovo vrz osnova na sopstveni te i nteresi , tuku i treba da prezema soodvetni merki za ef ektivna za{ ti ta od negati vni te vl i jani ja { to gi i ma. Vo taa nasoka treba da dejstvuvu pol i ti ~ki so i nsi sti rawe vo OON, koja mu go dade mandatot na NATO da se gri ` i za bezbednosta vo Kosovo. No, i stovremeno da prezema merki za za{ ti ta na grani cata vo del ot na Kosovo.

Vo dosega{ nata sorabotka so NATO vo ramki te na partnerstvoto za mi r, Makedoni ja se poka` a dosl eden sojuzni k, osobeno vo akci i te na NATO vrz porane{ nata SR Jugosl avija, a so toa i vo Kosovo, koga na{ ata dr`ava be{ e l ogisti ~ka baza. No, dal i e toa dovol en kredi t vrz koj Makedoni ja }e mo` e da go dobi e kako nagrada ~l enstvoto vo NATO. Odgovorot na ova pra{ awe o~i gl edno e negati ven. Toga{ { to mo` e da o~ekuva Makedoni ja od ul ogata na dobar, pa i poslu{ en partner na NATO. Sekako, treba da o~ekuva pomo{ vo dosti gnuvaweto na potrebni te standardi i so pravo na toa treba da se nadeva. Dokol ku gi pogl edneme raboti te preku pri zmata na nastani te vo 1999 godi na, akci jata na NATO vo porane{ nata SRJ i ul ogata na Makedoni ja, sepak Makedoni ja ne gi dobi o~ekuvani te po zasl uga beni f i ci i . No, treba da ni bi de jasno deka NATO dejstvova vrz osnova na def i ni rani te interesi na ~l enki te. Toga{ ostanuva da gi def i ni rame na{ i te i interesi i ne samo { to }e da gi prezenti rame, tuku i }e dejstvovame vo sogl asnost so ni v. Toa bi zna~el o, sl obodno ka` ano, da znaeme { to sakame.

Novonastanati te sostojbi vo NATO i gradewe sopstven pat na pri em

Makedoni ja mora nemi novno da gi f ormul i ra sopstveni te naci onal ni i interesi . Toa e neophodno osobeno vo odnos na gradeweto soodvetna pol iti ~ka pozicija pred zapadnoevropski te partneri i SAD. Zo{ to e toa od presudno zna~ewe? Vo godi ni te po zavr{ uvaweto na studenata vojna se sl u~ija promeni vo odnosi te na si li te vo svetot. SAD ostanava da bi dat edi nstvenata voena sil a na koja ne e vo mo` nost vo momentot kako i vo dogledna idni na da ñ parira druga dr`ava ili sojuz na dr`avi . Takvata postavenost rezul ti ra{ e so pol i ti kata na i ntervenci oni zam od strana na SAD i negovi te sojuzni ci , koi i m se pridru` uvaat i gi sledat. Dokol ku do ira~kata kriza ova pol itika na SAD, legi ti mi tetot be{ e zasnovan vo humani tarni te moti vi , el okventen pri mer se napadi te vrz SRJ vo 1999 godi na, { to e u{ te pobi tno, pri toa voeni te i ntervenci i bea odobruvani od tel ata na OON, odnosno od Sovetot za bezbednost. [to zna~i , ti e pokraj legi ti mnata, i maa i legal na osnova od aspekt na me| unarodnoto pravo.

No po i zvr{ eni te terori sti ~ki te napadi vrz SAD na 11 septemvri 2001 godi na, i ntervenci oni sti ~kata pol itika dobiva sosema nov tek. Dodeka vo borbata protiv osomni ~enata Al Kaeda, kako pokrovi tel se somni ~i re` i mot na Tal i banci te vo Avgani stan. Zapadni te sojuzni ci posti gnaa sogl asnost vo sopstveni te redovi , ti e se obedi ni ja vo borbata proti v terori zmot na koj i m se pri kl u~i i Rusi ja. Dodeka vo odnos na i ra~kata kri za dojde do dl aboka podel ba me| u ~l enki te na NATO. Podel ba { to ne se nadmi na vo f ormul i rawe na i storodna odl uka, tuku rezul ti ra{ e so i ntervenci ja na SAD, zaedno so dr`avi te koi i m se pri kl oni ja. Voenata i ntervenci ja ne ja dobi potrebnata legal na osnova vo OON, tuku be{ e real i zi rana vrz osnova na legi ti mi tetot { to go def i ni raa SAD t.e deka I rak poseduva oru` je za masovno uni { tuvawe. Po zavr{ uvaweto na voenata i ntervecija na SAD i smenuvaweto na re` i mot na Sadam Husei n, se pravat naponi za nadmi nuvawe na razl i ki te { to sî u{ te postojat. Kako }e zavr{ at ne e cel razgl eduvawe vo ovoj moment, tuku sega }e se napravi obi d da se uvi di kako }e se odrazi razedi nuvaweto vo NATO vrz zemji te koi ne se ~l enki na NATO i EU, a koi pretendi raat da bi dat, so f okusi rawe na i nteresot vrz Makedoni ja.

Ovaa grupacija dr`avi be{ e staveni vo sostojba da mora da se opredel uvaat po pra{aweto koja e na stranata na SAD i pri toa }e im se pridru`at vo vojната vo Irak. Najte{ko ime na oni e dr`avi {to i stovremeno se odal e~eni kol ku od NATO, tol ku i od EU. Vo ti e dr`avi vl eguva i Makedoni ja, koja nemi novno mora da ja i zgradi sopstvenata pozi ci ja. No na{ata dr`ava e hendi kipi rana od faktot {to ne poseduva izrabotena nacional na strategija po koja }e krei ra sopstvena nadvore{na pol i ti ka vo odnos na ova pra{awe. O~i gl edno e deka nastana voznemi renost vo dr`avni ot vrv. Dal i udovol uvaweto na barawata od strana na SAD }e zna~i oddal e~uvawe od Bri sel? Vo gradeweto na pozi cijata, vakvi ot na~in na postavuvawe na raboti te e sosem pogre{en. I meno, dokol ku na na{ata dr`ava poddr{kata na voenata i ntervenci ja na SAD vo Irak ñ garanti ra pobrz vl ez vo NATO, vo smi sl a na materijal na i pol i ti ~ka poddr{ka. Pri toa, sekako, pri emot vo NATO podrazbi ra nejzi na stabi l nost, {to e vo korel aci ja so potrebni te usl ovi za pri em vo EU. Vo toj slu~aj, stanuva zbor za dosledno sledewe na sosptveni te i nteresi, {to e sosema normal no. Vo toj slu~aj, nemi novno mora da naideme na razbi rawe od strana na EU. Vo ni koj slu~aj toa ne podrazbi ra sedewe na dve stol ~i wa, zatoa {to Makedoni ja ne e faktorot koj voop{to vl i jae na predmetot koje tema na razl i ~ni stavovi i pozi ci i na ~l enki te na NATO. Na Makedoni ja ne ñ ostanuva ni {to drugo, osven dosledno da gi sledi sopstveni te i nteresi i da gi {ti ti vo raspravi jata {to nastana vo redovi te na NATO.

Pri bli ` uvaweto na Makedoni ja kon NATO i Ref ormi te vo bezbednosni ot sektor kako f aktor za vnatre{ na stabi l nost na RM

Nazmi Mali }i

Za vreme na pri sposobuvaweto na zakonskata regul ati va sogl asno so standardi te na Evropska uni ja i na NATO, kako i sogl asno na obvrski te koi { to se predvi deni so Ramkovni ot dogovor, Vladata, odnosno parlamentot, treba da ima poziti ven pri od kon sozdavawe gra|anski i denti tet, koj se povrzuva so i nteresot za cel osno i ntegrirawe na si te gra|ani vo odbranbeni ot i bezbednosni ot si stem, so maksimal no po~i tuvawe na etni ~ki te posebnosti . Vo taa nasoka, poziti vni ot pri od vo odbranata i bezbednosta zna~i voveduvawe gra|anska kul tura bez predrasudi i i zgradba na edna real na pol i ti ka i po~i tuvawe na pove}e etni ~ki te posebnosti na Makedoni ja. Ova pri donesuva i za pri bli ` uvawe do standardi te na NATO i EU, koi se postaveni za zemjite { to pretendirat da stanat ~lenki na dvete organizacii . Postignuvaweto na tie standardi nesomneno e i od interes za gra|anite na Republi ka Makedoni ja.

Denes sme svedoci na zal agawata i na odl u~nosta na Evropskata uni ja, demokrati jata da se razvi va vo kontekst na gra|anska ednakvost so maksimal no po~i tuvawe na etni ~kata pri padnost. Ako sega ne se po~i tuvaat ovi e zal agawa i upastva i ako ne se prezemat konkretni merki za po~i tuvawe na mul ti etni ~kata stvarnost i vo bezbednosti te strukturi , vo voeni te edni ni ci i komandnata hi ererhi ja, kako i vo civil ni ot sostav na rakovodstvata vo dvete mi ni sterstva, toga{ i sega{ nata pol i ti ~ka struktura }e poka ` e deka ne saka da se oslobodi od tovarot na nekoj retrogradni pol i ti ~ki strukturi koi se zal agaa za monoetni ~ka vojska i monoetni ~ko rakovodstvo vo segmenti te na bezbednosta. Aktuel ni ot Zakon za odbrana i za vnatre{ ni raboti, i pokraj izmenite, ne e vo duhot na obvrski te { to se prezemeni so Ramkovni ot dogovor. Ovi e zakoni vo ni tu eden ~len ne predvi duvaat pojasna procedura i li zakonska obvraska za kadrovski re{ eni ja so koi Albanci te bi bile zastapeni adekvatno vo strukturi te na dvete mi ni sterstva. Sî u{ te Vladata na RM dozvol uva el i tni te edni ni ci na pol i cijata i vojskata da nemaat ni tu eden Albanec vo svoite redovi . Pol i ti ~ari te koi upravuvaat so bezbednosni te i odbranbeni te si stemi ne treba da se f al at deka vo ovoj pogl ed ne{ to e i zmeneto so pri emot na eden skromen broj Albanci kako vojni ci so dogovor i na mal broj podof i ceri . Pol i ti ~ari te ne treba da go zaobi kol uvaat ova pra{ awe pred ekspertite { to ja sl edat ova probi ematika. Ako ne se po~i tuvaat odnosi te t.e parametri te za zabrzana i ntegraci ja na Albanci te vo bezbednosni te strukturi , toga{ nereal no e da se vel i deka ARM i pol i ci ski te edni ni ci se organizirani vrz gra|ansko na~elo bez tovarot na etni ~ki predrasudi . Ova moja konstataci ja ja potkrepuvam so toa deka Albanci te sî u{ te se soo~uvaat so f i l ozof i jata na odbi vawe { to e naji zrazena koga stanuva zbor za i menuvawe na Albanec na ~el na pozici ja vo rakovodni te strukturi vo General { tabot, kako i vo sektorot za bezbednost vnatre vo Mi ni sterstvoto za odbrana, Di rekci jata za bezbednost i kontrarazuznavawe, Agenci jata za razuznavawe i tn.

Bespol ezni se tvrdewata deka vakvata kadrovska si tuaci ja e nasl edena od porane{ ni ot monei sti ~ki si stem i li , pak, e si tuaci ja nasl edena od porane{ nata vl ada.

Pol i ti ~kata struktura koja e na vl ast pred sebe go i ma Ramkovni ot dogovor, gi i ma ponudeni te standardi za pri em na Republ i ka Makedoni ja vo NATO i vo EU, i si te ti e nudat mo`nosti za pobrzo nadmi nuvawe na probl emi te { to se nasl eduvaat so godi ni . Re~i si dve godi ni po Ramkovni ot dogovor e dovol en peri od za pol i ti ~ko dejstvuvawe i pol i ti ~ki te strukturi treba da razmi slat pove}e za stabi l nosta na dr`avata i za po~ituvaweto na obvrski te { to sl eduvaat od spomnati te dokumenti . Ne e mo`no uspe{ no da se promoviraat zal agawata za izgradba na demokratijata ako ne se po~ituvaaat obvrski te { to se jasno zacrtani vo Ramkovni ot dogovor. Toa ne mo` e da se posti gne ako ne se prezemaat konkretni ~ekori za i zmenuvawe na zakoni te sogl asno so Ramkovni ot dogovor i ponudeni te standardi na NATO i EU, i bez i ntegrirawe na Al banci te vo si te segmenti na op{ testvoto vo RM.

Vo ovoj kontekst, potpi raj}i se vrz standardi te na koi treba se pri dr` uva i Republ i ka Makedoni ja dokol ku pretendira na ~lenstvo vo NATO i EU, }e ka`eme deka ovi e kri teriumi se di rektno povrzani so uslovuvaweto za izgradba na podobri me|uetni ~ki odnosi , so { to se javuva edna opravdana osnova za razbi rli v pri od kon etni ~ki ot f aktor vo bezbednosni ot sistem. Nesomneno, takvoto dejstvuvawe i ma zna~ewe i na pra{ aweto za pravi l no razbi rawe na vnatre{ nata me|uetni ~ka kohezi ja. Vo i dni na po re{ avaweto na ova pra{ awe }e sleduvaat real ni uslovi za stabi l ni pol i ti ~ki vladini koalicii i so opf atenosta na si te pol i ti ~ki subjekti vo nadmi nuvaweto na probl emi te so koi se soo~uva Republ i ka Makedoni ja }e se sozdadat real ni ramki za pol i ti ~ki konsenzus.

Vo ovi e 13 godi ni od sozdavaweto na pove}eparti ski ot si stem vo RM nestabi l ni te si tuaci i i me|uetni ~ki te nedorazbi rawa vo zemjata sozdadoa pre~ki za pravi l no razbi rawe na segmenti te na me|uetni ~koto komuni ci rawe, kako vrednosti { to se staveni na ni vo na ~ovekova di menzi ja i na ni vo na avtohtonost na narodi te koi ` i veat na ova podnebj e. Re~i si sekoja godi na na pol i ti ~kata scena vo Republ i ka Makedoni ja, gra|ani te bez ogl ed na ni vnata etni ~ka pri padnost, nasproti ni skoto ni vo na op{ testven standard, bez svoja vi na se soo~uvaat so si tuaci ja na nesi gurnost. Bea sozadani i se sozdavaat af eri od razni moti vi koi , kako i organi zirani ot kri mi nal , najmnogu se tol kuvaat vo kontekst na etni ~kata osnova na ~i ni tel i te. No kri mi nal ot e kri mi nal i ne mo` e da se tol kuva na drug na~i n. Vo vakvi okol nosti , odredeni poedinci od vladini te strukturi - mo`ebi poradi li ~ni kari eristi ~ki interesi ili poradi grupni interesi, koi bile i si u{ te se povrzani so nezakonski ot bi zni s i prof it - koristej}i ja etni ~kata karta kako paravan za svoi te akti vnosti , namerno sozdadoa i si u{ te sozdavaat sostojba na nesi gurnost i odvretime-navreme predi zvi kuvaat me|uetni ~ki tenzi i . No, postojat i sl u~ai koga i sti te ti e i graat ul oga na spasi tel i na dr`avata i li narodot. Si te ovi e sl u~ai se rezul tat na otsustvoto na soodvetni zakoni i na nepo~ituvawe na demokratski te na~el a, zaedno so otsustvo na i zbi ra~ka kul tura i otsustvo na soodvetna demokratska kontrol a vo si te segmenti na dr`avnata vl ast.

Pri bli ` uvaweto na Makedoni ja kon NATO i EU }e se posti gne so stabi l i zi rawe na pol i ti ~kata, ekonomskata i soci jal nata sostojba, i podi gnuvaweto na ugl edot na zemjata kako na regi onal en pl an so zacvrstuvawe na me|unarodnata pozi ci ja na Republ i ka Makedoni ja. Ponatamu, potrebno e dosl edna i ml ementaci ja na Ramkovni ot dogovor, za~uvuvawe na mi rot i bezbednosta, razvoj na me|uetni ~ki te odnosi i postojano unapreduvawe na ~ovekovi te prava i sl obodi i ni vno pretvorawe vo moti vaci ja za za{ ti ta na temel ni te vrednosti nã dr` avata, neguvawe na dobrososedski te odnosi i za~uvuvawe na mi rot i stãbi l nosta. Bi de}i na{ ata zemja i ma mul ti etni ~ki, mul ti kul turen i mul ti konf ensi onal en karakter, ~l enstvoto na Republ i ka Makedoni ja vo NATO e od gol em interes bi de}i i toa }e poka` e vi sok stepen vnatre{ na stabi l nost, bi de}i i za da se zavr{ i eden takov i ntegraci ski proces se na{ le razbi rawe i me|uetni ~ki konsenzus, kako i konsenzus od si te rel evantni pol i ti ~ki parti i.

O~i gl edno e deka op{ testvoto na momenti e so podel eni mi sl ewa za pri bli ` uvaweto na Makedoni ja kon NATO, bi de}i i postojat razni grupaci i koi i maat razl i ~ni proceni i mi sl ewa. Razl i ki te vo proceni te i vo odnosot, ne treba da se sf atat kako predusl ov deka za ova a probl emati ka e i zgraden di vergenten odnos, tuku da dopri nesat za razumno to sva }awe na stavovi te na gra|ani te za ref ormi te vo bezbednosni te strukturi koi bi pri donesle za pri bli ` uvawe na Makedoni ja kon NATO.

Od pol i ti ~ki i bezbednosni aspekt za ref ormi te koi se potrebni vo bezbednosni ot sektor, a koi bi bile vo sogl asnost so NATO-standardi te i obvrski te za i mpl ementaci ja na Ramkovni ot dogovor mo` at kako osnova da se zemat Ustavot na RM i potpi { ani te dokumenti za sorabotka i i ntegraci ja na Makedoni ja kon NATO. Od ni v mo` e da sogl eda pravna normati va za i ntegraci skata pol i ti ka i za drugi te op{ testveni okol nosti koi se povrzani za probl emati kata na ref ormi t e vo bezbednosni ot sekt or.

Subl i mi raj}i gi i skustvata od zapadni te demokrati i vo obl asta na bezbednosni te strukturi (odbranata i pol i cijata), evi dentno e deka zemji te so parl amentarna demokrati ja posebno vni mani e i m posvetuvaat na pra{ awata za demokratska kontrol a na rabotata na Mi ni st erst vot o za odbrana i Mi ni st erst vo za vnat re{ ni rabot i, osobeno od aspektot na za{ ti ta na ~ovekovi te prava. Poradi speci f i ~nosta na nadl e` nosti te koi gi vr{ at ovi e bezbednosni strukturi, kako i posledici te { to mo` at da nastanat pri eventual noto pre~ekoruvawe na zada~i te vo vr{ ewe na raboti te, so eventual ni te i zmeni na Zakonot za odbrana, so zakonska normati va treba da se zajakne mo` nosta za demokratska kontrol a⁴ nad bezbednosni te strukturi vo Mi ni sterstvo za odbrana: vo General { t abot , vo Voenat a pol i cija i vo Sekt orot za bezbednost i kont rarazunavawe vo ramki te na Mi ni st erst vot o za odbrana.

Takva kontrol a, pokraj Vl adata na RM, bi vr{ el i parl amentot na RM so posebna parl amentarna komi si ja so pro{ i reni zakonski nadl e` nosti za demokratska kontrol a, koja bi dejstvual a preventivno vo za{ t it a na ~ovekovi te prava i vo spre~uvaweto na eventual ni te pre~ekoruvawa na nadl e` nosti od strana na uni f ormi rani i ci vi l ni l i ~nosti koi se vraboteni i l i se rakovodi tel i vo Mi ni sterstvoto za odbrana. Na ovoj na~i n }e se

² Ustav na Republ i ka Makedoni ja; f eni ks, 2001, Skopje

³ Georgi eva Li di ja, Tvorewe na mi rot, Studi o ADA, Skopje 1999

⁴ Vankovska-Cvetkovska Bi l jana, Vojskata i demokrati ja, Skopje, 1995

realizira zakonskata mo`nost za dvojna kontrola nad rabotite na Ministerstvoto za odbrana, kako potvrda za legiti mitetot vo vr{ eweto na zada~ite. Vo toj odnos koga se potenci ra problemot za reformi vo bezbednosni ot sektor i posebno za demokrat skat a kont rola nad bezbednosni t e st rukt uri, toa }e zna~i pri od kon eden va` en vnatre{ en probl em, koj e od gol emo vl ijani e za gradeweto na procesot za vnatre{ en red i za{ tita na ~ovekovite prava. So sega{ nata situacija fakt e deka sektorot za bezbednost vo Mi ni sterstvoto za odbrana kako i bezbednosni ot sektor vo ramkite na General { tabot sî u{ t e se nadvor od sekakva demokratska kontrol a.

Demokratskata kontrol a vo kontekst na za{ tita na ~ovekovite prava i vo bezbednosni te strukturi treba da se ostvaruva vo sogl asnost so standardi te { to treba da gi i spol ni me kako zemja za da bi deme pri meni vo NATO, kako { to se:

- vospost avuvawet o cel osna ci vi l na kont rola vrz odbranat a,
- t ransf ormacija na vooru` eni t esi li spored ponudeni t e pravi l a na NATO,
- edukaci ja nast are{ i nski ot kadar,
- i zgraduvawe bezbednosni st em kompat i bi l en so zemji t e ~l enki na NATO,
- vnat re{ nast abi l nost (pol i t i ~ka, soci jal na, ekonomska, me|uet ni ~ka),
- dobri odnosi so sosedi t e i regi onal na soraboot ka i dr.⁵

Pravilni te reformi vo bezbednosni ot sektor se odrazuvaat vrz mi rot i vnatre{ nata stabi l nost na zemjata. So sami ot proces na reformi vo bezbednosni te strukturi i kaj gra|ani te }e se predizvikaat promeni vo ni vnoto odnesuvawe, a tie promeni i maat vl ijani e vo ni za pol i ti ~ki bezbednosni, mi rovni f aktori. I maj}i go predvid zna~eweto na reformite vo bezbednosni ot sektor koi bi pridonele za pri bli ` uvaweto na Makedoni ja kon NATO, treba da se po~i tuvaat nekol ku usvoeni rezolucii vo Sovetot na NATO, Programata na partnerstvoto za mir i Evroatlantski ot partnerski sovet, kako i soodvetni te dokumenti na Vladata i Sobrani eto na Republ i ka Makedoni ja.

Ref ormi te vo bezbednosni ot sektor treba da se zasnovaat na op{ testvenata potreba za prezemawe merki za nadmi nuvawe i razre{ uvawe na problemi te koi se pojavuvaat kako zagrozuva~i na ~ovekovite prava i na demokratski te vrednosti. Koga odbranata i drugite bezbednosni strukturi se gradat po mera na promovirani demokratski pravi l a, koi se vgradeni i vo standardi te na NATO, sl eduva i procenata { to e poddr` ana so argumenti za real nata stabi l na sostojba, koja e od posebno zna~ewe za vospostavuvawe stabi l ni odnosi, a koi se povrzani so mi rot i bezbednosta na zemjata i so i mpl ementaci ja na Ramkovni ot dogovor.

Ovaa konst at acija za pot rebni t e ref ormi vo bezbednosni ot sekt or i ma pot krepa i vo t o~ka 5.3 na Ramkovni ot dogovor kade { t o se preci zi ra deka: St rani t e koi go pri f at i le *Ramkovni ot dogovor na 13.8.2001*, gi pokanuvaa OBSE, Evropska uni ja i SAD daja zgol emat obukat a i programi t e za pomo{ na pol i ci jat a vl u~uvaj} i :

- prof esi onal na obuka, obuka za ~ovekovi prava i druga obuka;
- t ehni ~ka pomo{ za ref orma vo pol i ci ja, vkl u~uva} i pomo{ vo proverkat a, selekci jat a i unapreduvawet o na procesi t e;
- razvi vawe kodeks na odnesuvawe na pol i ci jat a;
- sorabot ka vo pogled na plani rawe na t razi cijat a za anga` i rawe i rasporeduvawe pol i cajci od zaedni ci koi ne se vo mnozi nst vo vo Makedoni ja;
- rasporeduvawe me|unarodni nabqduva~i i pol i ciski sovet nici vo ~uvst vi t el ni t e oblast i kol ku{ t o emo` no pabrzo.⁶

Poraki t e predvi deni vo Ramkovni ot dogovor vo Aneks C, za i mpl ementaci ja i merki za gradewe doverba, se preci zni i so jasni napomeni :

- za nedi skri mi naci ja i pravil na zast apenost , so prezewawe konkret ni ~ekori za zgol emuvawe na zast apenost a na pri padni ci t e na zaedni ci t e koi ne prest avuvaat mnozi nst vo vo Makedoni ja, vo dr` avnat a administ racija, vo ARM i vo Mi ni st erst vot o za odbrana, Mi ni st erst vot o za vnat ra{ ni rabot i i vo drugit e bezbednosni st rukt uri.⁷

Ref ormi t e vo bezbednosni t e strukturi se predi zvik, odnosno op{ testvena potreba, koi bi pri donel e za pravil no re{ avawe na probl emi t e preku za{ ita na ~ovekovi t e prava i demokrat ski t e vrednost i, so toa naedno se pottiknuva i unapreduvaweto na i ntegraci ski t e procesi kon NATO, so koi mo` e da se pri donese za mi rot i bezbednosta. Potoa so postavuvawe demokratska ci vil na kontrol a, i transf ormaci ja na vooru` eni t e sili sprema standardi t e na NATO, i so obu~uvawa i stru~na podgotovka na kadarot. Takvoto naso~uvawe na ref ormi t e vo osnova bi i malo razvi vawe odbranbena strategija naso~ena kon evroatl antski t e strukturi .

Republ i ka Makedoni ja jasno ja opredel uva dr` avnata pol i ti ka za ref ormi i za odnosot sprema NATO i so godi { nata naci onal na programa za podgotovki na Republ i ka Makedoni ja za ~l enstvo vo NATO. Vo ova programata se vel i deka "samo NATO pretstavuva edi nstven garant za stabil nosta i bezbednosta na Evropa. Ni e ne gledame deka, osven NATO, postoji druga organi zirana i ef i kasna struktura koja mo` e na mnogu ef i kasen i brz na~in (od ideja do akci ja) da obezbedi stabil nost, da spre~uva konflikti, da u~estvuva vo za~uvuvaweto i gradewto na mirot vo Evropa, a koja bi bila garant za odr` uvaweto na stabil nosta i bezbednosta na Evropa". Ponatamu godi { nata vl adi na programa se f okusi ra na dr` avni ot i nteresi ul ogata na NATO kade { to se vel i : "Republ i ka Makedoni ja gl eda na NATO kako eden od kl u~ni t e stol bovi na modernata evropska bezbednosna arhi tektura. Vo taa smi sla

Republ i ka Makedoni ja cvrst o gi poddr ` uva procesi te za transf ormaci ja na Al i jansata, kako nova bezbednosna ramka, vnatre{ no prisposobena i pro{ irena so pove}e zemji-~lenki , so zasil eno Partnerstvo za mi ri so akti vni ot Evroatl antski partnerski sovet".

Pokraj opredel uvaweto na i nteresi te, cel i te i zada~i te na dr ` avata vo domenot na nacionalnata odbrana⁸, dokumentot Pol itika za odbrana treba da gi utvr di i dejnosta, zada~i te i na~i not na ostvaruvawe na postaveni te cel i od strana na najvi soki te dr ` avni organi . Ovde, pred sé, se mi sl i na Sobrani eto na Republ i ka Makedoni ja, pretsedatel ot na Republ i ka Makedoni ja, Vl adata, Mi ni sterstvo za odbrana i dr.

Na planot na vnatre{ nite odnosi i me|unarodni odnosi, zaradi pabrzo pribli ` uvawe i za~l enuvawe na Republ i ka Makedoni ja vo NATO, sekako, treba da se dejstvuvava poef i kasno vo i mplementacijata na Ramkovni ot dogovor. Bidej}i toa bi i malo di rektno vli janie vo obezbeduvaweto ramnopravnost na site gra|ani, bez razli ka na etni ~kata pripadnost. Aktuel na vl adina struktura i novata pol it i ~ka klasa me|u Makedonci te i Albanci te, koja nemi novno treba da se pojavi na pol it i ~ka scena vo Republ i ka Makedoni ja treba da ja sf ati ova a poraka. Ova e poraka od rakovodni te strukturi na EU i NATO koi nudat dokaz i konkretni programi i insisti raat na razvoj na demokrati jata, regi onal na sorabotka i sozdavawe vnatre{ ni odnosi za ednakvost, so cel osno po~i tuvawe name|uetni ~kata stvarnost vo Republ i ka Makedoni ja.

[to se odnesuva do aktuel ni te akti vnosti za regi onal na sorabotka na Republ i ka Makedoni ja, vo ovoj kontekst, Ohri dskata konf erenci ja, organi zira na od EU, NATO, OBSE i Paktot za stabi l nost, odr ` ana na (22/23 maj 2003), ednakvo promovi ra aspekti za t.n. Zapaden Bal kan, koi se vo duhot na Evroatl antskata i ntegraci ja, za procesot na stabi l izaci ja, demokrati zaci ja i ref orma na bezbednosni ot sektor. U{ te pokonkretno, se promovi raat jasni akti vnosti za podobruvawe na grani ~nata bezbednost vo regi onot, koi se prosl edeni so postepeno uri vawe na yi di { tata koi ovi e zemji gi del at od podobrata komuni kaci ja i protek na lu|e i stoki { to gi zbl i ` uva narodi te od ovoj regi on sl edej}i go pri merot na [engen- zonata, vo smi sl a za prezemawe na "standardi te na EU" za i ntegral en grani ~en menaxment vo Zapaden Bal kan.

Novoto NATO - nadmi nuvawe na jazot

Ul ogat a na NATO vo borbat a prot i v me|unarodni ot t erorizam, kako i zna~ewet o na t ransat l ant skat a sorabot ka na ova pol e, bea t ema na obra}awet o na ameri kanski ot ambasador vo NATO, Ni kol as Burns, na 27 maj 2003 vo evropskot o pret st avni { t vo na Fondacijat a "Konrad Adenauer" vo Bri sel .

Ni kol as Berns

Gol ema pri vi l egi ja e da se bi de so vas ve~erva kako del od i staknatata seri ja predavawa na Fondacijata "Konrad Adenauer". Sakam da mu zabl agodaram na Franc-Jozef Rojter, rakovodi tel na kancel arijata na Fondacijata tuka vo Bri sel , za pokanata kako i za negovi te srde~ni zborovi vo vovedot.

Ve~erva sum tuka kako prijatel na Germani ja, koj ja po~i tuva va{ ata kul tura i go ceni va{ eto prijatel stvo so SAD. I sto taka, mu se voshi tuvam na va{ i ot i staknat ambasador vo NATO, Gef art f on Mol tke, koj }e se povl ekuva i dni ot mesec. Toj e na{ postar ambasador vo NATO, i e eden od najgol emi te pri donesi na Germani ja za NATO vo posl ednata pol ovi na od vekot.

Konrad Adenauer se zal aga{ e za podobri transatl antski odnosi i toj e eden od gi ganti te na postvoenata era. Der Al te be{ e arhi tekt na f rapantното zakrepnuvawe na zapadna Germani ja na ekonomski i pol i ti ~ki pl an po Vtorata svetska vojna. Toj ñ pomogna na zapadna Germani ja da obezbedi si gurno ~l enstvo vo prethodni kot na Evropskata uni ja, i vo 1955, ja vovede svojata zemja vo NATO. Kako tatko-osnovopol o` ni k na sovremena Evropa, toj i sto taka ja pri f ati evropskata Al i jansa so SAD vo NATO i ne gl eda{ e ni kakva kontradi kci ja me|u dvete. So negovoto su{ ti nsko ubeduvawe deka i dni nata na Evropa e vrzana so i dni nata na Ameri ka, toj denes slu` i kako pri mer za si te nas, koi ja nosi me odgovornosta da se odr` at na{ i te dva konti neta obedi neti vo edno vakvo te{ ko vreme.

Od ovi e pri ~i ni , mi sl am deka nema posoodvetno mesto od Fondacijata koja go nosi i meto na Adenauer, za da di skuti rame { to treba da napravi me zaedno kako Evropejci i Ameri kanci za da se nadmi ne jazot koj se pojavu me|u nas okol u I rak i za da se soo~i me so opasnosti te od edna nova nepredvi dl i va era. Vreme e na{ ata generaci ja da poka` e deka i ni e, i sto kako Adenauer, Vi l i Brant, Dvajt D. Ajzenhauer, Xon F. Kenedi , i drugi te germanski i ameri kanski vi zi oneri , koi go konstrui raa postvoeni ot me|unaroden poredok, mo` eme da raboti me zaedno za da go odbrani me na{ eto zaedni ~ko demokratsko nasledstvo nasproti novi te zakani i da go pro{ i ri me krugot na sl oboda i prosperi tet vo novi obl asti vo svetot. Za na{ a sre}a, postoi edna organi zaci ja koja vo i zmi nati te deceni i pretstavuva{ e najcvrst most preku Atl anti kot, a denes ñ slu` i na taa cel vo ova nemi rno i kompleksno vreme - novoto NATO.

Kako { to neodamna dr` avni ot sekretar Kol i n Pael mu se obrati na ameri kanski ot

Senat so zborovi te: "Ovaa gol ema Al i jansa, koja go odr` uva mi rot ve}e 50 godi ni , e mnogu pove}e od dogovor za kol ekti vna odbrana, taa pretstavuva central na organi zaci ska si l a vo edna gol ema mre` a na odnosi koi gi dr` at zaedno Severna Ameri ka i Evropa".

Se gordeam { to sum vo slu` ba na ambasador na SAD vo najsi lnata Al i jansa vo sovremenata i stori ja, najneophodnata organi zaci ja po Vtorata svetska vojna. NATO pove}e od pet deceni i slu` i kako klu~na vrska me|u Severna Ameri ka i Evropa. NATO be{ e na{ i ot { tit vo studenata vojna kako brani tel na zapadni te demokratski vrednosti , koj ja za~uva Evropa sl obodna koga postoeja zakani od Sovetski ot Sojuz. Vo i zmi natata deceni ja, NATO spre~i dve vojni vo Bosna i Kosovo i ottoga{ go odr` uva mi rot vo dvete zemji . I nteresot na NATO i negovi ot pri mer i nspi ri ra deseti na zemji od Central na i I sto~na Evropa, koi neodamna se osl obodi ja od komuni zmot, da baraat pri em vo na{ i te redovi .

Stari te mnogubrojni i stori ski dosti gnuvawa na NATO se jasno vi dl i vi za si te. No vo presret na { okantni te nastani od 11 septemvri 2001, svetot se smeni , taka { to i NATO mora{ e da se smeni so nego. Prededna godi na i { est meseci ni e po~navme so transf ormaci ja na re~i si si vo vrska so NATO, { to bi ni bi lo od pomo{ pri soo~uvawe so novata ogromna zakana od terorizmot i oru` jeto za masovno uni{ tuvawe. Na Sami tot vo Praga vo noemvri, pretsedatel ot Bu{ i lideri te na NATO sklu~ija dogovor za edna ambi ci ozna, duri i revol uci onerna, ref ormska agenda. Rabotevme vo taa nasoka f okusot na novoto NATO da se prenese od zakani te vo ramki te na Evropa na novi te` i { ta, koi pretsatvuvaat zakana za mi rot vo zemji te od Ju` na i Central na Azi ja do Bl i ski ot I stok i Severna Af ri ka.

I pokraj ovi e naponi , neкои l u|e vo Evropa i vo mojata zemja neodamna ja stavi ja pod znak pra{ al ni k su{ ti nskata rel evantnost na NATO. Ti e pra{ uvaat dal i navi sti na u{ te ni treba NATO, osobeno vo vreme koga ne postojat ri val i na domi naci jata na SAD vo svetot. Dozvol ete mi da dadam odgovor na takvi te kri ti ki . Veruvam deka NATO ni e potrebno pove}e od koga bi lo. I pokraj toa { to najseri ozni te zakani za na{ ata bezbednost i i dni na mo` ebi premi naa od Evropa vo podal e~ni zemji , si u{ te ni e potrebno NATO za na na{ ata i dni na da ñ go dade toa { to najdobro go prave{ e vo mi natoto. NATO ni e seu{ te potreben za da ni bi de cvrst most preku Atl anti kot; da slu` i kako glaven f orum za evropsko-ameri kanski te di skusi i na gol emi te pra{ awa od na{ eto vreme; da se gri` i za nukl earnata i konvenci onal nata odbrana na Evropa; da bi de partner na EU vo { i rewe na demokrati jata i stabi l nosta vo i sto~ni ot del na konti nentot; kako i da dosti gne do Rusi ja, Ukrai na, zemji te od Central na Azi ja i Kaf kaz za da se f omi ra edna obedi neta, mi rna i stabi l na Evropa, { to ne be{ e mo` no da se napravi vo mi nati ot vek, a { to treba da pretstavuva na{ a krajna cel za na{ eto vreme.

NATO ni e potrebno, i sto taka, za da se soo~i me real no so najva` ni te pra{ awa vo novata era na terori zamot: dal i i mame pol i ti ~ka vol ja da se soo~i me so zakani te naso~eni proti v na{ ata zaedni ~ka bezbednost? Dal i sme podgotveni da odi me podal eku od Evropa za da se za{ ti ti me od dal e~ni te proti vni ci vo mesta kako { to se Avgani stan i I rak? NATO dade odgovor na dvete pra{ awa vo mi nati ot mesec, i toa mo{ ne ubedi tel no. Odl ukata na NATO od 21 maj za dopol ni tel na voena poddr{ ka na pol skata di vi zi ja vo I rak pretstavuva xi novski ~ekor napred za 54-godi { nata Al i jansa. Zemeno zaedno so odl ukata od 16 apri l za prezemawe na

komandata vrz me|unarodni te mi rovni si li vo Avgani stan, NATO sega se nao|a na f rontot na gl obal nata vojna proti v terorot. SAD so entuzi jazam go poddr` uva novi ot stav na NATO da se sproti vstavi na najgol emata zakana za bezbednosta vo na{ eto vreme - terori zmot i oru` jeto za masovno uni { tuvawe.

Novoto NATO prvpat dojde do i zraz vo Avgani stan. Sami tot vo Praga go obvrza NATO da zami ne tamu kade { to e potrebno za da se odbranat zemji te~l enki od zakani te na terori zmot i oru` jeto za masovno uni { tuvawe. Toa be{ e edna od najdramati ~ni te promeni vo i storijata na NATO. NATO go dade svojot udel za toa vetuvawe vo po~etokot od godi nata so toa { to i m dade kri ti ~ka l ogi sti ~ka i pl anska poddr{ ka na Germani ja i na Hol andi ja vo po~etokot na ni vnata 6-mese~na rotaci ja kako komandi ri na Me|unardi te si li za poddr{ ka vo bezbednosta (I SAF), vo Kabul. No, so Al Kaeda, koja sekoga{ povtorno o` i vuva, i ogromni te predi zvi ci za stabi l nosta na Avgani stan, jasno be{ e i toga{ deka e potrebna edna organi zaci ja koja }e se obvrze dol goro~no da go obezbedi mi rot vo Avgani stan. I zborot na NATO se nametna kako l ogi ~enporadi ve}e doka` ani ot uspeh na Bal kanot.

So cel osnata poddr{ ka od SAD, kako i od Germani ja, Franci ja i Bel gi ja, NATO se sogl asi da ja prezeme vode~kata ul oga vo mi rovnata operaci ja vo Avgani stan. Prvata voena operaci ja na Al i jansata nadvor od Evropa i novata vode~ka ul oga { to ja prevzede NATO vo Avgani stan }e bi de najgol em test za nas. Avgani stan i ma seri ozna potreba od poddr{ kata na I SAF dodeka vl adata na pretsedatel ot Karzaj raboti na rei zgradba na naci jata po pove}e od 20 godi ni sovet ski i tali banski vojni i ti rani ja. Stabi l nosta i konti nui tetot, { to se ovozmo` uva preku dol goro~ni ot anga` man na NATO vo I SAF, e { ansata { to mu e potrebna na Avgani stan. Zaedno so akcentot { to vo ponovo vreme se stava vrz raspredel uvawe ti movi za rekonstuki ja na provi nci i te vo i sti te, si li te na NATO bi trebal o da obezbedat merka na stabi l nost i bezbednost vo obl asta na Kabul za da se i zgradi eden po{ i rok, naci onal en mi r.

Sleduva{ e i dnata ul oga na NATO vo I rak. Dokol ku postoe{ e odredena zagri` enost deka nastani te vo Avgani stan }e bi dat od uni katen karakter, vo mi natata nedel a takvi te stavovi bea poni { teni so odlukata na NATO da dade zna~ajna voena poddr{ ka na pol skata divi zija vo si l i te za stabi l i zaci ja na I rak. NATO nudi pomo{ za vospostavuvawe na { tabovi te na divi zijata, za koordi ni rawe na si l i te od okol ni te naci i, za obezbeduvawe soodvetna komuni kaci ja, kako i za spravuvawe so ogromni te pobaruvawa za l ogi sti ~ka poddr{ ka.

I sto kako { to ul ogata na NATO vo Avgani stan prerasna od davawe l ogi sti ~ka i drug vi d pomo{ vo prezemawe vode~ka ul oga od strana na Germani ja i Hol andi ja, mo` no e da se zami sl i deka ul ogata na Al i jansata vo I rak }e evol ui ra na sl i ~en na~i n. So pri f a}aweto na rezol uci jata 1.483 od Sovetot za bezbednost na ON, koja ja ohrabruva me|unarodnata zaedni ca i regi onal ni te organi zaci i kako NATO da dadat poddr{ ka vo rekonstrukcijata na I rak, vratata e { i rum otvorena za pogol ema i poakti vna i nvol vi ranost na Al i jansata vo i dni na. SAD e so jasen stav deka ne be{ e dovol no osl oboduvaweto na I rak.

Kako { to ka` a pretsedatel ot Bu{ , na{ a obvrška e da ostaneme vo I rak kol ku { to e potrebno za I ra~ani te da ja dobi jat mo` nosta za vospostavuvawe vl ada koja }e i ma vol ja i sposobnost da gi real i zi ra ni vni te potrebi i ` el bi . Veruvam deka NATO }e bi de kl u~ni ot f aktor vo real i zi raweto na taa rabota.

I sto taka, treba da se pozdravi pol skoto li derstvo vo ovi e napor i . Pol skata ul oga vo I rak e dokaz za vrednosta na pro{ i ruvaweto na NATO, kako i sposobnosta na novi te sojuzni ci da dadat voen pri dones za Al i jansata i za gl obal nata bezbednost. Po dol gogodi { nata borba za zdobi vawe na sopstvenata sl oboda, Pol ska sega i zl eguva na me| unarodnata scena kako li der na NATO, so cel da ñ pomogne na edna druga naci ja da se zdobi e so mestoto { to go zasl u` uva kako sl obodna i demokratska ~l enka na me| unarodnata zaedni ca.

I pokraj toa { to Pol jaci te zasl u` uvaat sekakvi zasl ugi za pol i ti ~kata vol ja { to ja poka` aa, naf a}aj} i se na vakva kri ti ~na mi si ja, edna od gl avni te pri ~i ni zo{ to ti e mo` at da ja i maat neophodnata voena ul oga e poradi ref ormi te { to gi i ni ci raa kako nova ~l enka na NATO-Al i jansata.

Pojavuvaweto na Pol ska so Republ i ka ^e{ ka i Ungari ja kako kl u~ni ~l enki vo Al i jansata, poka` uva kol ku bevme vo pravo { to gi pri f ativme novi te ~l enki preku pro{ i ruvaweto kako osnovno gradi vno sredstvo za i dni nata na NATO. Gl asaweto na Senatot na SAD od neodamna so odnos 96-0 za pri f a}awe na novi sedum zemji }e go zajakne NATO i }e go pomesti centarot na gravi taci ja kon i stok. Zaedno so pro{ i ruvaweto na EU, toa }e ni pomogne da f ormi rame edna Evropa, i sto~na i zapadna. Stari ot na~i n na gl edawe na pro{ i ruvaweto be{ e deka go optovaruva NATO so u{ te edna zemja koja treba da se brani . Novi ot sovremen stav za pro{ i ruvaweto e deka }e dobi eme sedum novi sojuzni ci so koi }e se bori me i }e go odr` uvame mi rot vo Evropa i podal eku.

Transf ormaci jata na NATO vo nova al i jansa na 21 vek e i zgradena vrz dvata stol ba na novi te mi si i nadvor od Evropa, so poddr{ ka od sedum novi ~l enki . Za da bi de uspe{ no, na NATO }e mu treba u{ te edno ne{ to - mnogu pogol emi voeni kapaci teti od Evropa za da i m pomognat na SAD vo odr` uvawe na mi rot vo pori zi ~ni te del ovi od svetot. Edno NATO vo koe SAD i ma nad 200 strategiski letala, Bri tani ja ~eti ri, a drugi te sojuzni ci ni edno e neodr` l i vo. Edno NATO vo koe SAD tro{ i 376 mi li jardi USD na naci onal na odbrana godi nava, a na{ i te 18 sojuzni ci tro{ at samo 140 mi li jardi USD zaedno e nebal ansi rano. Edno NATO vo koe samo SAD, Vel i ka Bri tani ja i Franci ja se vo mo` nost da i spratat ekspedi ci ski voeni mi si i do dal e~ni te ` ari { ta e nef unkci onal no. Bi dej} i si te se soo~uvame so te{ kata zakana za na{ i te op{ testva od strana na otrovnata me{ avi na od terorizmot i oru` jeto za masovno uni { tuvawe, ni e vo NATO treba da sme podgotveni voeno da se soo~ime so takva zakana. Ne mo` e si li te za reakci ja na NATO da stanat real nost so bezbroj razmi sl uvawa i vetuvawa. Na{ i te evropski sojuzni ci sega treba da gi prezemat obvrški te i brzo da reagi raat na al armantni te neednakvosti kaj letal ata, preci zno vodeni te muni ci i , pol neweto vozduh-vozduh i bezbedni te komuni kaci i . Ova se kri ti ~ni te su{ ti nski kapaci teti potrebni da se bi de ef ekti ven vo moderni ot svet.

Ne gi potcenuvam te{ koti i te so koi se soo~uvaat na{ i te sojuzni ci vo i spol nuvaweto na obvrski te. Za nekoj toa mo` e da zna~i dopol ni tel no i nvesti rawe na skudni te resursi vo voena oprema. Za drugi, toa }e i ziskuva te{ ki pol i ti ~ki odluki za rekonstrukcija na stati ~ni te si li nasl edeni od studenata vojna vo si li pol esni, pof l eksi bi l ni i posposobni da gi i zvr{ uvaat mi si i te na NATO, koi }e bi dat neophodni vo i dni na. Ovi e akci i treba da se prezemat vedna{ .

Potrebata za promena e najgol ema vo vtorata po popul acija ~l enka na NATO, Germani ja, koja zaostanuva zad pove}eto sojuzni ci vo tro{ oci te za odbranata kako procent od BNP, i koja be{ e bavna vo ref ormi te na odbranbeni ot sektor. NATO nema da go dosti gne svojot pol n potencijal si dodeka Germani ja i drugi te pogol emi sojuzni ci prodol`at da davaat pomal ku za na{ ata kol ekti vna bezbednost otkol ku { to treba. Bez ovi e podobreni kapaci teti, pove}eto od evropski te naci i nema da bi dat vo mo`nost, vo i dni na, da dadat zna~aen pridones za sovremeni te voeni operaci i, a so toa }e gi izjal ovat si te planovi za seri ozno evropsko-ameri kansko bezbednosno partnerstvo.

Dokol ku evropski te l i deri uspeat na sredba na mi ni stri te za odbrana vo juni, vo i dni ot mesec da se sogl asat i da donesat odl uka za tro{ ewe pove}e sredstva na naci onal na odbrana, za zavr{ uvawe na radi kal nata anal i za na komandnata struktura na NATO, za sozdavawe nova strategi ska transf ormi rana komanda vo SAD, kako i batal jon za nuklearna, bi ol o{ ka i hemi ska dekontami naci ja, toga{ }e se napravi pove}e za da se vozobnovat kapaci teti te na NATO, otkol ku { to dosega napravi le prethodni te l i deri na NATO. No potrebno e da se dejstvuvai toa mnogu brzo.

I sto taka, potrebno e da se odr` i pol i ti ~koto edi nstvo { to se zagubi vo mi nati ot f evruari za vreme na vojната vo I rak. Te{ ko e da se poveruva vo ova so ogl ed na toa kade sme denes. No, vo toj peri od, l egi i te na propasta dekl ari raa kraj za NATO, otkako be{ e f rl en vo kri za koga razl i ki te okol u pra{ aweto za I rak, od svoja strana predi zvi kaa docnewe vo davaweto odgovor na baraweto od ~l en 4 na Turki ja za poddr{ ka vo spre~uvaweto na mo`ni napadi od strana na si l i te na Sadam.

Dodeka 16. sojuzni ci bea podgotveni da prezemat i tni merki za da mu pomognat na svojot sojuzni k, Germani ja, Franci ja i Belgi ja go bloki raa konsenzusot za mnogu dolg peri od. Ni vnoto odl o` uvawe prvpat vo i stori jata na NATO sozdade mo`nost da ne se i spol nat na{ i te su{ ti nski opredel bi koi mu go osiguruvaat osnovni ot kredi bi l i tet na NATO - ni e }e dejstvuvame za da gi za{ ti ti me na{ i te sojuzni ci. NATO, kone~no, dejstvuvai e, no be{ e predi zvi kana real na { teta. Mnogu lu|e treba{ e da se potsetat na toa. Na krajot, NATO uspea da gi ostvari osnovni te opredel bi da gi { ti ti svoi te ~l enki od nadvore{ ni zakani.

Treba da nau~i me od ova nepovol no i skustvo, i da se obvrzeme ni koga{ da ne se povtori. Samo na{ i te proti vni ci i maat kori st od uri vaweto na transatl antskata sol i darnost. No ako ostaneme zaedno, toga{ sme predi zvi k vo ova nova bezbednosna okol i na, kade { to vi sti nski te zakani doa|aat od teroristi ~ki grupi, i l jadni ci kilometri nadvor od na{ i te grani ci i vl i jaat na sekoj sojuzni k posebno. Ova ponekoga{ mo` e da dovede do razl i ~ni mi sl ewa za toa kako treba NATO da odovori. Toga{ treba da si postavi me za cel da se osiguri me deka

prodol`uvame so adaptacija vo Aljansata za da se napravi fleksibilna vo dovolna mera za da se soo~i so predizvici te koi se sigurno pred nas. Ova zna~i NATO mora da raboti pove}e sega otkolku koga bilo porano. NATO si u}te mora da ja brani na{ata teritorija kako {to prave}e i za vreme na studenata vojna. Si u}te mora da go odr`uva miroto vo periferijata na Evropa kako {to prave}e vo 90-tite vo Bosna i vo Kosovo so golema efikasnost. Segajeprezemenujeme misii vo Avganistan, Iraki po{iroko.

Nekoi pogre{no ja interpretiraa ova potreba za fleksibilnost - NATO da se pretvori vo obiven "instrument" za koalicija na `elnite. Ova gladi{te imodi na {teta na naporite da se napravi NATO poreaktivna za bezbednosni te potrebi na svoite ~lenki i da se promeni bezbednosnata sredina name|unarodno ni vo.

Kako {to re}e sekretarot Pauel za NATO i negovata idna uloga: "Vo odredeni momenti nie }e rabotime kako Aljansa, no vo drugi slu~ai kako koalicija na `elni. Mo`no e da se vodi vojna, a se pak da se odr`uva miroto". Za vreme na studenata vojna nie mislevme samo na NATO koe dejstvuvaa na eden na~in: kako cvrsta falanga na zemji povrzani preku procepot Fulda za daga za{titi me na{ite zemji od sovetskata invazija.

Vo 21 vek treba da mislime na NATO na novi i razli~ni na~ini za da se odbrani miroto. Maligrupi sojuznici mo`e ponekoga{da rabotavo koaliciina `elnite kako {to rabotevme vo Avganistan. Vo drugi okolnosti, kako na primer vo Irak, sojuznici te mo`e nema daga vodati misii te, no mo`no e da go odr`uvaat miroto so pove}eto prisutni ~lenki. No vo drugi okolnosti, mo`no e si te zaedno da se bori me pod znameto na NATO kako {to napravi vme za da se preki ne etni~koto ~istewe vo Kosovo pred ~etiri godini. Ova me{avina na misii i kapaciteti nudi ~esna i efektivna osnova za idnata na NATO. Staroto NATO od studenata vojna za koe se privrzani mnogu od na{ite kriti~ari ne bi mo`elo da dejstvuvaa dovolno fleksibilno za da se soo~i so zakani te koi postojano se menuvaat vo na{etovreme.

Operacii te na NATO na Balkanot se dobar primer za na{atova fleskibilnost. Vo Kosovo, NATO izveduva gol embrojsu{tinski mirotvorni dol`nosti. Vo Bosna, misijata vodena od NATO evoluiraa so naglasok na prenesuvawe na odgovonostaa na lokalnata policija za odr`uvawe na redot i promena na strukturite na silite na NATO spored toj model. Vo Republika Makedonija, NATO ve}egi prenese odgovornosti te na Evropskata unija.

Kako {to se razviva NATO, mora da sorabotuvaa celosno so EU koja, isto taka, se adaptiraa za novi ot svet. Vo mart, NATO i EU gi zavr{ija, po ~etiri godini frustiraa~ki pregovori, Berlin-plus dogovori te koi go formuliraa na~i not kako ovi e dve organizacii }e rabotaa zaedno na bezbednosni misii. Tiese dizajnirani preku pro{iruvaweto na ulogite i na dvete organizacii da obezbedaat partnerstvo, a ne konkuretnost me|u NATO i EU. Su{tinata na dogovorot be}e soglasnostaa na EU da gi koristi pridobivkite na NATO za sopstvenite misii, namesto da sozdava sopstveni {tabovili voen personal. Ova mu ovozmo`uvaa na NATO da gi napravi na{ite voeni pridobivki, kako {to se golomite kapaciteti za planirawe, dostapni i za EU na osnova na barawe. Tuka se javuvaa jasna procedura za toa kako NATO, kako glavni derivo transatlantski te bezbednosni operacii, mo`e da ja obezbedi poddr{kata koja i e potrebna na EU.

Koga masti loto od ovoj dogovor edvaj se be{ e i su{ ilo, li deri te na Franci ja, Germani ja, Bel gi ja i na Luksemburg vo mi nati ot mesec predl o` i ja nov voen { tab na EU, odvoen od NATO, nova zaedni ~ka kl auzula za odbrana, i evropska }el i ja za pl an i rawe. Site ovi e ~ekori bespotrebno }e go dupl i ci raat toa { to zaedno go i zgradi vme vo NATO. Na krajot ti e }e go promenat dogovorot od sorabotka na NATO-EU vo konkurenci ja i vi soki tro{ oci. SAD se nadeva deka ovoj povi k za nov vi d evropski uni l ateri zam }e bi de otf rlen od mnozi nstvoto evropski zemji, koi sakaat da go zadr` at NATO kako najmo} nata bezbednosna organi zaci ja na konti nentot.

Koga gl edame na i dni nata, drug gol em predi zvi k }e bi de da se odr` i na{ ata ef ekti vnost vo donesuvaweto odl uki . Vo 21 vek ne sekoj sojuzni k treba da bi de i nvol vi ran vo sekoja mi si ja vodena i li poddr` uvana od NATO za da mo` e Al i jansata da go dosti gne cel osni ot potenci jal . No sekoj sojuzni k mora da go poddr` i kori steweto na usl ugi te od NATO i li , vo najmal a mera, da se sogl asi so ni vnata upotreba. Ova go zadr` uva pri nci pot na konsenzus, koj e najsi l nata strana na NATO i osi guruva deka "i nstrumentot" ne mo` e da se i sprazni i li zl oupotrebi .

Vo sozdavaweto operativna fleksi bilnost vo Al i jansata, si te sojuznici mora da zazemat fleksi bil en pri stap kon procesot na pol i ti ~ko donesuvawe odl uki . Jas ne zagovaram kraj na procesot na donesuvawe odl uki so konsenzus koj mu pri pa| a na NATO od 1949. Konsenzusot e srceto na NATO. Jas ne mo` am da go predvi dam vremeto, koga }e stapi vo si l a nekakva forma na mnozi nsko gl asawe. No, kako { to se zgol emuva bezbednosni ot tovar na NATO ni zsvetot, sojuznici te treba pove}e da razmi sl uvaat pred da donesat odl uka so koja bi bl oki ral e odredena odl uka bazi rana vrz konsenzus za da i m se dodel at poddr{ kata i pomo{ ta na drugi te na koi i me potrebna.

Za sre}a, NATO e sposobno da ponudi fleksi bilnost i tuka isto taka. Na primer, NATO i ma dol ga i gorda tradi ci ja na "f usnoti ", so pomo{ na koja sekoj sojuzni k posebno nema da ja bl oki ra odl ukata za dejstvuvawe na Al i jansata, me| utoa }e mo` e da ja i znese odl ukata na svojata zemja za sopstveno neu~estvo. Taka, danskata vl ada za vreme na studenata vojna ja za{ ti ti sopstvenata nacional na pol i ti ka vo vrska so nukl earnoto pra{ awe i pri toa ne predi zvi ka bl oki rawe na neophodni te odl uki na NATO. Gr~kata vl ada i ma{ e sl i ~en pri stap vo Kosovo, so toa { to ñ dozvol i na Al i jansata da dejstvuva za da se spre~i etni ~koto ~i stewe i da go vospostavi redot, dodeka nejzi ni ot stav be{ e da ostane nastrana.

Za vakvi ot si stem da proraboti se potrebni doverba, razbi rawe i dobra vol ja kaj si te vkl u~eni strani . Op{ to gl edano, takvata me| usebna doverba postoi vo NATO.

Sepak, i ma uni l ateri l isti koi ne sakaat NATO da uspee. Nekoi Ameri kanci , od edna strana, smetaat deka SAD se tol ku mo} ni vo svetot { to pove}e ne i m trebaat sojuznici i mo` at da si dozvol at da bi dat pri sutni vo svetot sami . Ti e sakaat da napravat dobl est od ona { to treba da bi de samo posl edna opcija duri i vo odbranata na na{ i te vi tal ni i nteresi . Ni vnata pozici ja e recept za neuspeh i cel osno be{ e otf rlena od mojata vl ada.

Nekoi Evropejci, od druga strana, mislat deka mo` at da sozdat konti netal na nadvore{ na pol i ti ka i odbranena pol i ti ka di zajni rana da ja proveruva mo} ta na SAD. Ti e povi kuvaat na samoevropski voeni { tabovi, { to bi ~i nel e mnogu sredstva koi podobro bi bi lo

da se tro{at na novi evropski voeni kapaciteti. Nivnite vizii za Evropa kako sproti vstavena sila na SAD}e gi razni {a osnovi te na transatlantski te odnosi, i doverbata i lojalnost, koi bea srceto na evroamerikanski te odnosi od krajot na Vtorata svetska vojna.

Zaedno, unilateralistite na SAD i Evropa ni soo-uvaaat so pogre{en izbor: da raboti me zaedno vo me|usebna zavinsnost ili da raboti me sami. Vistinata e deka vo dene{ni otsveti za celo ova vreme od 54 godini od koga be{e potpi{ana NATO-povelbata, na{ata bezbednost e nedeliva vo sklop na Alijansata. Nikoj od nas ne bi trebal o da saka da bi de nastrana od drugite. Na{ata sila vo NATO proizleguva od na{ata kolektivna voena i politika opredelba eden kon drug. Tokmu zatoa, novoto NATO e od vitalno znaewe za SAD, Kanada i za cela Evropa, i zatoa mora da prodol`i da gi vodi na{ite zaedni~ki napori za def i ni rawe na i dni nata zaedno.

I pokraj promeni te {to nastanaa vo NATO i vo transatlantski te odnosi vo minati te godini, samo potrebata za sorabotka ostana i sta. Ova posebno go i stakna pri svoeto izlagawe vo Frankfurt, pred 40 godini, vo juni 1963 pretsedatel ot Xon F. Kenedi, prijatel i sojuznik na kancelarot Konrad Adenauer. I ako denes zboruvame vo edna nova era so razli~ni zakani i predizvi ci, negovite zborovi sepa k i maat vi stinska vrednost i denes.

"I dni nata na Zapadot le`i vo atlantskoto partnerstvo, {to e si stem na sorabotka, me|usebna zavinsnost i harmonija, i kade {to lu|eto}e mo`at zaedno da se spravuvaat so svoite tegobi i zaedno da gi baraat mo`nosti te niz svetot. Nekoi velat deka ova e samo son, no jas ne se soglasuvam so toa. Toa {to ni vodi napred kon pocvrsto edinstvo e edna cela generacija dosti gnuvawa - planot na Mar{al, NATO, planot na [uman, i zaedni~ki ot pazar".

Dami i gospoda, koga gledame nanapred na odgovornosti te na generacii te za da se za-uvami rot vo Evropa i ponataka, kako i da se odr`i cvrsti siguren na{iot NATO-most preku Atlanti kot, ovi e zborovi od pred 40 godini i maat vi stina vo sebe.]e se soo~ime, kako {to re~e pretsedatel ot Kenedi, so te{koti i i zadocnuvawa, kako i somnevawa i obeshrabruvawe.]e imame razli~ni mislewa za vitalni pra{awa od vreme-navreme. No, mora da gi za-uvame voljata i na~ini te kako da se obnovi na{eto prijatelstvo, da se zadr`i nadmo}nata uloga na NATO, transatlantski te odnosi, i kako da se dejstvuvaa zaedno vo mnogu poopasen svet.

Vo duhot na Adenauer i Kenedi, vreme e da se nadmi ne transatlantski ot jaz vo eden duh koj odgovara na na{eto dolgo, istorisko prijatelstvo vo NATO. So toa {to}e raboti me zaedno vo Alijansata }e mo`e povtorno da se izgradi partnerstvoto koe ni pomogna da ja dobieme studenata vojna, i }e bide neophodno za da se dobie globalnata vojna protiv terorizmot i oru`jeto za masovno uni {tuvawe.

Novoto NATO e na{iot najgol em most za na{ata zaedni~ka evropska i amerikanska vizija za silna i prosperitetna i dni na. Morame da go upotrebi me i za{titi me.

Kon zaedni ~ka nadvore{ na i bezbednosna pol i ti ka na Evropskata zaedni ca

Kristof Hojsgen

Koga vo f evruari 2001 godi na, vo severni ot del na Makedoni ja se pojavija vooru` eni crnoui formirani albanski grupi i koga samo nekolku nedeli potoa dojde do `estok me|useben konflikt, se ~ine{ e, kako vojната na Balkanot od novo da }e se razgori. Po Slovenija, Hrvatska, Bosna i Kosovo, se stravuva{ e deka vo Makedoni ja pretstoi sledno rasplamtuvawe na oru` jeto. Na me|unarodnata zaedni ca duri toga{ ñ stana jasno deka pod povr{ i nata na ovaa nai zgl ed „dr`ava za primer“, koja mi roqubi vo i stapi od grani ci te na nekoga{ na Jugoslavi ja, vrie{ e. Dl abok rov se izbrazdi me|u mnozi nstvoto Makedonci i albanskoto etni ~ko mal ci nstvo, koe se ~uvstvuva{ e pol i ti ~ki i kul turno o{ teteno. Vl adata i Sobrani eto vo Skopje ne bea vo sostojba da gi sovl adaat problemi te preku odgovorna i sovesna pol i ti ka.

Nekol ku meseci svetot stravuva{ e, no najl o{ oto ne se sl u-i. Me|unarodnata zaedni ca ve}e ja i ma{ e nau~eno svojata l ekci ja, taka { to ovoj pat bl agovremeno prezede merki . NATO, OBSE i SAD zedoa u~estvo vo rakovodeweto so kri zata, { to prvpat na Bal kanot od sami ot po~etok be{ e pod rakovodstvo na Evropskata uni ja EU. Sovl aduvaweto na konf l i ktot vo Makedoni ja e prv primer na uspe{ na zaedni ~ka nadvore{ na i bezbednosna pol i ti ka (ZNBP) na EU. Za sekojdnevno rakovodewe so kri zata, zemji te~lenki na EU mu odredi ja mandat na vi soki ot pretstavnik Javier Solana. Tie bea ednoglasni vo svoite potezi, a i gi poddr`uvaa postaveni te specijalni pretstavni ci na EU vo ponatamo{ ni ot tek na kri zata. I sto taka, i tesnata i doverl i va sorabotka me|u Havi er Sol ana i zadol`eni ot za nadvore{ ni vrski ~len na Evropskata komi si ja - Kri s Paten, kako i sorabotkata me|u ti movi te vo Skopje i vo Bri sel pri donesoa da se spre~i eskal acija na konf l i ktot i da se i znajdat dol goro~ni re{ eni ja za pri ~i ni te za me|uetni ~ki te tenzi i vo Makedoni ja. Sepak, su{ ti nski udel vo relativno mi rni ot izlez od kri zata i ma{ e Havi er Sol ana: pred sé, nemu mu uspea da i skova gol ema koal i ci ja od si te va` ni parti i od dvata tabora, koi potoa – povtorno pod pri ti sok na Sol ana – go skl u-i ja t.n. Ramkoven dogovor, koj gi sodr` e{ e si te zna~ajni el ementi za i zramnuvawe na zategnatosti te. I mpl ementaci jata na Ohri dski ot dogovor i do den-denes e makotrpna. EU i drugi te akteri na me|unarodnata zaedni ca mora i ponatamu da ostanat pri sutni i postojano da posreduvaat. Sepak, barem zasega, ne treba pove}e da se stravuva od izbi vaweto na nova bal kanska vojna. So toa EU ja pomi na oghenata kr{ tevka na svojata, sé u{ te vo razvoj, ZNBP.

Naci onal ensuvereni tet

Vo evropski ot i ntegraci ski proces vo i zmi nati te deceni i, nadvore{ nata i bezbednosnata pol i ti ka ne bea na preden pl an. Zal udni ot obi d kon sredi nata na pedesetti te godi ni da se sozdade evropska odbranbena zaedni ca, pojasni deka vo ovaa su{ ti naska obl ast na naci onal ni ot suvereni tet, evropski te dr`avi sé u{ te ne bea podgotveni za i ntegraci ja. Do po~etokot na devedesetti te godi ni mali bea ~ekorite koi dostigaa do edna zaedni ~ka nadvore{ na i bezbednosna politika, koja toa ime go zaslu`uva{ e. Duri preku uki nuvaweto na nesoglasuvawata me|u I stokot i Zapadot, preku promenata na zakanuva~ki ot potencijal i, pred sé, preku soodvetni ot razvoj na politi ~kata volja na dvanaesette, a podocna na petnaesette zemji na EU, se ovozmo`i kon krajot na minatoto desetletie sozdavawe na neophodni te pretpostavki za tvorewe vistinska ZNBP. Mastri ht, Amsterdam, Kel n, Hel si nki, Ni ca i Lejken bea najva` ni te postojki, koi Evropski ot sovet na ovoj pat gi pomi na. Na sekoja od ovi e stani ci be{ e vkl opuvana po edna ponatamo{ na pl o~ka vo mozai kot { to se sozdava{ e. Zemji te~lenki na Evropskata uni ja postepeno osoznavaa deka naci onal ni ot

suvereni tet vo nadvore{ nata i bezbednosnata pol i ti ka pretstavuva gol ema vrednost, no so nego vo prakti kata samo mal ku se posti gnuva. Vo dene{ ni ot gl obal i zi ran svet i so ogl ed na gol emi nata na probl emi te, so koi e soo~ena me|unarodnata zaedni ca, se i zdi gna svesta za toa deka evropski te naci onal ni dr`avi ne se pove}e vo sostojba samostojno da gi sproveduvaat svoi te i nteresi . Ova soznani e, do koe na pol eto na stopanskata i vrednosnata pol i ti ka se dojde pred podol go vreme i koe, me|u drugoto, dovede do udarna evropska trgovska pol i ti ka, a i do vrednosna Uni ja so evroto, sega pol eka si go probi va svojot pat i vo obl asta na nadvore{ nata i na bezbednosnata pol i ti ka.

I ra~kata kri za, sekako, poka`uva deka vo ovoj razvi tok mo`e da dojde i do povratni dejstva. I shodot od ovoj pad gi poka`uva i stovremeno i grani ci te na dejstvuvaweto na naci onal ni te dr`avi . So toa { to zemji te~l enki na EU zastapuvaat razli ~ni stavovi i ne se ednogl asni vo svoi te potezi , se namal uva ni vnata va`nost i pol i ti kata { to ja vodat na kraj ostanuva bez gol emo vli jani e. Se sozdava nade` deka ovoj rezul tat najposle pri donesuva da se zajakne soznani eto za neophodnosta od ZNBP.

Vo sporedba so odgovornite pol i ti ~ari , gra|anite se mnogu ponapredni vo svoi te razmi sl uvawa. Anketi te postojano doka`uvaat deka pove}e od dve treti ni od nasel eni eto vo zemji te~l enki na EU se za pocvrsta i integraci ja na pol eto na nadvore{ nata i bezbednosnata pol i ti ka. Gra|anite spoznale deka mi rot i slobodata vo svetot, bezbednosta, pravdata i po~i tuvaweto na ~ovekovi te prava ne mo`at da bi dat zagaranti rani preku oddel ni dr`avi i deka e potrebno spl otuvawe na sil i te za da mo`e gl asot na EU i na nejzi ni te zemji ~l enki da bi de sl u{ nat i po~i tuvan vo svetot.

Ref orma na EU

Poi naku otkol ku vo mi natoto, denes i ZNBP stoi vo centarot na napori te za ref orma na Evropskata uni ja. So taa tema intenzi vno se zani mava konventot, a toa }e bi de tema i na sredbata na { ef ovi te na vl adi te, koja treba da sl eduva. Pri toa, postojat dva sproti vstaveni stava: prvi ot – intergouvernementale – ja gleda isto taka i dni nata na ZNBP, kako me|udr`avna ve`ba, koja ostanuva pod tesna kontrol a i vodstvo od Sovetot i zemji te~l enki . Poradi toa { to nadvore{ nata i bezbednosnata pol i ti ka e del od jadroto na naci onal ni ot suvereni tet, taa ne mo`e da í bi de doverena na nekoja supranati onal e i nstanca. Tokmu ova sf a}awe go zastapuvaat pobornici te za barem del umno zaedni ~ka ZNBP. I vo ZNBP pref rluvaweto na dopol ni tel ni te nadle`nosti vrz Evropskata komi si ja go gledaat vo smi sl ata na evropski ot i ntegraci ski proces. Me|udr`avnata sorabotka za ni v neophodno zna~i pol i ti ~ki obl i k podi gnat na najmal i ot zaedni ~ki i meni tel , koj ne e vo sostojba da gi zadovol i barawata.

Mo`e e na grani ca i so bogohul stvo, koga vo ovoj i deol o{ ki natprevar jas tvrdam deka raspravi jata }e gi zaobi kol i vi sti nski te sostojbi i potrebi od i dna, del otvorna ZNBP. Koga Havi er Sol ana pomaga{ e da se sovl ada kri zata vo Makedoni ja i li koga vo Bl i skoi sto~ni ot konf l i kt se javi kako koavtor na Mi tchel l -i zve{ tajot i li koga kako ~l en na t.n. „Quartetts" se vkl u~i vo obi di te za mi r na Bl i ski ot I stok, ne podl e`e e pod nekoja stroga „kontrol a" od Sovetot. Naproti v, toj be{ e general no opol nomo{ ten, no znae{ e i deka EU i nejzi ni te zemji ~l enki stojat zad nego. Kakvo be{ e toga{ negovoto dejstvuvawe – i ntergouvernemental e i li supranati onal e? Za prakti kata odgovorot na ova pra{ awe ne e ni va`en. Za nea od posebno zna~ewe se sl edni te temi :

1. nadvore{ noto zastapuvawe na Uni jata treba da soodvetstvuvava na dene{ ni te sostojbi i potrebi ;
2. za poef ekti vna ZNBP se potrebni mzozi nski odl uki , pravo na i ni ci jati va za vi soki ot pretstavni k, koj bi trebal o daja dobi e i rakovodnata f unkcija vo Sovetot;
3. na raspol agawe treba da bi dat dadeni dovol na kadrovska opremenost i neophodna i nf rastruktura;
4. mora da bi dat posti gnati i nsti tuci onal ni i materijal ni pretpostavki za del otvorna ZNBP.

Pri toa, treba sredstvata i instrumentite so koi se slu`at zemjite--lenki, Komisijata i visoki ot pretstavnik { to e mo`no pove}e da se spl otat. Najposle, kaj ZNBP i stanuva zbor za edna pocvrsta integracija. Dekata e vozmo`na, bez prethodno da se odlu~uva me|uzaedni ~ki ot ili me|udr`avni ot metod, poka`uva i vrednosnata Unija. Ovoj, mo`ebi, najspektakularen proekt na evropski ot proces na soednuvawe ne soodvetstvuvana ni tu eden oddvata „i dealni metodi“.

Li ki glas na EU

Na poznatoto pra{awe od Henri Kisinxer za telefonski ot broj na Evropa, naj~esto se odgovara so podigawe na ramenicite ili, pak, so zborovite - SAD i Evropa ne mo`e da se sporeduvat. Pred se, ova pra{awe bi trebalo edna{ i obratno da se postavi, zatoa { to i vo SAD ne postoji eden edinstven glas. Naprotiv. Od pretsedatel ot, potpretsedatel ot, mi ni sterot za nadvore{ ni raboti, Nacionalni ot sovet za bezbednost, mi ni sterot za odbrana ili od Kongresot ~esto do|a { arenmete` od gl asovi. Evropskata unija, pak, pri slu~uvawata na Balkanot vo poslednite godini napolno poka`a deka e volna i sposobna da govori so eden glas. Makedonija e pri mer za evropska politika, i zleana od eden kal ap. Kakvi pouki mo`e da se izve~at od toa? Pretsedatel stvoto i zemjite--lenki go vlastija visoki ot pretstavnik za rakovodewe so krizata davaj}i mu ja potrebnata doverba i neophodnata fleksibilnost. Vo krizata faza od konfli ktot vo Makedonija, Haver Sol ana re~i si nedelno go posetuva{ e Skopje. Za sekoj mi ni ster za nadvore{ ni raboti na zemjata-pretsedava~ so EU ili za mi ni ster za nadvore{ ni raboti na druga zemja~lenka na EU, toa ne bi bilo izvodljivo. Site tie se ~lenovi na nekoja vlada, zadol`eni se da bidat prisutni na sednicite na vladi te i na parlamentite na svoite nacionalni dr`avi, da se anga`iraat vo sopstvenite partii, i tn...] e be{e sosema besmisleno, dokol ku srede krizata se smene{e odgovorni ot pregovara~ za Evropskata unija, samo zatoa { to e 1 juli ili 1 januari - termi ni vo koi do|a do promena na pretsedava~ot so EU.

Zna~i, za uspe{no rakovodewe so kriza e potreben kontinuitet; se baraat avtoritet i iskustvo. Najposle, barem vo ZNBP mora da bi de postaveno pra{aweto, dali nadvore{ noto pretstavuvawe na Unijata preku pretsedatel stvoto se u{te mo`e da i m odgovara na barawata, koi i se postavuvaat na EU kako na globalen akter. Toava`i i za instrumentot na „trojka“. Najgol embroj od rutinski te kontakti me|u EU i „tretite zemji“, se slu~uvaat vo t.n. „trojkaformat“. Taka, mi ni sterot za nadvore{ ni raboti ili {ef ot na vladata na edna zemja sedi nasproti edna f al anga od zastapnici na EU: mi ni sterot za nadvore{ ni raboti na zemjata, koja e pretsedava~ so EU, mi ni sterot za nadvore{ ni raboti na dni ot pretsedava~ so EU, visoki ot pretstavnik i ~lenot na Komisijata, zadol`en za nadvore{ ni vrski. Kako rezultat se javuvaat ritualizirani razgovori, vodeni pod stroga re`ija i so prethodno jasno podeleni ulogi. Navisti na, temelni razgovori ili pak pregovori ne mo`e da se odvi vaat vo eden vakov format. Ona { to za rakovodeweto so krizi posebno va`i, za nadvore{ noto pretstavuvawe na Unijata va`i op{to: pove}e efekt i kontinuitet }e bidat postignati, dokol ku nego - nadvore{ noto pretstavuvawe na Unijata, go vr{ i visoki ot pretstavnik vo sorabotka so Komisijata.

Rakovodstvo na Sovetot, pravo na i nicijati va, mnozi nsko odlu~uvawe

Logi~na posledica od zajaknuvaweto na ulogata na visoki ot pretstavnik bi bilo i zajaknuvaweto na negovata uloga vo vnatre{nite odnosi na Unijata: nemu treba da mu bi de predadeno rakovodstvo vo Sovetot za site oni e pra{awa, koi se odnesuvaat na nadvore{nite vrski na Unijata. Logi~no e, isto taka, deka nemu formalno }e mu se priznae i pravoto za prezemawe inicijativa, kakvo {to pravo ima i Komisijata vo oblata na nejzidata nadle`nost. Koga cel ta na edna del otvorna nadvore{ na i bezbednosna politika na Unijata }e se odredi, mora i vo ZNBP da se dovede vo pra{awe i dni nata na dosega va`e~ki ot, osven na nekol ku i sklu~oci, princip na ednogl asnost. Koga Unijata }e se pro{iri na 25 i pove}e

zemji --lenki, }e bi de u{ te pote{ ko otkol ku{ to e denes, da se posti gne zaedni ~ka sogl asnost i da se iznajde zaedni ~ki na~in na postapuvawe. Zatoa postoji opasnost Unijata da ja zagubi svojata sposobnost za dejstvuvawe, dokol ku ne se izbori za mnozi nsko odl u~uvawe isto i vo nadvore{ nata i vo bezbednosnata politika. Na vakvi ot hrabar ~ekor zasega mu se sproti vstavuva zastarenoto mi sl ewe, vo koe naci onalni ot suvereni tet stoi na prvo mesto. Tuka e neophodna promena na na~i not na razmi sl uvawe i pri sopsobuvawe na real nosti te vo svetskata pol itika: ili zemjite--lenki na EU }e se odl u~at, isto i vo nadvore{ nata i bezbednosnata pol i ti ka zaedni ~ki da postapuvaat - so si te posl edi ci koi sl eduvaat - ili }e se prostat od svetskata pol i ti ka. Pri toa, ve}e e mo`no, edna zemja--lenka, vo i skl u~itel en slu~aj da re{ i da ne zeme u~estvo vo nekoja akcija i so toa vsu{ nost da ne go zabavuva raboteweto na EU. Ponatamo{ na mo`nost vo taa nasoka bi bilo pro{ iruvawe na instrumentot na fl eksi bi l nost i vrz obl asta na nadvore{ nata i bezbednosnata pol i ti ka. Ova bi í ovozmo` ilo na edna grupa zemji --lenki vo ZNBP da predni ~i, bez da gi zadol` uva si te vo taa nasoka. Si gurno ova a vari janta, koja nal i kuva na „evropsko jadro“ sostaveno od nekol ku zemji --lenki, koi nadvor od Unijata se soglasuvaat za pocvrsto me|usebno spoj uvawe, pretstavuva vtoro ili tredo po red re{ eni e. Petnaesette ili naskoro dvaeset i pette zemji --lenki na EU }e mo`at da ja dosti gnat svojata zdru` ena sil a samo toga{ koga }e dejstvuvaa zaedni ~ki, kako Uni ja. Toa mora da bi de cel .

Edna mo`nost za vnesuvawe na mnozi nski ot si stem na gl asawe vo ZNBP bi l e` el a vo toa toj da se povrze so predl ozi te na vi soki ot pretstavni k (eventual no i so zaedni ~ki te na vi soki ot pretstavni ki na Komi si jata). Opremenost i i nf rastruktura

Bez soodveten kadar i bez soodvetna i nf rastruktura ne mo` e da se zami sl i del otvorna ZNBP. Pri toa, voop{ to ne e potreben dodaten kadar. Na Evropskata uni ja í stoi na raspol agawe ogromen potencil al, koj mora samo podobro da se organi zi ra. Pred sé, toa zna~i deka zemji --lenki na EU mora da bi dat podgotveni, na vi soki ot pretstavni k da mu otstapat pove}e od samo eden di plomat za negovi ot pol i ti ~ki { tab. So toj { tab sega e mo`no, vo kri zni ot kotel - Bal kanot, kako gl aven akter da se rakovodi so nastani te. Dokol ku Unijata saka da go i spol ni baraweto, da nastapi kako global en akter, toga{ mora najprvo da se zgol emi za pet pati kadarot na vi soki ot pretstavni k. Duri i vo Brisel mo` e zaedni ~kata igra na timot na vi soki ot pretstavni ki na Komi si jata ponatamu da se podobruva. Se sl u~uva ve}e denes, Havi er Sol ana i Kri s Paten da dostavat zaedni ~ki predl ozi. Ova a zaedni ~ka rabota mo` e podocna da se i nsti tucional izi ra, a kadrovskata razmena me|u kabi neti te, referenti te za pe~at i { tabovi te da se i ntenzi vi ra. Tokmu sega, vo pol i ti ~ki ot { tab na vi soki ot pretstavni k raboti eden sl u` benik na Komi si jata; i ovoj broj bi trebal o da se zgol emi. Cel bi mo` el a da bi de sé potesna sorabotka me|u sorabotni ci te na vi soki ot pretstavni ki ~lenovi te na Komi si jata zadol` eni za nadvore{ ni vrski - sé do ni vno spoj uvawe.

Rakovodeweto so kri zata vo Makedoni ja ja doka` a ve}e postojnata i zvonredna sorabotka me|u vi soki ot pretstavni ki komesarot zadol` en za nadvore{ ni vrski i ni vni te ti movi. Segamo` e od ovoj uspeh da se i zvl e~at soodvetni te pouki : za da mo` e EU svojata pol i ti ~ka sil a navi sti na da ja dovede do razvi tok, bi trebal o pove}e od 130. svetski rasprostraneti delegaci i na Komi si jata da se izgradat kako pretstavni { tva na EU. Vo niv treba da ima personal od Komi si jata, od { tabot na vi soki ot pretstavni ki, pred sé, od zemji te--lenki. So postojana rotaci ja, bi se postavi l kamen-temel ni kot na evropskata di pl omatska sl u` ba.

Pretpostavki za evropsko rakovodewe so kri zi

Vo posledni te godi ni, Evropskata uni ja gi sozdade i nsti tucional ni te pretpostavki za del otvorno rakovodewe so kri zi. I nsti tucijata „vi soki ot pretstavni k“, koja na Unijata ñ dodeluva lik i glas e ve}e udostoena. Vo minatoto, zemji te--lenki se zani mavaa so nadvore{ nata i bezbednosnata politika vo mese~en ritam, imeno sekoga{ za vreme na sedni ci te na Sovetot. Za edna Uni ja, koja saka kratkoro~no da reagi ra i odl u~uva, takvi ot

ritam ne e dovolen. Posledovatelno, kako ponatamo{ na institucija be{ e sozdaden t.n. politi~ki i bezbednosno-politi~ki komitet, vo koj vo Brisel naseleni te ambasadori na zemjite--lenki pove}epati nedelno se sostanuvaa za da se sovetuvaa vo vraska so aktuelni nadvore{ nopoliti~ki temi i – po potreba - da donesuvaat politiki odluki za Unijata. Be{ e postaven i komitet zadol`en za civilnite aspekti na rakovodeweto so krizi. Novitet za Unijata e voenata di menzija. Zare{ avawei, voadeni slu~ai, za podgotvuvawe voeni zalagawa bea sozdadeni potrebni te voeni strukturi i toa eden voen odbor, vo koj se pretstavni { efovite na general { tabovite na zemjite--lenki, a za negova potkrepa i voen { tabkoj, me|u drugoto, ezadol`eni za voenostategisko plani rawe na zalagawata na EU.

Zna~i, institucionalni te pretpostavki za delotvorno rakovodewe so krizi od strana na Evropskata unija se sozdadeni. Sepak, vo pogled na instrumentite sé u{ te postojat nedostatoci, a posebno vo pogled na voeni te sposobnosti. Vo civilniot sektor, Unijata raspolaga so { i rokspektar i nstrumenti, koi se pogodni za zalagawe vo krizi. Taka, na primer, preku ve}e spomnati ot specijalen pretstavnik, kako i so humanitarna pomo{, so razvojni i ekonomsko-politi~ki instrumenti, so odr`uvaweto na donatorskata konferencija, so i sprawe nabquduva~i i drugo, Unijata mnogu pouspe{ no i zvr{ i vl ijani e vo konfliktot vo Makedonija. Vo Bosna, vo prodol`eni e na misijata na ON, na 1 januari 2003 godi na Unijata prvpat prezede sopstvena polici ska misija. Zacrtni te institucionalni pretpostavki za voeno zalagawe vsu{ nost bea postignati, no materijalni te - samo delumno. EU mo` e da izbirame|u dve mo` nosti: zalagawa so koristewe na sposobnosti te na NATO i avtonomni zalagawa na EU. Za prvata opcija be{ e neophodno sklu~uvawe cel a ni za na~el ni spogodbi me|u EU i NATO. Po dolgotrajni, `ilavi pregovori tie spogodbi sega se i postignati. So niv e dozvol eno prezemawe na misijata na NATO vo Makedonija od EU - za vni mani e dostoen uspeh za ZNBP. Od druga strana, pak, EU treba{ e da raboti i na ostvaruvawe na vtorata opcija za avtonomni voeni zalagawa na EU, koi treba da mo` e da se sproveduvaat nezavisno od NATO. Za toa ne e potrebno da se udvojuvaat voeni te { tabovi, so koi NATO raspolaga na primer vo Mons. Naprotiv, od Germanija, Velika Britanija, Francija i vo Italija ponudeni te vrhovni komandi mora da bi dat podgotveni za multinacionalno koristewe taka { to da mo` at da go prezemat operati vnoto plani rawe i vodewe na EU-misija.

Nezavisno od pra{ aweto dali edna akcija na EU }e bi de avtonomno sprovedena ili so pomo{ na NATO, postoji u{ te eden mnogu na~el en nedostatok, komu, za da se odstrani, mora postojano da mu se dava prednost: evropski te zemji moraat za idni te misii da gi sozdadat neophodni te voeni sposobnosti. Najgol emi ot problem pri toa ne e ostvaruvaweto na doneseneta odluka na Evropski ot sovet vo Helsinki vo dekemvri 1999 za t.n. „Headline Goals“, { to treba da bi dat podgotveni za misija vo rok od dva meseca za vremetraewe od edna godi na i da brojat okolu 60.000 vojni ci. Sepak, ona { to nedostasuva e sposobnosta ovi e trupi brzo da se prevezuvaa i na gol ema razdal e~enost, kako i sposobnosta tie opse` no i po nal og da se opremat so potrebni te komuni kaci ski, oru` eni i izvidni ~ki

si stemi. So ogl ed na op{ titete { koti i vo buxeti te na re~i sisi te zemji --lenki na EU, ne e za o~ekuvawe poka~uvawe na stapkite vo buxeti te nameneti za odbrana. Ona { to mora da se postigne e mnogu potesno glasawe i podelba na rabotata me|u zemjite--lenki pri opremuvaweto i nabavkite za ni vni te borbeni sili. Mnogu raboti tukamo` e u{ te pove}e da se spl otat, mo` at da se proizvedat povi soki Synergie-ef ekti. Za ol esnuvawe, bi mo` el a da se osnova edna „evropska agencija za naoru` uvawe“, nadgradena vrz ve}e postojni te mehazmi za sorabotka. Sekako, pretpostavka za toa e podgotvenosta na site zemji --lenki na EU da razmisluvaat i da dejstvuvaat vo evropski, a ne vo nacionalno-dr` avni kategorii za plani rawe. Samo so podobreni voeni sposobnosti Evropa }e prerasne vo verodostoen i samostoen global en akter, kako i vo pregovara~ki sposoben partner na SAD, isto taka i vo NATO.

Suvereni tet i demokratski l egi ti mi tet

Pretpostavki te za real na zaedni ~ka nadvore{ na i bezbednosna pol i ti ka na Evropskata uni ja se ve}e i spol neti . Se razbi ra deka sé u{ te i ma nedostatoci , no izgl eda deka neophodnata pol i ti ~ka vol ja e prisutna za da gi odstrani ovi e nedostatoci . Dokol ku zemji te--lenki navisti na ja priznaa nu` nosta za napreduvawe na Evropa vo obl asta na nadvore{ nata i bezbednosnata pol i ti ka, zatoa { to stanaa svesni za grani ci te na naci onal noto dejstvuvawe, toga{ se postavuva pra{ aweto za demokratskata kontrol a na vakvoto evropsko dejstvuvawe. Vo vrska so pra{ awata za oru` eni te mi si i na EU, so vooru` eni si li koi i maat naci onal en karakter, si gurno i vo bl i ska i dni na }e se odl u~uva naci onal no. Demokratskata kontrol a na vakvi te mi si i mora sogl asno so toa da se i zvr{ uva i na naci onal no ni vo. A, { to se sl u~uva so evropskata dnevna pol i ti ka? Kakov demokratski l egi ti mi tet postoji za dnevnoto rabotewe i odl u~uvawe na EU vo aktuel ni te krizi , na primer na Bal kanot ili na Bl i ski ot I stok. Sigurno visoki ot pretstavnik }e dobie mandat, a so toa indirektno i demokratski l egi ti mi tet od pretstavni ci te na naci onal ni te vl adi vo Sovetot ili vo pol i ti ~ki ot i bezbednosnopol i ti ~ki ot komi tet. No, naci onal ni te parl amenti ne se vo sostojba da vr{ at di rektna demokratska kontrol a. Naproti v, nea mora da ja vr{ i evropski ot parl ament. Kol ku pove}e ef ektivni ot suvereni tet vo nadvore{ nata i bezbednosnata pol i ti ka }e í bide predaden na EU, tol ku pojaka mora da stane ul oga ta na evropski ot parl ament. Taa mora da se pri sposobi na - mnogute raznovi dni - kontrol ni , odnosno konsul taci ski funkci i , { to gi prakti kuvaat naci onal ni te parl amenti vo naci onal nata nadvore{ na pol i ti ka nasproti svoi te vl adi . No, vo prakti kata mnogu pove}e se sl u~uva na „dobrovol na" osnova, otkol ku { to e toa op{ to poznato: na pri mer, Havi er Sol ana i do denes redovno podnesuva i zve{ tai za svoi te nadvore{ no pol i ti ~ki aktivnosti do Odborot za nadvore{ ni pra{ awa na evropski ot parl ament, do negovi te ~lenovi i do prateni ~ki te grupi .

Pri merot Bal kan

Povtorno nazad kon Bal kanot: re~i si edna godi na po i zbi vaweto na kri zata vo Makedoni ja, se zacrtuva{ e eden ponatamo{ en mo` en konf likt: pregovorite me|u dvete jugosl ovenski republ i ki - Srbija i Crna Gora vo vrska so obl i kuvaweto na i dni nata na SRJ zapadnaa vo bezi zl ezna sostojba. Se ~i ne{ e deka si te u~esni ci bea sogl asni so ref erendum za mo` ebi nezavi sna Crna Gora, kako i so nedogl edni te posl edi ci vo sl u~aj na negov pozi ti ven i shod. Pri podetaqna anal i za na sostojbata, Havi er Sol ana dojde do zakl u~okot deka vo Crna Gora, kade { to dvata, re~i si ednakvi po gol emi na narodi , stojat di jametral no edni nasproti drugi , eden takov ref erendum bi mo` el da se i zobl i ~i vo nov konf likt. Opol nomo{ ten od mi ni stri te za nadvore{ ni raboti na zemji te--lenki na Evropskata uni ja, vi soki ot pretstavni k od novo se anga` i ra na Bal kanot. Vo mart 2002 godi na nemu mu uspea gl avni te akteri da gi dovede na i sta masa i da gi potti kne kon toa da napravat u{ te eden obi d za zaedni ~ki sojuz me|u Srbija i Crna Gora. I ovoj pat soodl u~uva~ka ul oga za uspehot na evropskoto rakovodewe so kri zi i ma{ e i zvonrednata sorabotka me|u vi soki ot pretstavni k Havi er Sol ana i komesarot Kri s Paten. Ti e i m go poka` aa na Srbija i na Crna Gora patot, koji na dvete tol ku razl i ~ni republ i ki i m ovozmo` uva zaedni ~ki da se pri bli ` at do Evropskata uni ja. Sovl aduvaweto na kri zi te vo Makedoni ja i Srbija i Crna Gora pretstavuva ubedl i v pri mer za denes ve}e dejstvuvawata zaedni ~ka nadvore{ na i bezbednosna pol i ti ka na Evropskata uni ja. Vrz osnova na ovi e i skustva i potpi raj}i se na pol i ti ~kata vol ja na zemji te--lenki , Evropskata uni ja ne treba da se u` asuva od toa da prezeme pove}e odgovornost na Bal kanot, na Bl i ski ot I stok i ponatamu. Naseleni eto go o~ekuva toa. I ra~kata kri za razjasnuva deka denes zemji te--lenki na Evropskata uni ja stojat pred odl ukata: i li da gi zdru` at svoi te si li i so toa da í ovozmo` at na Evropa da stane gl obal en akter, koj ef i kasno gi zapazuva ni vni te i nteresi , i li vo svetskata pol i ti ~ka { ahovska i gra da bi dat svedeni na peri f erni f iguri .

Pravda vo postkonf l i ktni op{ testva

Zage F i l i povski

Nekol ku koncepti na pravda

Koga nekoj prestopni k }e ja ukrade ~antata na nekoja gospo|a, dokol ku go f atat, se sankci oni ra so zatvorska kazna. No { to se sl u~uva ponatamu? Dal i e zadovol ena pravdata? Gospo|ata ne dobi va nadomestok na { tetata { to ñ e napravena. Prestapni kot po otsl u` uvaweto na zatvorskata kazna povtorno se vra}a na sl oboda i postoi gol ema { ansa da go povtori prestopot i pretstavuva zakana za bezbednosta na drugi ` r tvi so ogl ed na toa { to ne se odstraneti pri ~i ni te kako moti v koi go naveduvaat na prestop.

Vo ponovo vreme nau~nata teori ja pokraj osnovni ot pri nci p na pravda, takanare~enata kri mi nal na pravda, sî pove}e se zani mava i so teoretska razrobotka na termi ni te (community justice) i “oporavuva~ka” pravda.

Spored pri nci pi te na kri mi nal nata pravda, prekr{ uva~i te na zakonot se kaznuvaat so otsl u` uvawe zatvorska kazna. No se postavuva pra{ aweto dal i i kakvi rezul tati dava vakvi ot na~i n? Dal i toa kaj gra|ani te rezul ti ra so namal uvawe na stravot od kri mi nal i l i, pak so zgol emuvawe na ~uvstvoto na zadovol stvo od re{ avawe na sl u~ai te? Rezul tati te na mnogu i stra` uvawa poka` uvaat deka i nf ormi ranata javnost pove}e saka nenasil ni te prestopni ci so op{ testveno kori sna rabota da ja nadomestat { tetata { to ja napravi l e. “Oporavuva~ka” pravda e toa { to ovozmo` uva zakrepnuvawe na op{ testvoto, popravawe na storenata { teta, zadovol uvawe na potrebi te na ` r tvi te i osobeno akti vno u~estvo na prekr{ i tel i te vo procesot na obnovuvawe i nadmi nuvawe na { teti te. Pri nci pi te na “oporavuva~ka” pravda go tretiraat zl ostorstvoto kako del o proti v i ndi vi duata i op{ testvoto, a ne samo kako del o proti v dr` avata.

“Oporavuva~kata” pravda i ma pove}e sl i ~nosti vo sporedba so community justice si stemot, osobeno vo pogl ed na pri nci pi te na vkl u~nost i kol ekti vno re{ avawe na probl emi te. Community justice pretstavuva napor na obnova na ni { ki te na zaedni cata so ohrabruvawe na partnerstvo me|u pretstavni ci te na l okal nata zaedni ca, pri vatni ot sektor, i (NVO) op{ testveni grupi kako posredni ci pri sproveduvawe odredeni f unkcii koi nekoga{ bil e sproveduvani od po{ i rokoto semejstvo i l i sosestvtoto. Ovoj pri nci p, pred sî, se odnesuva na razl i ~ni varijanti za prevencija na kri mi nal i sproveduvawe pravda preku akti vnosti koi ja vkl u~uvaat zaedni cata vo cel okupni ot proces. Koreni te na ovi e i dei se nao|aat vo akti vnosti te { to gra|ani te, op{ testveni te organi zaci i, i si stemot za sproveduvawe na kri mi nal na pravda mo` at da gi prezemat za kontrol a na kri mi nal ot i soci jal ni te devi jaci i. Osnovna cel na si stemot na community justice e da gi mobi l i zi ra op{ testveni te zaedni ci da bi dat akti vni partneri vo procesot na kontrol a na kri mi nal ot i napori te za re{ awe na probl emi te. Mi krozaedni ci te pretstavuvaat soci jal na mre` a kon koja si te ni e pri pa|ame. Pri stapot kon konf l i kti te i i nci denti te e sekoga{ poi nakov i razl i ~en so cel osno vkl u~uvawe na pretstavni ci na mi krozaedni ci te { to se zagrozni od soodvetni ot i nci dent.

Razli kate vo toa { to "oporavuva~kata" pravda pogol em akcent dava na popravka na { tetata (zloto) naneseo na `rtvata. Klasi ~en pri mer za community justice bi bila programa za formirane slu`ba za nadgl eduvawe na sosedstvoto, koja raboti vo sorabotka so regularnata policija. Pri mer za "oporavuva~ka" pravda bi bila koga `rtvata vo organizirana sredi na komuni ci ra so prestopni kot vo napor da se dade objasnuvawe na nekoj incident.

Pri nci pi te na "oporavuva~ka" pravda ne se novi i dei i ti e mo`at da se povrzat so nekoj pravila i pri nci pi koi va`el e vo dal e~noto mi natoto na ~ove{ tvoto. Najstari te pi { ani i nepi { ani pravila i kodeksi za nadmi nuvawe na nepravdata se bazi rale na nadomest na { tetata na `rtvata. Kako pri mer, vo stara Angli ja pred osvojuvaweto na Normani te starosedel ci te pravdata ja zadovol uval e so toa { to prestopni kot moral da ja nadomesti { tetata na `rtvata. Koga Vil i jam Osvojuva~ot zavl adeal so ti e prostori kri mi nal ot postanal naru{ uvawe na "kral ski ot mi r", a prekr{ uva~i te bile kaznuvani vo kral ski ot sud. Barajki gra|ani te da doa|aat vo sudot, kral ot se zdobil so mo}; preku pri bi rawe kazni koi vo mi natoto bi bile upotrebeni za nadomest na { tetata na `rtvi te kral ot se zdobil so bogatstvo. Ovi e pri nci pi si u{ te se ref lekti raat vo dene{ ni te pravni sistemi kako prestop "proti v dr`avata". Mnogu kul turi vo svoi te kanoni na odnesuvawe i maat vkl u~eno pri nci pi na zakrepuvawe odnosno vra}awe na prvobitnata sostojba kaj `rtvata i op{ testvoto kako osnovni elementi na pravdata, vkl u~uvaj} i gi Musli mani te, ameri kanski te I ndijanci i mnogu drugi kul turi.

Kako prakti ka vo koja se koristi pri nci pi te na "oporavuva~ka" pravda mo`at da se navedat pri meri na nadomest na storenata { teta i vra}awe na prvobitnata sostojba, kako i vr{ ewe na op{ testveno koristi na rabota kako kazna. Sepak, ovi e metodi dokol ku ne se prosl edeni so soodvetna programa za ostvaruvawe komuni kacija so `rtvi te i prestopni ci te ne gi dava vo cel ost o~ekuvani te rezul tati. Vakvi te programi e potrebno da se potkrepat so programi za medijacija me|u `rtvi te i prestopni ci te. Eden od osnovni te o~ekuvani pri nci pi e pri znawawe na prestopni kot i negovo pokajuvawe za { to e neophodno zgol emeno u~estvo na `rtvi te, semejstvata na `rtvi te i prestopni ci te i po{ i rokata zaedni ca niz li ~na komuni kacija.

Ne e ednostano i l esno da se dovedat `rtvi te vo di rektna komuni kacija so prestopni ci te i ne sekoga{ prestopni ci te se podgotveni da pri f atat kakva bilo vi na. Pokraj di rektno soo~uvawe li ce v li ce me|u `rtvata i prestopni kot, razvi eni se pove}e razli ~ni tehni ki za pobezbol no ostvaruvawe na ova komuni kacija.

Prakti kata so pri mena na "oporavuva~ka" pravda vo SAD, Germani ja, Obedi netoto Kral stvo i drugi zemji poka`uva deka stravot od povtorno nasi l stvo kaj `rtvi te drasti ~no se namal uva.

[to se slu~uva so prestopni ci te? Pri pri mena na metodi na "oporavuva~ka" pravda prestopni ci te treba da go razberat vl i jani eto na prestopot { to go napravi le vrz `rtvata i po{ i rokata zaedni ca.

Prestapni ci te se ~uvstvuvaat nepri jatno pri soo~uvawe so ni vni te `rtvi , no se veruva deka toa vl i jae kon zgol emuvawe na ~uvstvoto na odgovornost i , spored toa, gi zgol emuva ef ekti te na reparaci ja. Spored anal i zi i i stra `uvawa, prestapni ci te se zadovol ni so pri mena na pri nci pi te na “oporavuva~ka” pravda i do 90% vel at deka se zadovol ni so procesot, a ni vnata percepci ja za f er i pravednost na procesot dosti gnuva do 80%. I sto taka, i procentot na reci di vi znost e mnogu pomal otkol ku so pri mena na drugi kl asi ~ni metodi .

“Oporavuva~ka” pravda e f i l ozof ska ramka koja e predl o `ena kako al ternati va na postojni ot na~i n na razmi sl uvawe za kri mi nal ot i kri mi nal nata pravda. “Oporavuva~kata” pravda ja nagl asuva potrebata za zgol emena ul oga na `rtvi te i po{ i rokata zaedni ca (odnosno si te koi se zagrozni od nepo~i tuvaweto na zakoni te) preku ni vno poakti vno vkl u~uvawe vo procesi te na sproveduvawe na pravdata. Ovi e pri nci pi se sostojat od prostuvawe i i zvi nuvawe, vkl u~uvaj} i i ceremoni i na pro~i stuvawe, kako i tradi ci onal ni sovetuval i { ta. No, koga zboruvame za vojната, mo `ebi pove}e e zna~aen eden kontekst na “oporavuva~kata” pravda koj ja def i ni ra kako na~i n na spravuvawe so `rtvi te i prekr{ uva~i te preku f okusi rawe na spravuvawe so konf l i kti te koi proi zl eguvaat od kri mi nal ot i re{ avawe na skri eni te probl emi { to gi predi zvi kuvaat. Osnova za “oporavuva~ka” pravda e pri znavawe na l okal ni te zaedni ci kako osnovno mesto za kontrol a na kri mi nal ot, sepak vo sorabotka so i nsti tuci i te nadl e `ni za negovo spre~uvawe.

Pravda vo postkonf l i ktni op{ testva

Postkonf l i ktni te op{ testva prezemaat eden i l i pove}e od tri te mo `ni pri stapi kon sproveduvawe pravda soo~uvaj} i se so zl ostorstvata koi se sankci oni raat od dr `avata: zasl u `eno kaznuvawe, amensti ja i , vo posl edno vreme, si pove}e promovi ranata “oporavuva~ka” pravda. Sproveduvaweto pravedno i zasl u `eno kaznuvawe se soo~uva so pove}e predi zvi ci i probl emi : kako pol i ti ~ki taka i l egal ni , te{ koti i vo soo~uvawe so te{ koti i te na doka `uvawe i tn. Amnestijata e dogovor za nadmi nuvawe na pravdata za mi natoto kri mi nal no odnesuvawe i kako re{ eni e postavuva eti ~ki , zakonski i soci ol o{ ki pra{ awa. Spored toa, postkonf l i ktni te podra~ja si pove}e se navra}aat na tradi ci onal ni te pri nci pi na re{ avawe na razl i ki te koi se sodr `ani vo pri nci pi te na “oporavuva~kata” pravda. Sredstvata za pomi ruvawe sodr `at mehani zmi kako: zal e~uvawe, pravednost, pri znavawe na vi sti nata i sopstveni te gre{ ki , i nadomest na { teti te.

Ne postoi edi nstven pat kon pomi ruvaweto ni tu pak perf ekten model .

Pretstavni ci te na sekoja l okal na zaedni ca se ekspert i sami za sebe i da i maat doverba vo sopstveni te stavovi i rasuduvawe od aspekt na upotrebata i na~i not na i mpl ementaci ja na tu| i te i skustva. Procesot na pomi ruvawe e dol gotraeni ne mo `e general no da se ocenuva. Toj proces se sostoi od gol em broj mal i uspesi i neuspesi . Sekoj mal ~ekor napred e uspeh i dava pri dones vo cel okupni ot proces. Uspehot se i zrazuva i na i ndi vi dual no i na kol ekti vno ni vo.

Procesot na pomicuvawe ne mo`e da se vodi izdvoeno, mora da se vodi paralelno so procesite na ekonomska reformi i sproveduvawe pravda. Sepak, i kolektivnite i li~ni povredi, bolka, frustracii i luti na nesmeat da se zapostavati mora da se tretiraat kako izvor na nasilstvo.

Mora da postoji razbirawe za klu~nite akteri (~rtvite i prekr{itelite). Klu~nite procesi (zazdravuvawe, pravda, visticina i nadomestok i obnovuvawe na pretkonf liktnite sostojbi) mora da se sprovedat. Navikite i {emite na odnesuvawe i razmisuvawe od minatoto mora da se nadminat. Ova se klu~ni primeri na stavovi i odnesuvawe koi go sozdale i go odr`uvaat nasilstvoto. Dokolku ostanat nepromeneti, postoji gol emamo`nost povtorno da predizvikaat ist rezul tat. Kako {to veli pogovorkata, "oni e {to ja ignori raat svojata i stori ja se osudeni da ja povtoruvaat". Morame da ja istra`uvame i osoznaeme i stori jata za da mo`eme da izgradime soodvetna strategija za procesot na pomicuvawe koj }e garanti rastabil na i dni na.

Reintegracija kako osnoven princip na "oporavuvawa~kata" pravda.

Zlostorstvata predizvikuvaat povredi. Toa rezul tira so traumii i kaj `rtvite i kaj zlostornicite. Potrebna e resocijalizacija i na ednite i na drugite za da mo`at da se reintegri raat i da prodol `at da pri donesuvaat za napredok i razvoj na svoite zaednici.

@rtvite se obino traumatizirani i od ni vnoto okru`uvawe, ni vnoto semejstvo, prijatelii i zaednica. Naj~estotie ne se pri f ateni od okolinata zatoa {to potsetuvaat na neprijatni of akt deka zlostorstvo mo`e da mu se slu~i sekumu.

Prestapnicite, isto taka, pretrpuvaat traumii so ogle na toa {to zlostorstvata predizvikuvaat stravvo zaednicite, prestapnicite stanuvaat obel e`anivo o~ite na javnosta. Stanuvaat of rleni od ni vnite bliski. Reintegracijata se slu~uva koga i `rtvata i prestapni kot }e stanat aktivni i produktivni delovi na op{testvoto.

I l i ndenskata paradi gma 1903 - Evropski kontekst na ^ovekvovi te Prava

Vera Veskovi }-Vangel i

Stavot na Goce Del ~ev za "{ i roki prava za sit e siromasi od sit e naci i ,
rel i gi i i jazi ci " vo toga{ prostranata makedonska zemja, af i rmi ran vo I l i ndenskata
epoha be{ e kreativno tolkuvawe za ~ovekovite prava i odraz na evropskte
i ntel ktuel ni vli jani ja vo makedonskoto naci onal noosl bodi tel noto dvi `ewe.
El ementi te za za{ ti ta na ~ovekovi te prava, pomi nuvaj} i go dol gi ot od na obl i kuvawe
od Magna Carta (1215) do Francuskata revol uci ja (1789) i nejzi nata Dekl araci ja za
pravat a na ~ovekot i gra|ani not , no ni { to pomalku i vli jani eto na Pari skata
komuna i Vtorata i nternaci onal a i l i Marks-Engel sovi ot Komuni sti ~ki mani f est ,
bea i ntel egentno, mudro, vgradeni vo dokumenti te na Tajnata makedonsko-odri nska
revol uci onerna organizaci ja - TMORO, a pred toa vo Ustavot na Kresnenskoto
makedonsko vostani e (1878) i vo Ustavot² na Makedonskata l i ga (1880). Ovaa sostojba }e
ja utvr di i bri tanski ot i stori ~ar Hju Seton-Votson so nedvosmi sl enata konstataci ja
deka i , pokraj s, "evropskite ide i dojdoa barem do malite el i ti na balkanski te³
narodi ", sl edstveno i vo Makedoni ja koga "se f ormi ral a edna mal a obrazovna el i ta",
kako { to }e zaklu~i Dankan Peri . Srpski ot konzul Dimitrie Bodi e u{ te⁴
popreci ci zen i toj od Bi tola , vo 1902 godi na, }e i zvesti "deka vo posledno vreme vo
gradot Kostur se pojavi nekakvo i ntel ktual no dvi `ewe kaj mesni te u~i tel i ". A
Brejlsf ord, doa|aj} i vo Makedoni ja, vo oktovri 1903 godi na, vo humani tarna mi si ja
}e doobjasni : "Na toj na~i n dvi `eweto stanal o demokratsko, kako i revol uci onerno".
Soo~en so posledni ci te od I l i ndenskoto vostani e na "samoto mesto", me|u koi i
negovoto prisvojvawe od isto~ni ot sosed, Brejlsf ord avtoritetno }e utvr di :
"Vostani ~koto dvi `ewe vo stvarnosta e vисти nsko makedonsko, podgotvuvano od
Makedonci i potpomognato od strasnoto so~uvstvuvawe na ogromno mnozi nstvo
sl ovensko nasel eni e".

1 Hju Seton-Votson (H. Seton-Watson), *Nacije i dr`ave*. I zd. "Globis", Zagreb, str. 150-151)

2 Dankan M. Peri, *Pol i ti kat a na t eror. Makedonskot o revol uci onerno dvi `ewe vo peri odot 1893-1903 godi na*. I zd. "Magor". Skopje 2001, 25.

3 Dokument i za borbat a na makedonski ot narod za samost ojnost i za naci onal na dr`ava.

Uredni k: Hristo Andonov-Poljanski. I zd. UNI "Kiril i Metodij" Skopje. Skopje 1981, tom I, dok. 214, str. 303.

4 Henri Noel Brejlsf ord (Mirf i l d.V. Bri tani ja, 1873 - London, 1958), i staknat novi nar i publi ci st,

vi den laburi st. Rakovodi tel e na bri tanskata humani tarna mi si ja koja doa|a vo Makedoni ja po I l i ndenskoto vostani e (oktovi ri 1903).

Vpe-atoci te od ovoj `estok prestoj vo Makedoni ja gi objavi l vo 1906, vo obemnoto del o *Macedonia its Races and their Future*. ^l en e na
I stra`ni ot komi tet na me|unarodnata Karnegi evata komi si ja od 1912 i 1913 godi na, zadol `ena da gi i spi ta posl edni ci te i stradawata
na Makedonci te po Bal kanski te vojni i da i zgotvi i zve{ taj. Vo 1950, po pokana od pretsedatel ot na makedonskata vl ada,

Lazar Kol i { evski , Brajlsf ord e po tretpat vo Makedoni ja. Od negovi te i zve{ tai za Radi o Bi -Bi -Si , za "Man-ester garden" i za "Wu stejtsmen",

kako i vo prepiskata so Kol i { evski i Gustav Vl ahov, go i ska`al svoeto voodoo{ evuvawe od preobrazbata na Makedoni ja { to se sl u~i l a samo

za pet godi ni sl oboden `i vot (Vi di : Makedoni ja. Nejzi ni t e narodi i nejzi nat a i dni na. I zd. "Kul tura", Skopje 2002, 179).

5 I stoto, 175

Vo makedonski ot 19 vek na prerodbata, no i vek na buni i vostani ja, vo koj be{ e sozadana i of ormena kri ti ~kata i ntel ektual na masa, od pol i ti ~ka gl edna to~ka be{ e dobro vreme za gl asnost na barawata za "naci onal na nezavi snost", vo makedonski ot sl u~aj i menuvana kako "avtonomi ja", a vo "sogl asnost" so ~l enot 23 od Br l i nski ot dogovor (1878). Avtonomi jata e si mbol i zi rana preku vrednosti te za ramnopravnost i ednakvost, pol na pol i ti ~ka sl oboda i socijal na pravda. Pragmati ~ni ot zaklu~ok na organizatorite na Makedonskata revol uci onerna organi zacija bil kategori ~en: "Na{ ata zada~a treba da bi de da ja spasi me Makedoni ja cela, a toa mo` e da stane samo preku avtonomna Makedoni aja". Streme` ot za dr` avnost ne mo` e{ e da se oddeli od streme` ot za demokracija i od emancipacijata na narodot. Revol uci onernoto dvi`ewe se razvi va vo odbrana na ~ovekovi te prava i sl obodi, sl oboda na rel i gi jata i etabl i rawe na naci onal nosta. Si te ovi e el ementi bea obedi neti vo dokumenti te na revol uci onernoto naci onal noosl obodi tel no dvi`ewe i vo I l i ndenskata revol uci ja. Filozof i jata na ednakvost za si te { to` i veat vo Makedoni ja "bez razli ka na vera, naci onal nost i pol", kako ubeduvawe na nositel i te na I l i ndenskata epoha i vgradena aksioma vo politi~kata platforma na TMORO, gi ostavi vo nasledstvo uni verzalni te dostoi nstva: tol eranci jata i anti rasi zmot.

Vo kratki ot problesok na Kru{ evskata Republ i ka prokl ami ranata za{ ti ta na mirnoto tursko naselenie be{ e strogo po~ituvana od vostani ci te. So f ormi raweto na pri vremenata vl ada na 3 avgust 1903, Republ i kata mani f estno go objavi za{ ti tni ot znak na Francuskata revol uci ja i gra|anska Evropa preku Prokl amacijat a do t urski ot narod vo Kru{ evskata revol uci onerna okol i ja poznata kako Kru{ evski mani f est : "... da di gneme gl ava za pravo, za sl oboda i za ~oe{ ki` i vot". Mani f est ot gi povi kuva pri padni ci te na ugnetuva~kata nacija na so`itel stvo, ili barem na vozdr`anost. I zdaden od [tabot na kru{ evski te vostani ci, Kru{ evski ot mani f est ja so dr` i kondenzi rano celata naci onal noosl obodi tel na f i l ozof i ja na makedonski ot narod. Toj be{ e bl eskava promoci ja na ~ovekovi te prava "na sl obodata i bratstvoto me|u makedonski te naci onal nosti", zal o`ba za so`itel stvo vrz pri nci pot na ednakvost. Na~el ata na Kru{ evski ot mani f est bea pol ovi na stoletie pred svoeto vreme, pred Uni verzalnata deklaracija za ~ovekovi prava na Obedi neti te naci i (10 dekemvri 1948), osobeno ako se ima predvid idejata na Revol uci onernata organi zacija (posebno na makedonski te socijal i sti te), za vospostavuvawe na pri nci pot na ednakvost i za`eni te, za { to u{ te vo 1902 godi na strasno se zal aga{ e i l i ndenski ot vojvoda Ni kol a Petrov Rusi nski :

"Koga }e ja osl obodi me Makedoni ja, ednakvi prava za`eni te kako i za ma`ot".

6 I van Haxi Ni kol ov (Kuku{, 1861 - Sof i ja, 1934), vi den makedonski deec i eden od osnovopol o`ni ci te na VMRO, pred f ormi raweto na Revol uci onernata organi zacija vo 1903, baraj} i go u~estvoto na

Goce Del~ev vo nea mu ja obrazl o`i i dejnata pl atf orma na dvi`eweto. Me|u drugoto, go izl o`i i svoeto stanovi { te okol u pra{ aweto za "avtonomi jata": "Parol ata treba da bi de avtonomi ja na Makedoni ja. Na{ eto barawe treba da se potpi ra vrz ~l en 23 od Berl i nski ot dogovor, za da se nadevame na uspeh. Da post i gne me avtonomi ja na Makedoni ja, zna~i da ja ot ki neme ne samo od Turci te,

tuku i od Srbi te i od Grci te. Ocertani edna{ grani ci te na avtonomna Makedoni ja, Srbi te i Grci te ne }e mo` at da bara at del ovi od nea, dodeka ako posakame pri soedi nuvawe na Makedoni ja kon Bugari ja, i Srbi te i Grci te }e posaka at del ovi od nea. Na{ ata zada~a treba da bi de da ja spasi me Makedoni ja cela, a toa mo` e da stane samo preku avtonomna Makedoni ja". Vi di : Dokument i za borbat a na makedonski ot narod za samost ojnost i za naci onal na dr`ava, tom I, dok. 222, str. 322.; Sl avko Di mevski, Vl ado Popovski, Svetomi r [kari], Mi hai lo Apostolski, Makedonskat a l i ga i Ust avot

za dr`avno ureduvawe na Makedoni ja 1880. Skopje 1985, 237-261.

7 Dokument i za borbat a na makedonski ot narod za samost ojnost i za naci onal na dr`ava, tom I, dok. 222, str. 322.

8 Domi ni k [naper, Zaedni ca na gra|ani kon modernat a i de ja na naci jat a. I zd. "Sl ovo", Skopje 2003, 7.

9 D-r Di mi tar Di meski, Goce Del~ev, I zd. "Mati ca makedonska", Skopje 2003, 120.

10 Pi smo na Xejms Makgre{or, vi cekonzul vo Bi tola, do Robert V. Grejvs, general en konzul vo Sol un. Bi tola, 24 avgust 1903 godi na br. 117. Vo: Bri tanski te konzul i vo Makedoni ja 1797-1915. Dokument i. Redakcija: m-r Dragi Georgiev, I zd. DARM, Skopje 2002, dok. 155, str. 331. I sto taka, i avstri ski ot konzul vo Bi tola, Agust Kral, na 25 avgust 1903, go izvestuva svojot mi ni ster za nadvo re{ ni raboti , grof Goluhovski, za obrazuvawe na pri vremenata vl ada vo Kru{ evo (izve{ t ai od 1903-1904 godi na na avst ri ski te i pret st avni ci vo Makedoni ja. Prevod, redakcija i komentar Dan-o Zograf ski. I zd. I NI. Skopje 1955, dok. 24, str. 79). Mal ku podocna, vo eden drug izve{ taj (5 septemvri 1903) A. Kral, vo kontekst na vl adata na Kru{ evskata Republ i ka, }e soop{ ti : "Mnogu i interesno bil o zazemaweto na gradot Kru{ evo, { to trae{ e re~isi dve nedeli i sozdavaweto na edna pri vremena vl ada od vostani ci te (I sto, dok. 33, str. 112)

11 Poop{ irno vi di : Vera Veskovi~-Vangeli, Francuskat a revol uci ja i Kru{ evski ot mani f est 1903. I zd. "Misl a", Skopje 1993.

12 Ni kol a P. Rusi nski, *Prinos km istorixta na Vqtre[nata makedono-odrinska revol uci onna organi zacij a (gradivnix period), za vremenoto 1900-1903 godina*, Sof i j 1936, 27

Kru{ evskata Republ i ka "taa mal a no vel i ~estvena f ederaci ja" i Mani f est ot , i maj} i ja za "l ogi sti ka" f undamental nata cel na revol uci jata: sozdavawe "makedonska nezavi sna republ i ka" i li avtonomi ja, i maa proekci ja za osnovawe zaedni ca vrz na~el ata na pravdata vo koja }e bi dat po~i tuvani ~ovekovoto dostoi nstvo i i ndenti tetot i ja nudea perspekti vata na edno demokratsko gra|ansko op{ testvo. Ednovremeno, vostani ~kata zakletva "sl oboda i li smrt" kako subl i mi rana naci onal na svest zaedno so Mani f est ot pretstavuva{ e i povi k za zaedni ~ka borba do site { to `iveat vo Makedonija, vo koja se napol no iskl u~eni naci onal ni te i verski te razl i ki me|u nasele ni eto vo Makedoni aja.

Vo ova a sve` a, ~udesna ideja, koja prostrui niz Bal kanot vo 1903 se prepoznavaat evropski te ci vi li zaci ski vrednosti i taa ovozm` uva nov na~i n na razmi sl a vo kontekst na so`itelstvoto. Vo Kru{ evski ot mani f est e kodifi cira no "uni verzal noto pravo na sl oboda". Spored nego, site etni ~ki zaedni ci mo`at da se vklopat i ramnopravno da u~estvuvaat vo cel okupni ot `ivot na makedonskoto op{ testvo. Korespondenten so evropski te na~ela za so`ivot na Smi levski ot kongres (2-7 maj 1903), i npl ementi rani vo i nsti tuci i te na Kru{ evskata Republ i ka i vo nejzi ni te neposredni na~ela za ednakvost za site, potpi raj}i se na naci onal ni ot suvereni tet { to naci jata ja do`ivuva kako zbi r na gra|ani, na poedi nci: "Makedonci se site { to `iveat vo Makedonija" i be{ e edna real na mani f estaci ja na Makedonskata revol uci onerna organi zaci ja za cel osna naci onal na sl oboda i soci jal na pravda. Mani f est ot i Kru{ evskata Republ i ka naedno pretstavuvaat sna` na af irmaci ja za posebnosta na makedonski ot narod i negovi ot naci onal en i denti tet, promovi raj}i go vo naci onal en subjekt na bal kanski te prostori. Vo ovoj kratok pol i ti ~ki dokument se prepoznava sovremeni ot koncept na OON i EU za so`itelstvo, so koj

13

Kratkotrajnosta na Kru{ evskata Republ i ka ne ja namal uva nejzi nata f undamental na va`nost kako i stori sko nasl edstvo. Garanci jata pokoleni jata "da `iveat mi rno i spokojno" nao|a svoj rezonansi cel osna pri mena vo naci onal noosl obodi tel noto dvi `ewe po I l i nden. Ova a vel i ~estvena civilizaci ska ideja na I l i ndencite be{ e realizirana vo tekot na Narodnoosl obodi tel nata i anti f a{ isti ~kata vojna na makedonski ot narod (1941-1945) i preto~enã¹⁴ vo dokumentite na prvi ot makedonski parlament, na I l i nden 1944 godina. Kru{ evski ot mani f est , zaedno so Deklaracijata za osnovni te prava na gra|ani not na ASNOM, se kompetentni val eri za vi soki te eti ~ki normi i uni verzal ni vrednosti na dvete makedonski revol uci i.

Dokumenti te { to sleduvaat se skromen, selektiven, pril og na zna~ajni i stori ski

13 Kru{ evski ot mani f est . I zd. I NI . Skopje 1983.

14 Deklaraci ja donesena na prvot o zasedani e na ASNOM za osnovni te prava na gra|ani not na Demokrat ska Makedoni ja. Vo: Zorni k na dokumenti od Anti f a{ isti ~koto sobrani e na narodnoto osl oboduvawe na Makedoni ja (ASNOM). Redakci ja: D-r Al eksandar T. Hri stov, Mi le Todorovski , asi stent. I zd. I NI . Skopje 1964, dok. 40, str. 239-240.

1.

GLAVNI OT [TAB NA II MAKEDONSKO-
ODRI NSKI REVOLUCI ONEREN OKRUG GO
OBJAVI I LI NDENSKOTO VOSTANI E

1903, 15 (28 juli i nov sti l)

Gl aven { tab na II Makedonski Do centrovi te i sel ski te
revol uci oneren okrug na~al ni ci i narodot
Vrf "Pobedonosec"
15.VII.1903 god.

Bra}a,

Najsetne dojde ve}e denot { ~o tol ku mnogu go ~ekaf ne, za da se rasprajme so vekovni ot
na{ du{ man! Krf ta na zagi nati te od turskata ti rani ja na pravi na na{ i bra}a vi soko vi kat da
si pl ati me! Zgazenata ~es na na{ i te majki i sestri sakat da si dojt na mesto!

Dosta tol ku maki , dosta tol ku sram! Hi l jada pati poarno smrt otkol ku sramen i skotski
` i vot!

Opredel eni ot den, koga narodot od cel a Makedoni ja }e trebi t da i zl ezi t javno so ora` i e
v race sproti du{ manot, jet I l i nden - 20 juli , 1903 g. Vo toj den trgnete, bra}a, po va{ i te
na~al ni ci i zberete se pot bajrakot na sl obodata! Dr{ te se zdravo, bra}a, vo borbata! Samo vo
opori ta i dol gotrajna borba jet na{ eto spaseni e!

Neka go bl agosl ovi Bog na{ eto pravedno del o i denot na vostani eto!¹⁶

Dol u Turci ja! Dol u ti rani jata! Smrt na du{ mani te!

Dajet ` i f narodot! Dajet ` i va sl obodata! Ura!

Ve cel i vame bracki

[Tabot

I zvor: Ni kol a Ki rov-Majski , I l i nden.
Drama vo pet dejstvi x. Si f ux 1923, str.
49; Dokumenti za borbata na makedonski ot
narod za samostojnost i za naci onal na dr`ava.
Skopje 1981, tom prvi , dok. 272, str. 396

¹⁵ Datumot e vo star sti l. Po novi ot kal endar e 28 juli . Za-uvan e ori gi nal ni ot jazik.

¹⁶ I spu{ ten tekst vo Dokument i t e za borbat a na makedonski ot narod za samost ojnost i naci onal na dr`ava, dok. 272, .st r. 396.

2.

I ZVESUVAWENAGLAVNI OT [TABDO
DI REKCI JATA
NAI STO^NI TE@ELEZNI CI ZAI ZVEDUVAWE
DI VERZATSKI AKCI I NA@ELEZNI CI TESO
PO^UVAWE NAVOSTANI ETO

1903, 25, juli ¹⁷

Do Di rekci jata na Ori ental ni te ` el ezni ci vo
Turcija

Gospodi ne di rektore,

Gl avni ot { tab na Makedono-odri nski ot revol uci oneren komi tet i ma ~est da ja i zvesti po~i tuvanata di rekci ja na Ori ental nte ` elezni ci deka ovi e denovi re{ i da po~ne so vostani eto vo i meto na sl obodata na hri sti janskoto nasel eni e vo Makedoni ja i vo odri nski ot vilaet, protiv turski ot re` im, koj od pet stoletija navamu ne samo { to ne gi priznava najosnovni te ~ove~ki prava, tuki ne poka` al i ne dava ni najmala garancija za `i votot, sre}ata i ~esta na hri sti janskoto nasel eni e, koe sl edstvi e na ovoj re` im, dojde do posl ednata krajnost, poradi koe e pri nudeno da mu objavi borba na svojot krven neprijatel so povi kot - "sl oboda i l i smrt"!

Bi dej} i ova vostani e po apsolutna neophodnost } e bi de prosl edeno od neкои atentati po ` elezni ~ki te pati { ta - gorespomnati ot Gl aven { tab i ma namera ({ to e i ~ove~no) da ja i zvesti va{ ata po~i tuvana di rekci jata da i ma predvid za vreme na ovi e denovi na ne i m pozvol i na ` i tel i te od ovi e krai { ta da patuvaat so Ori ental nata ` el ezni ca, za da ne stanat nevi ni ` r tvi.

Pri mi te, gospodi ne, i zraz na na{ ata dl aboka po~i t.

Ova pi smo go i spra} ame preku brz kuri r poradi ova.

^l enovi na Gl avni ot { tab:

Damjan Gruev Bori s Saraf ov i tn.

Bi tol a (pl ani nata Pel i ster)

25 juli 1903

I zvor: I zve{ tai od 1903-1904 godi na na
avstri ski te pretstavni ci vo Makedoni ja.
Redakci ja: Dan~o Zograf ski . Skopje 1955,
dok. 12, str. 62-63;

3.

[TABOTNA KRU[EVSKI TE VOSTANI CI GO
OBJAVUVA VOSTANI ETO

1903, 20 jul i (2 avgust nov sti l)

Sl oboda i l i smrt!

[tab na kru{ evski te vostani ci
No 1219
Gorata, 1903

Do rakovodi tel ot

na Kru{ evski ot okol i ski
revol uci oneren komi tet i
do na~al ni ci te na gr~ki te,
vl a{ ki te i al banski te grupi

Bra}a,

Brzame da vi go ~esti tame vostani eto! Deneska cel a kru{ evska okol i ja, zaedno so cel a Makedoni ja krena vostani e i vi ka: dol u ti rani jata! Da ` i vet sl obodata i ravnopravnosta me|u makedonski te narodnosti ! Kambani te nasekade bi jat, narodot so ~udesna radost se pri bra pod znameto na sl obodata. Momi te i nevestite gi kitat so cve}i wa glavite i pu{ ki te na vostani ci te! Do { to Tur~i n se najde po pati { tata i sel ata, se f ati i e pri bran kako pl eni k i zal og. Nasekade peewe, radost i vesel ba. Gori me od nestrpl i vosti ~ekame no}, za da dojdeme i da go zememe Kru{ evo, ta zaedno so cel i ot narod da go i zvi kame pobedonosnoto ura! Bog i pravoto se so nas!

Da ` i vee Makedoni ja!

[tab:

Ni kol a Karev
Tomo Ni kl ev
Todor Hri stov
Anti gogen Haxov

Potpi { al e: Pi to Gul i,

I van Al abak,
Andreja Di mov, \ur~i n
Naumovi Ta{ ko Karev.

I zvor: Angel Di nev, I l i ndenska epopex.

Sof i x 1945, tom prvi , str. 317;

Dokumenti za borbata na makedonski ot
narod za samostojnost i za naci onal na dr`ava.

Skopje 1981, tom prvi , dok. 273, str. 397

4.

PROKLAMACI JA DOTURSKI OTNARODVO
KRU[OVSKATA REVOLUCI ONERNA OKOLI JA -
KRU[EVSKI MANI FEST

1903, 2-3 avgust

Sl oboda i li smrt Prokl amaci ja do turski ot narod
[tab na kru{ ovski te vostani ci Kru{ ovskata Revol uci onerna
I li inden 1903g. okol i ja

Bra}azemqaci i mi li kom{ i i!

Nie, va{ i te ve~ni kom{ i i, prijatel i i poznajni ci ot hubavoto Kru{ evo i ot negovi te ki tni sela bez razli ka na vera, narodnost, pol i ube`denija, ne mo`ej}i ve}e da trpi me ti ranijata na `edni te za krf i gladni te za ~oe~ko meso murtati { ~o gledaat i vas i nas, da doteraat do no{ , i vas i nas da doteraat na pi ta~ki stap i na{ ata mila i bogata zemja Makedoni ja da zapri legat na pusta pusti na, deneska di gnaf ne gl ava i re{ i f ne so pu{ ka da se brani me ot ti e va{ i i na{ i du{ mani i da dobi eme sl oboda. Vi e mo{ ne arno znajte oti ni e ne sne lo{ i i razbi rate oti ot maka si kl adof ne gl avata v torba, za da za` i vejme kako bra}a na ova zemja, ni e ve i mame kako sf oi i sakame do kraj da si ostani me sf oi . Ni e ne di gnaf ne pu{ ka proti f vas - tova bi bi lo stram za nas; ni e ne di gnaf ne pu{ ka proti f mi rni ot, trudoqubi vi ot i ~esni ot turski narod { ~o se preranuat, kako nas so krvaf pot - tojjet na{ brat i so nego sne ` i vejale i sakame pak da ` i vejme; ni e ne i zl egof ne da kol i me i da grabi me, da pal i me i da kradi me - dosta ni set zul umi te na bezbrojni te derebei po na{ ata si rota i okrvavena Makedoni ja; ni e ne i zl egof ne da pori sjan~uvame i bes~esti me va{ i te majki i sestri, `eni i }er}i : trebi t da znajte oti va{ i ot i mot, va{ i ot ` i vot, va{ ata vera i va{ ata ~es ni set tol ku skapi, kol ku { ~o ni set skapi na{ i te. Anxak, za da si zavardi me i motot, ` i votot, verata i ~esta ni e sne zel e pu{ ka. Ni e ne sne murtati na sf ojata zemja { ~o ne rodi la, ni e ne sne arami i i jankesexi i, a revoqucioneri pot kletva da umrime za pravoto i za sl obodata; ni e se buntuvame proti f ti ranijata i proti f ropstvoto; nie se borime i }e se borime proti f murtati te, proti f arami i te, proti f zul um}ari te i jankesexi i te, proti f nasi lni ci te na na{ at ~esi na na{ ata vera i proti f tie { ~o smu~at na{ ata pot i ekspl oati raat na{ i ot trud. Ot nas, ot na{ i te sela da ne se pl a{ i te - ni komu zi jan ne }e stori me. Ni e ne samo ve i mame kako sf oi bra}a tuku i ve ` al i me kako sf oi bra}a, bi dej}i razbi rame, oti i vi e ste robje kako nas, robje na carot i na carski te begoj, ef endi i i pa{ i, robje na bogati te i si lni te, robje na nasi lni ci te i na zul um}ari te, { ~o ja zaval i ja car{ ~i nata od ~eti ri te strani i { ~o n nateraa nas da di gneme gl ava za pravo, za sl oboda i za ~oe~ki ` i vot. Za pravo, za sl oboda i za ~oe~ki ` i vot ve kani me vas, da dojdete zaedno da vodi me borba! El ata bra}a musqumani, pri nas da trgneme proti f va{ i te i na{ i te du{ mani ! El ate pod bajrakot na "Af tonomna Makedoni ja"!

Makedoni ja e zaedni ~ka na{ a majka i vi kat za pomo{ ! El ate da skr{ i me si nxi ri te ropstvoto, da se kurtul i me ot maki i stradani ja, i da presu{ i me reki te ot krvoj i sol zi ! El ate pri nas bra}a, da si sl ejme du{ i te i srcata i da se spasi me, ta ni e i na{ ata ~eqat i pre~eqat da ` i vejat mi rno, da si rabotat spokojno i da napreduvaat!... Mi li na{ i kom{ i i ! Kako Turci , Arnauti i musqumani , razbi rame, vi se si mi sl i te oti carstf oto jet va{ e i oti vi e ne ste robje, { ~om na carski ot barjak nemat krst, a i ma yvezda i mese~i na. Oti ne jet taka i oti gre{ i te, vi e brgo }e se seti te i }e go razberi te. Ama ako vi jet namuz da dojdite pri nas i da se objavi te proti f carskata ti rani ja, ni e, va{ i te po tatkojna i po stradani ja bra}a, nemat da se doka~i me i ne }e ve mrazi me. Ni e sami }e se bori me i za vas i za nas, ako jet potrebno, do eden }e umreme pod bajrakot za na{ ata i va{ asl oboda i za na{ eto i i va{ e pravo. "Smrt i li sl oboda" jet pi sano na na{ i te ~el a i na na{ i ot krvaf bajrak. Ni e ve }e go di gnaf ne toj bajrak i nemat vra}awe. Ako i vi e ne i mate kako va{ i bra}a i ni sakate dobroto, ako esapi te pak da ` i vejte so nas, kako { ~o ste ` i vejal e do sega i ako ste verni i dostojni si noj na majkata Makedoni ja, mo ` i te da ni pomo ` i te samo so edno ne{ ~o - a to jet gol ema pomo{ : da ne se zaorta~i te so du{ mani te, da ne dojdite so pu{ ka proti f nas i da ne prajte zul umi te po ri sjanski te sel a!

Neka Gospod Bog da bl agosl ojt svetata borba za pravoto i sl obodata!

Neka set ` i vi borci te za sl obodata i si te ~esni i dobri makedonski si noj!

Ura! Za "Af tonomna Makedoni ja"!

I zvor: Ni kol a Ki rov-Majski , I l i nden.

Drama vo pet dejstvi x. Si f ux 1923, str.

37; Dokumenti za borbata na makedonski ot

narod za samostojnost i za naci onal na dr ` ava.

Skopje 1981, tom prvi , dok. 274, str. 397-399.

5.

ORGANI ZACI JANA NA KRU[EVSKATA
REPUBLI KA

1903, 3 avgust

I sti ot den okol u ru~ek (t.e. 3 avgust 1903, b.m.) [tabot na vostani ci te - "Gorskoto na~al stvo" - vl eze vo gradot, pre~ekan sve~eno. Popl adeneto bea svi kani na sovetuvawe okol u 60 li ca-prvenci od si te narodnosti za da i zberat uprava za osl obodenata okol i ja. Po kratki sovetuvawa se re{ i da se sozdade privremena vlada i za taa cel bea izbrani 6 lica-pretstavni ci na tri te gol emi narodnosti vo gradot...

Zada~ata na pri vremenata vlada be{ e sl ednava: da gi odano~i gra|ani te so pri vremen nal og; da sobi ra po rekvi zi ci ski pat hrana za i shrana na vostani ci te i nasel eni eto vo gradot i vo okol ijata; da rekvi ri ra materijali za obleka i opinci za vostani ci te i za mi li tari zi rani te gra|ani, kako i materijal za ni vnoto vooru` uvawe; da se gri ` i za raneti te i razbol eni vostani ci, gra|ani i sel ani; da kaznuva provi neti gra|ani; da ~uva red i mi r vo gradot i sl.

Sostavot na vladata be{ e sl edni ov:

1. Di nu Vangel i, pretsedatel i rakovodi tel na sudstvoto;
2. Georgi ^a~e, sekretar i rakovodi tel na rekvi zi ci jata;
3. Teohar Ne{ kov, bl agajni ki rakovodi tel na f i nansi i te;
4. Hri sto P.] ur~i ev, gradona~al ni ki rakovodi tel na pol i ci jata;
5. Di mi tar Sekul ov, rakovodi tel na prehranata i proi zvodstvoto;
6. Ni kol a Baqu, rakovodi tel na sani tetot.

Pomo{ ni ci na posl edni ov mu bea ovi e lekari : d-r Di mko i d-r Batal, a Pi tu Berbero i \u{ u Pendi f ranga i m pomagaa kako ki raxi i i lekarski pomo{ ni ci.

Pri vremenata vlada gi i ma{ e kako gl avni pomo{ ni ci rakovodi tel i te na Kru{ evski ot komi tet, Grigor Bo` i nov i Todor Pavlov i trgovecot \or~e Trenkov, a i si te ~lenovi na vladata bea dol ` ni zaemno da si pomagaat i uslu` uvaat vo rabotata za da se izbegne anga` i raweto na novi lu|e, { to bi go zapi ral o normal ni ot ekonomski ` i vot na gradot.

Pri vremenata vlada zasedava{ e vo gr~koto central no u~i li { te. I stata zgrada slu` e{ e i za depozi ten skl ad na hrani i dr. materijali. Nad nea se razvi va{ e crvenokrvavoto zname na Revol uci jata.

I zvor: Ni kol a Ki rov-Majski, Kru{ evo i borbi t e za svoboda. Sof i x 1935, str. 48-50;

Dokumenti za borbata na makedonski ot narod za samostojnost i za naci onal na dr` ava.

Skopje 1981, tom prvi, dok. 277, str. 401.

August Kral, avstrijski konzul vo Bitola, vo tekot na ilindenski te zbidnuvawa, budno, re~i si so strast na pedanten i zvestuva~ gi sledi nastani te vo vostani ~ka Makedonija. Negovi te i zve{ tai do Mini sterstvoto za nadvore{ ni raboti vo Viena, adresirani do Mini sterot za nadvore{ ni raboti, grof ot Agenor fon Goluhovski, se dragocen i zvor i od aspekt na ~ovekovi te prva.

Taka na pr. na 15 avgust 1903, }e soop{ ti:

"Rakovodstvoto na vostani eto vo si te turski mesnosti duri razdel i edna proklamacija sostavena na turski jazik, { to im ja garanti ra si gurnosta na `i votot i na imotot na mirni te `i tel i, koi ne di gaat oru` je..."¹⁸

Vo telegramata od 17 avgust 1903, A. Kral, }e soop{ ti: "Kru{ evo, kade { to ve} e 2 nedeli se vodat borbi i kade { to oti doa 10 bataljoni, u{ te ne e napol no pokoreno.

...

Dodeka vostanci te palat ~iflici na namrazeni te Turci, no gi { tedat muslimanski te sel ski `i tel i, vojnici te na ba{ i bozuket dosega opo`arija totalno ve}e nad 22 hristijanski sela".¹⁹

Na 1 septemvri 1903, vo i zve{ tajot do Goluhovski, August Kral }e zapi{ e:

"... Na mnogu od muslimanskite naselbi od strana na komitetite im e zagarantirana za{ ti ta duri i napsmeno pod uslov da predat i zvesno kol i ~estvo oru` je i da ne napa|aat.

Vo razni cirkulari se napomenuva{ e da ne se poseguva na mirni te turski sel ski `i tel i i pri napadi te da se { tedat turski te `eni, a Damjan Gruev e glavni ot pobornik na ovoj ~ove~en pravec.

Me|u drugoto, Komitetot ja pokani pismo turskata vlada da ne gi `rtvuva nevi ni te vojnici, no vo borba da gi pra}a takanare~eni te "Pis}uli", toa se nekoj osobeno fanatizirani ba{ i bozuci, posebno namrazeni od hristijani te".²⁰

¹⁸ I zve{ tai od 1903-1904 godi na avstrijski te pretstavni ci vo Makedonija, dok. 17, str. 70.

¹⁹ I stoto, dok. 18 str. 73.

²⁰ I stoto, dok. 29, str. 96, 97.

Go odi gra l i svoeto total i tari zmot vo Evropa?

Hans Maer

Terori zmot - dvi ` e~kasi la

Go odi gra l i total i tari zmot svoeto? Prvi ot spontan odgovor na ova pra{ awe e ol esnuva~ka, pobedni ~ka i l i, pak, zadovol i tel na vozdi { ka: se razbi ra, toj go odi gra svoeto. I vo su{ ti na: mnogu dl abok be{ e padot na f a{ i zmot i na naci onal i zmot vo 1945 godi na, na soci jal i zmot i na komuni zmot vo 1989/90 godi na, za da bi moral ~ovek denes da stravuva od ednostavno povtoruvawe na u` asi te na 20 vek. Se ~i ni, epohata na total i tari zmot e zavr{ ena i stoi zad nas. Taka go ~uvstvuva toa i mnogu sovremeni ci na godi ni te na promeni - 1989/90. Na 20 januari 1989 godi na, ameri kanski ot pretsedatel Xorx Bu{ vo svojot i nauguraci onen govor ka` a: „Erata na totalitarizmot e vo is~eznuvawe, nejzi ni te stari ide i odveani kako listovite na nekoe izumreno drvo. Golemite svetski naci i se dvi ` at kon idni nata na pol i ti ~ka, duhovna i ekonomska sl oboda". I , kon krajot na taa godi na Gunter Kunert ja opi { a sostojbata vo Evropa so sledni te zborovi: „Od Marks predizvi kanoto privi denie na komuni zmot, koe nekoga{ ja voznemi ruva{ e Evropa, tokmu i – kako stari ot nesvesno da izrekol proro{ tvo – stana privi denie, i toa u` asno privi denie. Sega, pred krajot na mi leni umot seni { teto is~eznuva, za vedna{ potoa da ostavi bl edi se} avawa i izme{ ani ~uvstva. I sto i vol { ebni ot i zraz „demokratski soci jal i zam" poprvo } e i s~ezne, otkol ku { to } e proizvede kakvi bi lo posledici." (Frankf urter Algemajne Cajtung, 30 noemvri 1989 godi na).

Ova zvu~i smi ruva~ki i dava nade` deka total i tarni te re` i mi kone~no go odi graa svoeto – deka se na pat da premi nat vo istorijata. Zna~i, nie mo` eme, taka izgleda, so nekakov opti mi zam spokojno da se ol abavi me i so smi renost da gi o~ekuvame i dni te sl u~uvawa. Ako ve} e ne pretstoi „kraj na pri kaznata" (Fransi s Fuki jama), toga{ barem na povi dok e „kraj na utopi skata doba" (Joahim F est).

Me|utoa, nastani te od 11 septemvri 2001 godi na bi trebal o da ne opomenat. „\avol ot ni koga{ ne vleguva dvapati niz ista vrata", ova stara mudrost sekoga{ odnovo se potvrduva. I carstvata na zloto mo` at da propadnat – me|utoa zloto po sebe, se poka` uva neo~ekuvano ` i lavo. Da se obi deme zna~i, so ve} e doka` ani ot metod na Si c et Non, metod na pri ~i ni ZA i pri ~i ni PROTI V da odmeri me: } e i s~ezne l i kone~no total i tari zmot? I l i mora da se smeta i na toa deka eden den toj povtorno } e se vrati ?

Kraj na edna epoha

Nai zgl ed sé zboruva za toa deka nastani te od 1989/90 godi na ne pretstavuvaa istoriska sl u~ajnost, deka ti e go potti knaa okon~uvaweto na edna epoha. [to e, vsu{ nost, toa { to odi vo pri l ogna i s~eznuvaweto na total i tarni te re` i mi ?

Najprvo, od 1945, a posebno od 1990 godi na navamu, svetot stana pootvoren, popri stapen, poproyi ren. Di ktatorski sistemi ne mo` at pove} e tol ku lesno da se udomat kako porano - soodvetni te podgotovki za toa ne ostanuvaat nezabel e` ani , za ni v naokol u se zboruva pobrzo otkol ku porano. Zatvoreni i kon nadvor total no izol irani op{ testva, i maat samo mali { ansi vo ovoj svet protkaen so medi umsko cubopi tstvo. Vo gl obal noto sel o, sekoj sekomu mu gl eda v ku} i - i toga{ se zabel e` uva koga nekoj svoi te prozorci } e gi pretvori vo pu{ karni ci ,

svoite vrati }e gi zatvori so ~eli ~ni plo~i i }e postane nequbezeni agresiven sprema svoite sosedi . Toga{ ~ovek mo` e barem da se podgotvuva, mo` e da plani ra merki za za{ ti ta i da bara sojuzni ci . „Kol ekti vna bezbednost" - e edni ot vol { eben zbor, „i nspekci ja" - drugi ot. Vo kraen slu-aj, vo ramki te na svetski te organi zaci i postoi i mo` nosta za i ntervenci ja. Toa ne zna~i deka vo dene{ ni ot „eden svet", vo koj nepoznati te odnede` stanaa sosedi , odedna{ bi moral o da is~ezne zavista, da se zgolemi prijatelstvoto i da izbie op{ ta harmonija. I po zavr{ uvaweto na vremeto na utopi zmot, svetot ostanuva pri li ~no surovo mesto na ` i veewe. No, sepak antagonizmi te, negati vni te pretstavi za proti vni kot, potencial i te za agresii ne vi reat pove}e tol ku lesno i nezabele` ano kako porano. Za toa, rastojani eto me|u zemji te, razdal e~enosta me|u lu|eto odamna se mnogu namal eni , kontaktot na sekoj so sekogo odamna e mnogu stesnet. Postojano da se ubeduvaat lu|eto deka drugi te lu|e (narodi , rasi) po pri roda se lo{ i i opasni i ottamu deka mora da bi dat sovl adani , da bi dat i skoreneti – denes ne uspeva tol ku lesno kako porano, koga neznaeweto ñ ode{ e vo pril og na averzijata. Koga }e se razmi sli , kol ku lesno i ~esto ni z vekovi te tu| i nstvoto premi nuvalo vo neprijatel stvo, kol ku dol go razl i kuvaweto na prijatel i i neprijatel i go gradelo osnovni ot model na pol i ti ~ko ` i veewe - pol i zi o, e najstari ot zbor na anti ~ki te Grci za pol i ti ~ka akti vnost, koj i zverno zna~i „gradewe yi d", toga{ mo` e da se proceni ogromnata razl i ka, koja postoi me|u epohata na total i tari zmot i dene{ noto vreme.

Vojna i total i tari zam

Pokraj toa, dene{ nata svetska pol i ti ~ka atmosf era ne odgovara pove}e na onaa, od koja i stori ski se nastanati sovremeni te total i tari zmi . Komuni zmot, fa{ i zmot, naci onal i zmot bea deca na Prvata svetska vojna. Tie rascutuvaa na pol i ti ~ka scena zavl adeana so vojna, gra|anska vojna, mala vojna, paravoeni akti vnosti . Povrzanosta e najopi pl i va vo ruski ot komuni zam, koj bi bil nezami sli v bez voeni ot pad na Rusi ja vo 1917 godi na. No, i sto taka zgrap~uvaweto na mo}ta od strana na Musol i ni vo 1922 godi na – svesno, vo voen sti l i zrazeno kako „mar{ kon Ri m" – se i zvr{ uva{ e vo optovarena atmosf era, sli ~na na gra|anska vojna; a i na Hi tler, koj nastapi mal ku podocna, ne mu nedosti gaa Squadri , „Kaf eni te batal joni ", koi pouli ci te i plo{ tadi te ja { i rea svojata terori sti ~ka energi ja.

Silata oslobodena od svetskata vojna, vo sovremeni te despoti i osvojuva trajna mra~na postojanost. Nejzi n znak za raspoznavawe e mobi l i zi raweto na nasele ni eto, koe postojano se pro{ i ruva i opfa}a sé pove}e novi obl asti . Voenoto navl eguva vo ci vil ni te strukturi i gi preobrazuva: i vo vnatre{ nosta na dr` avi te sega po~nuva da se { i ri mi sl ewe, vo smi sla na termi ni te - prijatel -neprijatel ; sekoj konf l i kt se turka do egzi stenci jal noto da se bi de i l i ne; mo}ta ne e pove}e vo zakoni te, tuku vo bajoneti te. Zgol emuvaweto, i ntenzi vi raweto, di nami zi raweto na pol i ti ~kata vl ast, nejzi noto oddel uvawe od zakonot na pravna dr` ava, jasno gi oddel uva sovremeni te despoti i od pravna dr` ava na 19 vek, vo koja vl asta e podel ena na zakonodavna, i zvr{ na i sudska, kako { to i uni f ormi rani ot di ktator i negovata voena pri dru` ba duri i nadvore{ no se razl i kuvaat od ci vil ni ot dr` avni k na demokratijata i negovi ot Ci vil Servi ce. Vo tekot na total i zi raweto na pol i ti ~ki ot ` i vot, pol i ti kata, od proces na sovetuvawe, odmeruvawe, odl u~uvawe }e prerasne vo smrtno seriozno sé i l i ni { to.

Sigurno: i demokratskata politika, so nejzinite klasi~ni pridu{uva~ki sredstva (kontrolatana tri te vlasti - pravnata dr`ava, parlamentari zmot, pove}eparti ski ot si stem) poznavava pobednici i pobedeni. Taa poznavava borbi, koi mo`at da bi dat gorki i nemi losrdni. No, tuka pobedeni ot ne e vo `ivotna opasnost, dodeka kaj totalitarnoto zaostruvawe, vsu{nost stanuva zbor za pre`ivuvawe ili uni{tuvawe: na bojnoto pol e ostanuvaat samo u{te pobednici i mrtvi.

Evropa na di ktaturi

Nu`nosta ne poznavava zapovedi, i mnogu obi~ai i praktiki, koi proi zlegoa od vojната, se pro{iri ja po 1918 godi na po cela Evropa, a dol go po vojната i vo demokratski upravuvani te zemji. Taka, vo mnogu zemji se zajaknaa i intervencii te na dr`avata vo obl asta na stopanstvoto i op{testvoto, i toa vo tol kava merka, kakva {to porano be{e nezami sliva. Povoenata uprava be{e verna slika na voenata uprava. So ogle d na mno{tvoto nere{eni problemi, re~isi nasekade glasno se povikuva rakovodstvoto i „voda~ite“. Totalitarnite i avtokratski te re`imi i maa konjunktura - kako na istokot, taka i vo najzapadni ot del i na jugot na Evropa. Me|u 1918 i 1945 godi na se razvi propisna „Evropa na di ktaturi“. Politi~kata vlast, otkako se oslobodi od site uzdi, se razbi ra, nikade ne stapi tol ku apsolutno i sogoleno, kako vo komunisti~kata Rusija i vo nacional-socijalisti~kata Germanija. Samo vo oviedr`avi, voeno uslovenite naviki, nepravilnosti i ispadi na povoenata epoha dostignaa nov politiki kvalitet. Ova sigurno e povrzano i so vozvi{uvaweto na politika nad sekojdnevnoto-normaloto, nejzi noto osamostojuvawe od zakonot i moral ot, vo ovi e zemji od sami ot po~etok ne be{e samo ednostavno pri f ateno so podigawe na ramenci te - tuku, mnogu pove}e, vo oslobodenata od pravo vlast se gleda{e zapoved na vremeto, imperativ na istorijata. Pokraj „celosnoto odvrzuvawe“ na vlasta, nastapi isto taka „celosno opravduvawe“ preku rastovaruvaki te filozofii i ideologii. Tuka dopi rame do edna posebnost na totalitarnoto vladeewe, kakva vo drugi te epohi, dokol ku ne gre{am, vo ovaaf orma ne se sre}ava. Al ber Kami, vo svojata kniga L'homme révol té ostro go okarakterizira novoto, pi{uvaj}i: So ogle d na zlostorstvata na izminati te tirani i mo`elo „sovesta da e ~ista i presudata jasna“. Nasproti toa, vo vremeto na celosnoto zlostorstvuvawe, libi do domi nandi se snabdi so „nepobitno alibi, i meno filozofijata“. Sporednego, taamo`el aza sé da poslu`i, duri i ubijci da prestori vo sudi i.

Opravduvaki te ideologii i bea ve}e dol go vreme podgotveni. Fransoa Fure, Herman Lube, Dani el Suter uka`aa na toa deka u{te za vreme na Francuskata revolucija postoe{e vrskata me|u ~istewe i teror, revolucionerna „nepodmitlivost“ i odvrzuvawe na vlasta. Mari-@ozef Le Gijo, vrz osnova na model ot na „francuski ot, germanski ot i ruski ot ciklus“ i zvl e~e sl i ~nosti vo predi stori jata na sovremeni te ideologii i organizacii, zasnovani na totalitarnata vlast. Kako periodi~no povtoruva~ki fenomeni se javuvaat: kako prvo, otpu{taweto na mislata na edna nova Intelligentsia od kontrolirani ot svet na u~il i {tata, uni verzi teti te, akademi i te; kako vtoro, i stapuvaweto na eden sl oj akti vi sti, koj se zal aga za promena na op{testvoto so pomo{na posebno objasnuvawe na svetot i istorijata; kako treto, nastanuvaweto na mili tantni parti i, naso~eni kon samovlasti e, a ne kon pluralisti~ka konkurencija, koi i stovremeno se javuvaat i kako za{titi tni ci na ~isto u~ewe; najposle, kako ~etvrto, upotrebata na jazikot ne za potrebi te na komuni kacijata, tuku na vlasta, {to mora da vodi kon izramnuvawe i {abl onizirawe, gubewe na ~uvstvo za stvarnosta i kon la`ni pretstavi.

Dve i deol o gi i

Od ovoj { aren i zamrsen i deol o{ ki spl et proi zl eguvaat dva pravci , koi vo 20 vek razvi vaat poseben vi d vi rus: i edni ot i drugi ot se i deol o gi i , ~i i central ni poi mi se „kl asa" i „rasa". Prvata u{ te i mo` e da se povrze so nekoja f i l o z o f s k a nauka i da poka` e odredena dogmatska zatvorenost, dodeka pak naci onal i sti ~koto i rasi sti ~koto mi sl ewe mo` e samo psevdonau~no da se opravduva so mnogu skromen natural i zam i so ogruben soci jal -darvi ni zam. Me|utoa, vo kri zni te vremi wa toa ne go popre~uva negovoto dejstvo: ona { to na vakvoto mi sl ewe mu nedostasuva vo vi d na postavka, kako el ement za veruvawe, toa si go nadopol nuva preku raseana, no se pak si l na emoci onal na verba.

Sega so gol o oko se raspoznava deka po 1989/90 godi na opravduva~ki i deol o gi i od ovoj ti p vo svetot pove}e re~i si ne se sre}avaat. Denes, ne postojat of i ci jal no va` e~ki , so mo} opremeni model i na mi sl ewe, koi bi bi le vo sostojba vrz real nosta da raspnat nepreki nata mre` a i pogl edot na lu|eto, so si te sredstva na pri ti sok i ubeduvawe da go naso~uvaat vo edna nasoka, soodvetno na ` el bi te na oni e, koi vl adeat. Vo ovoj pogl ed, ne e pogre{ no, dokol ku vremeto na i deol o gi i te i utopi i te se smeta za zavr{ eno. Ne samo marksi zmot-l eni ni zmot, kako na~i n na objasnuvawe na svetot, kako katehetski strikten odgovor na site istoriski gatanki e neupotrebl i v - toa va` i i za sproti vni te i deol o gi i , koi se sveduvaat na „remi sti f i ci rawe na pri rodata" i ja tol kuvaat „pol i ti kata kako bi o l o { ka mi si ja" (kako { to za nacional -soci jal izmot ka` a Mi hael Burlajg). Na sega{ nosta ne í e ispi{ ana na ~elo ni revol uci onerna i zvesnost, tuku poprho postmoderno samovol i e. Vo vreme na dekonstrukci ja, sé se pretvora vo f antom na gramati kata, vo beskrajna pri kazna na promenl i vi ponudi . Toa ne e kl i mata, vo koja edna I deé- f orce sozreva i stanuva nadmo} na. Mnogu pove}e vl adee skepti ~na povle~enost vo odnos na i dei te, i deal i te, i deol o gi i te: premnogu padovi i propa|awa se vi deni . Zatoa prvo se ~eka - ednakvo skepti ~no sproti „gol emoto vetuvawe", kako i sproti „gol emoto odbi vawe". I , se ~i ni deka so takvata povle~enost si te i l i , barem pove}eto, se sosema zadovol ni .

Povtoruvawe na i stori jata?

Sega, pak, sproti vnoto: ne bi mo` el o l i sé i sosem poi naku da zavr{ i ? Dal i sme ni e navi sti na edna{ zasekoga{ za{ ti teni od slu~ai na povtoruvawe na total i tarni ot na~i n na mi sl ewe? Nema l i vra}awe na i stoto pod novi usl ovi i so novo i me? Da ja pu{ ti me na{ ata f antazi ja edna{ sl obodno da tal ka vo sproti ven pravec – se i zl o` uvame na mo` nosta total i tarnoto i sku{ eni e povtorno da se vrati . Kade bi mo` el e da se postavat tendenci i te za osl oboduvawe na pol i ti ~kata vl ast od sekakvi grani ci , za osl oboduvawe od stegi ? E, pa, tamu - kol ku paradoksal no i da zvu~i - kade { to le` at { ansi te na dene{ nata si tuaci ja, vo uni verzal nata otvorenost i transparentnost na uslovite, kakvi { to se sozdadeni po 1989/90 godi na. Marksi zmot-l eni ni zmot kako i nstrument na vl adeewe se urna. Komuni sti ~ki te si stemi vo dene{ ni ov svet, vo bukval na smi sl a na zborot se pomesti ja vo ostrovska polo` ba (Kuba, Severna Koreja). Na mestoto na bi pol arni ot svet stapi mul ti pol aren svet. „I stokot", no i „Zapadot" vo staroto zna~ewe pove}e gi nema. Pokraj edi nstveno ostanatata svetska si l a - SAD, nastapuvaat drugi obl i ci na si l a: Ki na, I ndi ja, Japoni ja, arapski ot svet, Lati nska i

Sredna Ameri ka - i , sé u{ te so nesi gurni ~ekori , Evropa.
Kraj na bi pol ari tetot

Stari ot „poredok" na bi pol ari tet - od edna strana rasprostranuvaj}i u` as, a od druga strana vetuvaj}i stabi l nost - go nema pove}e; i ni koj nema po nego ni sol za da pu{ ti . No, novi svetski pol i ti ~ki modeli na ureduvawe, kako po 1918 i li po 1945 godi na, sé u{ te ni po 1989/90 ne se izgradija. Rabotite se vo tek, tendenciite so koi se obele` uvaat tie se difuzni i proti vre~ni : gl obal izacija od edna, regi onal izacija od druga strana, vode~ki te barawa na Soedi neti te Amerikanski Dr` avi od edna strana i od niv predizvikani te streme` i za ramnote` a na konkuri ra~ki te si li od druga strana. Na kade vodi razvojot - e sé u{ te otvoreno pra{ awe.] e se sozdade li svetska civilizacija so univerzalni ~ovekovi prava - ili mnozi nstvo kul turi?] e razvijat li kul turi te transnaci onal ni zaedni { tva - ili }e ` i veat nepovrzano edni pokraj drugi?] e se slu~i li mo` ebi, od Semjuel Hanti ngton pretska` ani ot Clash of Ci vil i sati ons? I li }e se sozdatat novi , regi onal ni ramnote` i? I { to zna~i seto toa za i dni nata na Evropa vo postkomuni sti ~koto, posttotal i tarnoto vreme?

Gol emata pobeda na godi ni te 1989/90 e vo toa { to stari te svetski pol i ti ~ki tvorbi - pol ovi te se sovl adani , { to podel bata na svetot na bl okovi e mi nato. Ni tu eden razumen ~ovek denes ne gi posakuva stari te odnosi . Sepak, i gl obal ni ot svet so negovi te sé porasprostraneti i pobrzi struewa na komuni kaci i i kapi tal , negovata zgolemena tehni ~ka mo} , brzi nata na negovi ot soobra}aj, omni pri sutnosta na negovi te medi umi i ma opasni opa~i ni : toj e pol esno probi vl i v i ranl i v, otkol ku kl asi ~nata naci onal na dr` ava so nejzi ni ot jak suvereni tetski f ustan, nejzi ni te jasni grani ci i nadl e` nosti . Gl obal ni ot svet otvora novi pati { ta ne samo za trgovi ja i nau~na razmena, tuku i za svetski dejstvuva~ki ot krimi nal , za gl obal no dejstvuva~kata agresija. I , pred sé, toj predizvi kuva sproti vstaveni si li , koi kol ku pove}e gl obal izi ra~koto dvi `ewe go zafa}a cel i ot svet tol ku pove}e bl iskoto, doma{ noto, li ~nato ne ostanuvaat po{ tedeni . Ako sé stanuva sé posl i ~no, sé pouni f ormi rano, ako se sozdava svetski rasprostranet si nkretizam, stil na bezi stori ska smi sl enost, toga{ kako proti vte` a i ~i stoto, apsolutnoto i maat svoja { ansa. Unmel table , ~i stoto - toa e denes, ne samo vo SAD proti vteza na nasl edenoto mel ti ng pot, na staroto barawe na Epl uri bus unum. Vo dene{ ni ot svet ne se zgolemuvaat samo tekovi te na gl obal izacija; tuku i proti vte kot na sopstvenoto, ~i stoto dobi va di nami ka, rastrgnuva~ka mo} . A zo{ to eden den raboti te da ne se zavrtat vo sproti vna nasoka: od edno kon pove}e, od uni verzal no kon sopstveno, od poznato kon nepoznato, od op{ to kon nezamenl i vo? Ne mora pl ural i teti te zadol ` i tel no edni so drugi da se me{ aat. Ne mora kul turi te od i skona da bi dat prenosl i vi .

So ovi e uka` uvawa jas sakam samo da ka` am: dokol ku stari ot total i tari zam gi kori ste{ e gl avno si li te na predadenata evropska dr` avnost (pri { to toj i stovremeno pomogna da se uni { tat dr` avata i nejzi ni ot zakon), toga{ }e mo` e{ e nekoj i den total i tari zam da poa|a od nedr` avni i proti vdr` avni organizaci i, od utvrdeni geta, bandovi dni zdru` uvawa, od me|unarodni kampovi za treni ng i obuka, od teroristi ~ki mre` i, }e mo` e{ e da zaf ati cel i dr` avi i kontinenti . Toga{ novata otvorenost na svetot po 1989/90 godi na }e be{ e tokmu negova opasna strana i mesto na proboj. I toga{ , mo` nosti te za ograni ~uvawe na eden vakov, nov „leta~ki total i tari zam" }e mora{ e doprva da se promi sl uvaat i razvi vaat. So toa zaedni cata na dr` avi }e be{ e stavena pred novi , te{ ko re{ l i vi probl emi . Hi tler i Stal i n, naci onal soci jal i sti ~kata Germanija, Sojuzot na Sovetski te Soci jal i sti ~ki Dr` avi i

ni vni te bl okovski partneri - bea si l no zacrtani gol emi ni , ednostavni za i denti f i kuvawe i za sovl aduvawe. No { to e so oni e „spankovci " vo mi rni te prostori na zapadni ot svet, nezabele` l i vi sovremeni ci , koi nenadejno se preobrazuvaat vo borci , voi ni , atentatori ? [to e so voda~i te na vakvi akci i , koi mo` at samo da bi dat slu{ nati na kaseti i l i da bi dat vi deni na vi deokaseti ?

Terori zmot vo novo ruvo

Vo vnatre{ nosta na nacionalnata dr`ava operira~kite Squadri od dvaesettite i tri esetti te godi ni , izgleda kako vo me|uvreme da se smeneti so me|unarodni eskadroni na teror i smrt, ~ie pole na dejstvuvawe nadal eku, vo nedoumica se protega niz si ot svet. Nasi l ni ~ki te grupi , koi go potpomognaa postari ot total itarizam vo negovata pobeda, se orientiraa kon voeni te organizaci i na nacionalnata dr`ava, ~i i sili gi zavrtuvaa kon vnatre{ nosta, i taka, za sovremeni ot me|unaroden terorizam poprho se nudi sporedba so gl obalna partizanska vojna. Voeni ot istori ~ar i teoreti ~ar Marti n f an Kref el d ve} e podol go vreme ja zastapuva tezata deka vremeto na me|udr`avni te vojni zavr{ i so dвете svetski vojni i deka po nego, vo 21 vek } e sleduva epoha na feudalizam, na warlords, na regional no ograni ~eni , naj~esto so privatna vlast i sredstva za teror sozdadeni sudi ri - sudi ri me|u organi zaci i , koi vo sekoj pogl ed se non-governmental . Taka, vo zadni nata na eden nov, donekade „moderni zi ran" total i tari zam ne bi stoel o pove} e kompaktnoto svetsko voeno i skustvo na porane{ nata generaci ja. Psi hol o{ ki te sostojbi denes se poi nakvi otkol ku po 1918 godi na. No, i dene{ ni ot gl obal i zi ran svet podgotvuva za i dni te generaci i novi i skustva i mo` nosti za dejstvuvawe. Toji m nudi mo` nost, vo neograni ~eni prostori za dejstvuvawe daja i sprobuvaa bezgrani ~nata „gl obalna" mo} i so nejzi na pomo{ da { i rat strav i u` as. Pri vati zi ranata vl ast pretstavuva nova val uta vo svetot, vo koj dr` avni ot monopol na vl asta na mnogu mesta se nao|a vo proces na povl ekuvawe - i dokol ku ovaa vl ast samo so - zagubenost i sl epo sl edewe se spari so di nami zam i mi sti ka, toga{ se sozdava nov kval i tet nadi rektna i total na akci ja. Podgotvenosta, da se `rtvuva sebesi za edna rabota, mu dodel uva na „zagubeni ot ~opor" samodoverba, ne{ to kako moral na promi sl enost nasproti edna apsoluti zi rana i perverzna voena tehnika so bomba{ ki napadi od nedostapna vi so~i na, so programirano dale~i nski upravuvano oru` je i so iskl u~uvawe na sekakov rizik za sopstvenata strana. Napa|a~ot~samoubiec } e preradne toga{ vo re~isi riterski dejstvuva~ka proti f i gura nasproti bezi menata vojna na i dni nata - vojna vo koja, nakratko ka` ano, si te smeat da umrat, samo ne sopstveni te vojni ci . Ne treba da se potcenuva dejstvoto na vakvi te al ternati vi vrz sega{ ni i i dni poedinci i grupi na i stok i zapad, sever i jug, koi ` i veat so mi sl eweto deka vo sega{ ni te okol nosti nema{ to da zagubat a mo` at sé da dobi jat.

Kade ostanuva i deol ogi jata?

Dokol ku navi sti na postojat psi hol o{ ki ramkovni usl ovi i pol i ti ~ki razvi toci , na koi nekoj nov total i tari zam bi mo` el da se nadovrze, sepak ostanuva u{ te edno, posl edno pra{ awe, na koe treba da se dade odgovor: od kade bi go crpelo vakvoto dvi `ewe svoeto i deol o{ ko opravduvawe? Dal i i deol ogi i te, kako { to vi dovme, vo sega{ nata si tuaci ja tol ku temel no go zagubi ja svojot kredi t, { to total i tarni ovl astuvawa, kakvi { to proi zl eguvaa nekoga{ od ti e

i deol o gi i , se ve } e neverojatni . Ova zvu ~i pri f atl i vo . No, ne bi mo ` el o li da se slu ~i , tokmu zatoa vo i dni na da se otstapi od vakvi i deol o { ki tvorbi , zatoa { to, toa za koe se zal agaa ti e, se vra } a i li e ve } e vrateno i toa vo negovata ori gi nal na f orma? Dal i i ma sé u { te potreba od zama, koga ori gi nal ot e dostapen - arhai ~na rel i gi oznost so jadro od nasi lstvo i u ` as? I ne bi li bi le vakvi te rel i gi ozni ovl astuvawa podel otvorni i poneotpovi kl i vi od sovremeni te i deol o gi i od ti pot na marksi zmot -l eni ni zmot i li na soci jal -darvi ni sti ~ki ot bi ol o gi zam? Nema somneni e: napadot od 11 septemvri 2001 godi na, kako i posl edovatel ni te terori sti ~ki akci i na Al Kaeda, prvpat po verski te vojni na novoto vreme, go soo ~i ja svetot so stori tel i , koi se povi kuvaat na verski zapovedi , na „Bo ` ji naredbi ". Toa mo ` e da gi { oki ra oni e za koi rel i gi jata pretstavuva karvan na mi rot; nema da gi i znenadi oni e koi ja poznavaat i stori jata na religijata i vo nea sekoga { od novo nao |aat pritiskuva ~ki primeri za nasil stvo, ugnjetuvawe, teror. Prosveteni ot ~ovek od Zapadot mo ` e neverni ~ki da pra { a dal i se ubijci te pobo ` ni ? Toj mo ` e nedoverl i vo, zad rel i gi ozni te moti vi da naga |a drugi , svetski , pol i ti ~ki , ekonomski . Sepak, ostanuva f aktot deka mnogu od atentatori te veruvaa deka postapuvaaat po bo ` ji nal og; dosega poznati te svedo { tva se nedvosmi sl eni . Ottamu, ne vredi da se zatvoraat o ~i te pred f enomenot na pobo ` nosta, koja opol nomo { tuva da se upotrebuva si la . Mnogu pove } e, potrebno e da se pogledne vo vnatre { nosta na stori tel i te, koi neretko poseduvaat mnogu vi soka svest, za da mo ` e da se razberat ni vni te postapki i da mo ` e uspe { no da se naoru ` ate proti v ni v . Sekako: i rel i gi oznata samosvest ne vodi nu ` no kon total i tarni dvi ` ewa, ne doveduva nemi novno do total itaren re ` im . Dotolku, pri ~i ni te proti v vra } aweto na total i tari zmot mo ` at da prete ` nat . Pred sé, toa va ` i za Evropa, toa i zgoreno dete na i stori jata . No, bezbedeni neosporen ne mo ` e da se bi de ni vo dene { na Evropa, kako { to toa go stavaat do znaewe najsve ` i te i zgoreni ci : Saraevo, Srebreni ca, Kosovo . Zatoa, i tuka za i dni nata ostanuva da va ` i deka budnosta e cena na sl obodata .

Robert [uman, osnovopol o` ni k na evropskata gradba

Li n Bonmart el -Kul uk

Vo momentot koga konvencijata za i dni nata na Evropa navl eguva vo zavr{ nata f aza koja }e rezul ti ra so "ustavna povel ba", odnosno so eden vi sti nski ustav na Uni jata, se potsetuvame na patot { to go i zmi navme od slavni ot govor na Robert [uman, toga{ en mi ni ster za nadvore{ ni raboti , koj go odr` a vo Sal on d'Orl o` vo Ked'Orse na 9 maj 1950 g.

Soo~eni so nade` i te i predi zvi ci te na petnaesette ~l enki na Evropskata uni ja, koja i dnata godi na }e se pro{ i ri na dvaeset i pet ~l enki , od osobena aktuel nost e zaedni ~ki ot metod koj rezul ti ra od di jal ogot me|uzemji te i zaedni ~ki te i nsti tuci i .

Spored toj metod, pred pedeseti na godi ni be{ e ovozmo` eno sozdavaweto na Evropskata zaedni ca za jagl en i ~el i k, po koja sl eduva Evropskata ekonomska zaedni ca, potoa Evroatom, Zaedni ~ki ot akt, spogodbi te od Mastri ht i od Amsterdam...

Taa i deja e zami sl ena i real i zi rana od dr` avni ci kako { to se Robert [uman, Konrad Adenauer, Al ci d de Gasperi i Pol Anri Spaak, koi sakaa, pred sî, da sozdatat edna Evropa koja }e bi de vo sl u` ba na ~ovekot, koja }e soodvetstvuva so zaedni ~ki duh na toj ci vi li zaci ski proekt i na i dejata za edna gol ema Evropa.

Evropskoto detstvo

Roden e vo Luksemburg vo 1986 godi na od tatko koj poteknuva od Lorena i od majka Luksembur` anka. Sami ot sebesi Robert [uman se def i ni ra kako "kosmopol i t (...), kakvi { t o nî i ma mnogumi na vo na{ i t e ome|eni zemji vo koi krvt a e i zme{ ana so naci onal ni t e obel e` ja ".

Po zavr{ uvaweto na srednoto obrazovani e vo Luksemburg, matuski ot i spi t go pol aga vo germanski ot grad Mozel , vo pokrai nata El zas vo 1904 godi na od kade { to mu e pol esno da se zapi { e na studi i vo Rajhot. Studi i te gi po~nuva vo Bon, Mi nhen, Berl i n i na krajot gi zavr{ uva vo Strazburg, toga{ en gl aven grad na Rajhsl and i stanuva speci jal i st za gra|ansko i trgovsko pravo.

Po objavuvaweto na vojната vo 1912 godi na, toj raboti vo advokatska kancel ari ja vo Mec, Lorena (Lotri ng), koja toga{ bi l a pod germanski suvereni tet.

Po zavr{ uvaweto na Prvata svetska vojna, toj stanuva f rancuski dr` avjani n otkako negovata mi sl a evol ui ra "kul mi ni raj} i na 11 noemvri 1918 godi na preku i zrazi t e na doverba i bezgrani ~na qubov sprema gol emot o semejst vo koe nî pri bra vo svojat a pregrat ka", odnosno sprema F ranci ja. Toga{ se zapi { uva vo sudskoto zdru` eni e na Mec i vo nego ostanuva do 1963 g.

Pol i ti ~kata kari era vo Franci ja ja po~nuva so vl eguvawe vo Komorata na prateni ci na krajot na 1919 g. kako pretstavni k na severno-i sto~ni ot departman na Mozel , od regi onot na Ti onvi l , koj }e mu ostane veren na si te naredni i zbori si do 1940 godi na, kako ~l en najprvo vo Republ i kanskata uni ja na Lorena, a potoa na Narodnata demokratska parti ja. Kako strasten poseti tel na bibli otekata vo Burbonskata palata toj go vpi va francuskoto pravo, ja z bogat uva svojata f rancuska kul tura, bez pri toa da gi zapostavi germanski ot jazi ki kul tura.

Vo tekot na dvaesetti te godi ni na dvaesetti ot vek, negovata pravna kompetentnost i poznavaweto na pol i ti ~ki ot duh na regi onot mu ovozmo` uvaat da i ma f undamental na ul oga kako i zvestuva~ pri podgotovkata na lokal noto pravo. Sosema pri znavaj}i go pri nci pot na asi mi l aci ja na povrateni te departmani , Robert [uman uspeva da bi dat pri f ateni da ostanat pove}e pravni germanski odredbi , koi bi le oceneti kako popovol ni od f rancuski te i da bi dat po~i tuvani obrazovni te i rel i gi ozni te razl i ki na koi bi le pri vrzani popul aci i te.

Od 1929 do 1939 g. toj e ~l en na Fi nansi skata komi si ja na naci onal noto sobrani e. I ako ne e nakl onet na Narodni ot f ront (1936-1938), toj go po~i tuva Leon Bl um poradi negovata intel i genci ja i humani zam.

Na 22 mart 1940g. e imenuvan za dr`aven potsekretar za pra{awa svrzani okolu begal ci te vo vl adata na Pol Rejno i e zadol`en za neko ku deseti ci i ljadi `i tel i na El zas i Lorena (Lotri ng), koi se evakui rani od pograni ~ni te zoni na l i ni jata Ma`i no. Po i zmeni te vo vl adata, vo juni se f ormi ra Sekretari jat za voeni pra{awa, koj mu e doveren na [arl de Gol i vo nego vl eguva i toj. Taka, Robert [uman i [arl de Gol gi po~nuvaat mi ni st erski te kari eri vo mi govi na osobeno dramati ~ni okol nosti .

Sudbi nata na ovi e dvajca gol emi Francuzi i ma gol emi premre`i wa: general ot De Gol zami nuva na 18 juni za London { to e ogromen predi zvik, dodeka, pak, Robert [uman e preokupi ranso svoi te zemjaci -begal ci od Lorena (Lotri ng).

Na 14 septemvri 1940 toj e uapsen od Gestapo i tajno e zatvoren vo Mec, a potoa e pu{ ten na doma{ en pri tvor vo Pal ati na (Noj{ tad). Na 1 avgust 1942g. Robert [uman uspeva da pobegne, ja mi nuva demarkaci onata l i ni ja, pri sti gnuva vo Li on na 15 avgust 1942g. i premi nuva vo i l legal a kri ej}i se vo manasti ri . Vnatre{ no razjaden me|u dvete naci i na koi i m pri pa|a ednakvo, toj ne u~estvuva vo otporot.

Na prvi te sl obodni i zbori vo Mozel na 21 oktombri 1945 toj stanuva prateni k, a vo noemvri 1947 e imenuvan za pretsedatel na Sovetot vo uslovi na cel osna pol i ti ~ka i di pl omatska kri za i upravuva so atl antskoto ukotvuvawe na Franci ja (Mar{ al ovi ot pl an).

Od jul i 1948 do dekembri 1952, peri od vo koj se sl u~uvaat gol emi me|unarodni nastani , toj kako mi ni ster za nadvore{ ni raboti odi gruva kl u~na ul oga za sozdavaweto na Evropa. ^ovek so cvrsta verba, Robert [uman cel i ot se predava na edna vi sti nska mi si ja, koja i ma za cel da se obezbedat traen mi r i napredok vo Evropa. Toj saka{ e da zavl adee zakonot na sol i darnost me|u narodi t e koj se namet nuva na sovremenat a sovest preku vl adeeweto na pravni ot poredok i na ~ove~kot o dost oi nst vo.

Po~nuvaj}i od 1953 godi na Robert [uman go napu{ ta Mi ni sterstvoto za nadvore{ ni raboti . Vo 1962g. ne se kandi di ra vo Mozel . Od 1958 do 1960 toj e pretsedatel na Evropskoto parl amentarno sobrani e vo Strazburg.

(CECA-Euroatom-CEE) ~i i ~l enovi se nazna~eni od ni vni te dr` avi . Negovata f unkcija e konsul tati vna, no toa po~esno mesto mu e dodel eno od praven aspekt. I stovremeno, od 1955 do 1961 g. toj e pretsedatel na Evropskoto dvi `ewe.

Robert [uman sonuva za f rancusko-germansko pomi ruvawe

Trojcata mi ni stri za nadvore{ ni raboti , Di n A~eson (SAD), Ernst Bevi n (Vel i ka

Bri tani ja) i Robert [uman se sre}avaat vo Va{ i ngton vo septemvri 1949 g. za da

razgovaraat za germanski ot probl em. Toga{ Robert [uman dobi va zada~a da dade predl og do 10 maj 1950 g. koga ti e povtorno treba da se sretnat vo London.

Mi ni sterot za nadvore{ ni raboti go zapoznava @an Mone, komesar za moderni zacija, i menuvan od [arl de Gol vo 1945 g. so negovi te preokupaci i svrzani za Germanija. Toj e dl aboko obzemen so edna cvrsta re{ itelnost vojната me|u dvete naci i da bide zasekoga{ nezami sl i va i nevozmo`na.

Za Robert [uman i ntegriraweto na Evropa e ogromna i smel a zada~a, koja bara zna~ajni promeni vo odnosi te me|u evropski te dr` avi , a osobeno me|u Germanija i Francija. Francija treba{ e da pokrene i ni cijati va za poddavawe raka na Germanija i seto toa da bi de potkrepeno so edna konkret na ponuda za post ojana sorabot ka. Za da se stavi pe~at na f rancusko-germanskoto pomi ruvawe be{ e potrebno da se iznajdat novi i smeli re{ enija preku i nsti tuci onal ni mehani zmi koi }e ja f avori ziraat ni vnata me|uzavi snost i ni vnata ekonomska i ntegracija i koi }e ovozmot da dojde do izraz ni vnata zaedni ~ka `el ba za nadmi nuvawe na nei zbe`ni te razl i ki me|u dr` avi te.

Pro~it ajt e, ova e prekrasno

Na 30 aprl 1950 g. Robert [uman se odmora na ri dovi te nad dol i nata na Mozel , reka koja protekuva ni z Francija, Luksemburg i Germanija. Tuka toj e bli zu do svoi te koreni , do svojata dvojna kul tura i me~tae kako najdobro da go i zvede f rancusko-germanskoto pomi ruvawe bi dej}i ~uvstvuva deka mo` e da bi de tvorec na taa ambi cij a. Taa ve~er, den pred zami nuvawe, negovi ot di rektor na kabi netot Bernard Kl opi e mu dostavuva pi smo so zabel e{ ka: Pro~it ajt e, ova e prekrasno! Stanuva zbor za nacrt-proekt na @an Mone, vsu{ nost za eden revol uci oneren pl an so koj }e se i zmeni pol i ti ~ki ot i zgl ed na Evropa preku poddavawe raka na vl adata vo Bon. Mi ni sterot za nadvore{ ni raboti sf a}a deka vo race go i ma sredstvoto so koe negovata vi zija }e ja pretvori vo pol i ti ~ka real nost.

Robert [uman znae deka usvojuvaweto na toj proekt nema da bi de l esna rabota, deka toj proekt se kosi so usl ovi te na toa vreme, rani te od vojната si u{ te ne se zarasnati , vo Francija postoi barawe za dobi vawe voeni reparaci i , za kaznuvawe i spre~uvawe na renesansa na Germanija.

Ve~erta, den pred sedni cata na vl adata na 9 maj 1950 g. Robert [uman i spra} a svoj emi sar vo Bon za da mu ja soop{ ti f rancuskata i ni ci jati va na negovi ot pri jatel Konrad Adenauer, koj e voodu{ even od pi smoto i dava bezrezervna poddr{ ka na toj predl og. Vo ~est na Robert [uman, Konrad Adenauer }e i zjavi: Ovaa sjajna i hrabra i ni ci jat i va na Robert [uman be{ e eden pol i t i ~ki pakt so i zvonredno zna~ewe. Taa mu obezbeduva i st ori sko mest o me|u gol emi t e Francuzi i me|u gol emi t e Evropejci .

Vo tekot na popl adneto na 9 maj 1950g. e organi zi rana konf erenci ja za pe~at vo Sal on d'Orlo` vo Mi ni stertvoto za nadvore{ ni raboti na Francija vo Ke d'Orse. Toga{ Robert [uman so te` ok i seriozen glas ja ~ita deklaracijata koja go nosi negovoto ime. Pred soop{ teni eto be{ e pro~itana i ni cijalna deklaracija: Ve}e ne ni se pot rebni prazni zborovi , t uku eden hrabar akt , eden konst i t ut i ven akt . Francija go napravi prvi ot ~ekor i posl edi ci t e od nejz i nat a akci ja mo` at da bi dat ogromni (...).

Francija ñ predl aga na Germanija da se zdru` at na ednakva osnova vo ramki te na edna nova grupacija, koja najprvo }e i ma za cel da go pl asi ra cel okupnot o f rancusko-germansko proi zvodst vo na jagl en i ~el i k i }e bi de upravuvano od eden zaedni ~ki organ vo ramki t e na edna ot vorena organi zaci ja vo koja mo` at da se za~lenat i drugi zemji od Evropa, no i sto taka vo po{ i roka smi sl a, da go postavat kamen-temel ni kot na i dnata evropska f ederaci ja.

Robert [uman i @an Mone bea ubedeni deka kaj lu|eto svesta sî u{ te ne e zrel a za da se sogl asat na masi ven transf er na suvereni tetot koj bi se sudri l so povredeni te naci onal ni ~uvstva, koi sî u{ te se vo ` i vo se} avawe nekol ku godi ni po zavr{ uvaweto na vojnata. Za da se uspee be{ e potrebno da se ograni ~at cel i te na odredeni preci zno utvrdeni domeni , koi i maat gol emo psi hol o{ ko zna~ewe i da se vopostavat mehani zmi za zaedni ~ko odl u~uvawe koi postepeno }e se zdobi vaat so sî pogol emi kompetenci i .

Evropa ne mo` e da se i zgradi naedna{ , ni t u pak vo edna cel osna gradba. Taa }e se gradi preku konkret ni ost varuvawa, sozdavaj}i pred sî sol i darnost pot krepena so f akt i (...) Za zdru` uvawe na evropski t e naci i e pot rebno da se el i mi ni ra vekovnat a sprot i vst avenost me|u Francija i Germanija.

Vrz osnova na f rancusko-germanskata i ni ci jati va, I tal i ja, Bel gi ja, Hol andi ja i Luksemburg odgovori ja na apel ot zaedni ~ki da i zgradat edna organi zaci ja koja }e bi de sosem nova vo odnos na cel i te i metodi te. Ekonomskata zaedni ca za jagl en i ~el i ke f ormi rana so potpi { uvawe na Spogodbata vo Pari z, na 18 april 1951 g.

So ova Spogodba se udreni temel i te na i nsti tuci onal ni te pri nci pi , koi proi zl egoa od [umanovi ot pl an i denes pretstavuvaat osnova na dene{ nata zaedni ~ka gradba, a toa se:

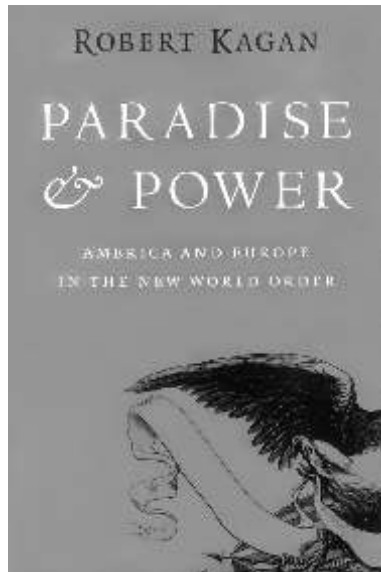
- pri mena na pri nci pot na ednakvost, na arbi tra` a i pomi ruvawe vo me|unarodni te odnosi me|u dr` avi te;
- nezavi snost na zaedni ~ki te organi : i menuvaweto na ~l enovi

(denes komesari) se vr{ i so zaedni ~ka sogl asnost na vl adi te, toa se l i ca koi gi i zvr{ uvaat svoi te obvrski na kol egi jal en na~i n bez da dobi vaat i nstrukci i od zemji te~l enki ; f i nansi ska nezavi snost so koristewe sopstveni sredstva; odgovornost na visoki ot organ (denes komi si ja) edi nstveno pred sobrani eto (denes evropski ot parl ament);

- sorabotka me|u i nsti tuci i te na Zaedni cata;

- ednakvost na dr` avi te vo ramki te na Sovetot, pri nci p okol u koj sî u{ te se vodat ` e{ ki debati me|u mal i te i gol emi te zemji na Evropskata uni ja.

Dl aboki ot humani st Robert [uman smeta{ e deka ona { to gi pri bli ` uva Evropejci te e posi l no od ona { to gi razdvojuva. Ona { to gi pri bli ` uva mo` e da gi obedi ni : Ni e ne koal i ci rame so dr` avi t e, t uku gi obedi nuvame lu|et o, gl asi ubavata f ormul aci ja na @an Mone.

"Amerikanci te se od Mars, a Evropejci te od Venera"

Vasko Naumovski

Kagan, Robert: Paradise & Power: America and Europe in the World Order, Atlantic Books London, 2003. Vo izmi nati te nekol ku godi ni sî pove}e se ~uvstvova razl i ~ni ot pri od kon probl emi te na svetskata pol i ti ka i na~i not na ni vno re{ avawe { to go i maat SAD od edna, i Evropa od druga strana. Za ovoj soodnos pri donesuvaat i stori ski ot razvoj na dvete civil izaci i, ni vni ot ekonomsko-tehnolo{ ki napredok i, sekako, ni vnata voena mo}. Mnogumi na svetski

pol i ti ~ki i ekonomski anal i ti ~ari raspravale na ova a tema, no sepak zna~ajno e del oto na ameri kanski ot avtor Robert Kegan "Raj i mo}- Ameri ka i Evropa vo novi ot svetski poredok", i zdadeno vo 2003 godi na.

Vo svoeto delo Kegan odli ~no gi analizira sovremenite odnosi me|u Evropa i Ameri ka. Po~nuvaj}i od razl i ~ni te i stori ski i skustva, Kegan objasnuva kako `el bata na Evropa da go i zbegne krvavoto mi nato ja dovede vo si tuaci ja poi naku da gl eda na konf l ikti te, mo}ta i zakani te, dodeka SAD, prerasnuvaj}i vo edi nstvena svetska supersi la i garant na evropski ot mi r ja i maat i ul ogata na "svetski pol i caec".

Avtorot konstati ra deka Evropa se oddal e~uva od mo}ta i vl eguva po era na mi r i napredok, real i zi raj}i go "ve~ni ot mi r" na Emanuel Kant. Od druga strana, SAD ne veruvaat vo mo`nosta za postoevna "ve~en mi r" i probl emi te na svetsko ni vo gi kori stat so upotreba na si l ata so koja raspol agaat. Za SAD, svetskata pol i ti ka nal i kuva na anarhi ~en Hobsov svet, kade { to ni koj ne mo`e da se potpre na me|unarodnoto pravo i kade { to za{ ti tata na l i beral ni ot poredok zavi si od poseduvaweto i upotrebata na voenata mo}. Avtorot pi { uva: "Amerikanci t e se od Mars, a Evropejci t e od Venera - se sogl asuvaat za mal ku i sî pomal ku se razbi raat eden so drug".

Spored Kegan, vo SAD vl adee "kul tura na smrtta", toa e zemja so nasi l no op{ testvo vo koe sekoj nosi oru`je i vl adee smrtnata kazna. SAD se pomal ku trpel i vi so di pl omati jata, ti e go del at svetot na pri jatel i i nepri jatel i, na dobro i zl o. Za razl i ka od ni v, Evropejci te se potolerantni, potrpel i vi i gi pretpo~i taat pregovori te i di pl omatski te sredstva. Od kade ova a drasti ~na razl i ka vo pogl ed na upotrebata na si l a kako metod za re{ avawe na probl emi te? Kegan poa|a od i stori ski ot razvoj na Evropa i SAD, i i skustvata { to ti e gi i maat vo svoite istorii. Vo Evropa dlaboko se vkoreneti se}avawata za { i rewe na naci onal ni te i dei so si l ata na oru`jeto. Bi zmark vo Germani ja, i promoci ja na "bratstvo i ednakvost" so me~ { to ja sproveduva{ e Napol eon se dovol na sl i ka za krvavoto mi nato na evropski ot konti nent.

Nasproti ni v, Ameri kanci te nemaat lo{ i i skustva so vojni na ni vnata po~va, barem ne vo onoj stepen kako Evropejci te. Ameri kanski te osnova~i Va{ i ngton, Hami l ton, Adams i Xef erson ja sogl edal e real nosta vo toj peri od, znael e deka SAD se sl ab i gra~ na gl obal no ni vo, i gi kori stel e sredstvata na posl abi ot - me|unarodnoto pravo, nemaj}i drugi mo` nosti da i mse sproti vstavat na toga{ nadmo}ni te Vel i ka Bri tani ja i Franci ja.

Dva veka podocna, Evropa i SAD si gi promeni ja mestata. Seg a, koga SAD se mo}ni , se odnesuvaat taka kako { to se odnesuvaat mo}ni te. SAD seg a poi naku gi procenuvaat sbvoi te i nteresi te i , sekako, razli ~no go vrednuvaat me|unarodnoto pravo. Za ni v, kako edi nstvena supersi la na svetot, me|unarodnoto pravo ne e sredstvo vo ostvaruvawe na naci onal ni te i nteresi . Ti e se dovol no mo}ni da go zaobi kol at, pa duri i otvoreno da go prekr{ uvaat koga se vo pra{ awe ni vni te i nteresi .

Kegen gi anal i zi ra dvete svetski vojni i odnosi te { to nastanuvaat po ni v kako mo{ ne zna~ajni vo odnosi te me|u Evropa i SAD. Po Prvata svetska vojna, namesto dotoga{ noto potpi rawe na voenata mo} na naci onal ni te dr` avi , evropski te dr` avni ci sozdavaat si stem na kol ekti vna bezbednost - l i gata na narodi te. I ako gl avna dvi ` e~ka si l a na ova a i de ja be{ e tokmu ameri kanski ot pretsedatel Vudro Vi l son, SAD odbi ja da go rati f i kuvaat ovoj dogovor, so { to toj be{ e osuden na propast. Evropejci te bea ostaveni sami na sebe.

Vo triesettite godi ni na 20 vek se pojavi nova zakana za evropskata bezbednost - podemot na naci zmot vo Germani ja. No, Bri tani ja i Franci ja ja potceni ja opasnosta na ovoj re` i m i se obi doa da go skrotat so me|unarodni konvenci i . Strategi jata na Bri tani ja i Franci ja se poka` a kako katastrof al na. Koga Hi tler na krajot i ma{ e odl i ~no vooru` ena vojska i predi zvi ka svetska vojna, ti e bea nemo}ni da mu se sproti vstavat. Za re{ avaweto na ovoj probl em povtorno be{ e neophodna ameri kanskata pomo{ . Odl u~uva~kata ul oga na SAD ja navesti bezbednosnata zavi snost na Evropa od Ameri ka.

Po krajot na Vtorata svetska vojna, Ameri ka se zal aga da vospostavi ef i kasen evropski bezbednosni stem pod kontrol a na NATO, koj }e mo` e da go zapre podemot na Sovetski ot Sojuz i , pri eventual en sudi r, najgol em del od zagubi te da bi dat Evropejci , a ne Ameri kanci . I ako Evropa po vojnata be{ e ekonomski i bezbednosno oslabena, taa ostana gl avni strategi ski prostor na koj se odvi va{ e bi tkata me|u komuni zmot i kapi tal izmot, so { to Evropa povtorno se zdobi so me|unarodno vl i jani e i po~i t.

Po krajot na studenata vojna i porazot na komuni zmot, so Dogovorot od Mاستri ht od 1992 godi na, Evropa navesti deka taa }e bi de slednata svetska supersi la, ne samo ekonomska i pol i ti ~ka, tuku i voena. Sepak, si ostana samo na navestuvawa. Namesto toa, devedesetti te godi ni doneso a ponatamo{ no zaostanuvawe na Evropa na voen pl an, i poka` aa deka Evropa ne e sposobna samostojno da gi re{ i ni tu probl emi te { to se pojavuvaa na nejzi nata po~va. I ako tokmu evropski te vojni ci go sostavuvaat najgol emi ot del od mi rovni te mi si i vo Bosna, Kosovo i Makedoni ja, sepak ti e i zleguvaat na scena otkako SAD }e ja zavr{ at svojata zada~a, voeno }e ja stabi l i zi raat sostojbata i re~i si sami }e gi zavr{ at odl u~uva~ki te f azi na kri zi te. Kegen ja opi { uva ova a si tuaci ja kako podel ba na trudot vo koja "Ameri kanci te ja gotvat ve~erata, a Evropejci te gi mijat ~i ni i te". Seto ova proizl eguva i od stravot { to

f rancuski te, britanski te i germanski te rakovodstva go imaat za eventualni zagubi vo sopstveni te redovi vo voeni te akcii. Duri i ovoj stav e na { teta na Evropa. Tokmu stravit od zagubi gi potti kna SAD vo izmi nati te godi ni da vl o` uvaat pove}e vo razvoj na tehnol ogi ja { to }e i m ovozmo` i voena preciznost na gol emi dal e~i ni i pomal rizi k za ~ove~ki zagubi. Evropejci te, od druga strana, nemaj}i sof isti ci rana tehnol ogi ja, vo voeni te akcii mora da upotrebata trupi koi }e se borat na mala razdal e~enost od neprijatel ot. Zna~i, sposobnost na SAD precizno da pogoduvaat neprijatel ski cel i od bezbedna dal e~i na samo i m ja zgol emi mo}ta da vodat vojni, a Evropa, rizi kuvaj}i ~ove~ki zagubi, i ma pogol em rizi k da vl eze vo kakov bil o voen sudi r. Po krajot na studenata vojna, Evropa ne gl eda{ e ni kakva potreba za razvoj na voenata tehnol ogi ja, pa duri i ne se zani mava{ e so geopol i ti kata voop{ to.

I od ova proi zl eguva edna od gl avni te poenti vo kni gata na Kegen. Oni e { to poseduvaat pogolema voena mo}se porasplo`eni da ja upotrebata kako sredstvo vo me|unarodnata pol i ti ka, otkol ku oni e { to se voeno posl abi. Tuka e i psi hol o{ kata di menzi ja na upotrebata na si l a i tol eranci jata sprema zakani te. Nekoi Evropejci vel at deka bi dej}i Evropa stradala od upotrebata na si l a vo mi natoto, denes e potol erantna i pove}e gi upotrebuva di pl omatski te sredstva. Sepak, Kegen smeta deka gl avnata pri ~i na za evropskata tol erantnost e nejzi nata rel ati vna sl abost. Kegen vo pri l og na ova tvrdewe naveduva i edna i nteresna si tuaci ja. Koga ~ovek e vooru`en samo so no`, toj smeta deka me~kata { to { eta niz { umata mo`e da se tol eri ra, pori zi ~no e da se obi de da ja ul ovi samo so no` otkol ku da se skri e i da se nadeva deka me~kata nema da go napadne. No, dokol ku i sti ot ~ovek e vooru`en so pu{ ka, toj poi naku }e gi presmeta rizi ci te. Taka e i so Evropa. Evropa smeta{ e deka zakanata od Sadam Husei n e pomala otkol ku rizi kot od voenata akci ja za negovo si mnuvawe od vl ast. Amerikanci te, posi l ni i pomal ku tol erantni, osobeno po 11 septemvri, ja zedoa sostojbata vo svoi race i gi prezedoa soodvetni te ~ekori.

I sto taka, Kegen se osvrnuva i na ul ogata na SAD kako "svetski poli caec". Zo{ to Amerikanci te bi bile zagri`eni za krizi te vo Azija, na Bliski ot I stok ili vo Evropa? Zatoa { to ti e znaat deka sekoga{ koga }e se pojavi me|unaroden konf l i kt, ti e se prvi te { to }e bi dat i nvol vi rani. To~no e deka SAD se odnesuvaat kako "me|unaroden { eri f", samonazna~en, no { i roko pri f aten. Evropejci te, od druga strana, se odnesuvaat kako "sopstveni ci na barovi". A, krimi nal ci te ubi vaat { eri f i, a ne "sopstveni ci na barovi". Vsu{ nost, vel i Kegen, od gl edna to~ka na sopstveni kot na eden bar, { eri f ot koj se obi duva da go uapsi krimi nal ecote pogol ema zakana od krimi nal ecote, koj mo`ebi samo saka da se napi ene{ to.

Vo po~etokot na devedesettite, evropski te pol i ti ~ari po~naa da se `alat na aroganci jata demonstri rana od SAD na svetskata pol i ti ~ka scena. Ova osobeno se odnesuva{ e na dr`avni ot sekretar na SAD, Medl i n Ol brajt, ~ija di pl omatska specijal nost be{ e dr`eweto l ekci i na drugi vl adi i upatuvawe zakani.

Bombardi raweto na Jugosl avi ja vo 1999 godi na be{ e u{ te eden dokaz za ameri kanski te superiori nost vo odnos na Evropa. Duri 99 procenti od voeni te cel i bea odredeni od ameri kanski razuznava~ki izvori, a pove}e od 90 procenti od avi oni te i i sf rleni te bombi bea ameri kanski. Podocna, komandantot na NATO, ameri kanski ot general Vesl i Kl ark vo

svoite memoari }e otkri e deka evropski te sojuzni ci postojano se zalagal e za ograni ~eni napadi i namal uvawe na ni vni ot broj. I sto taka, ti e se dvoumel e da prezemat voena akci ja bez odobreni e na Sovetot za bezbednost na ON. Kl ark za ovi e "pravni pra{ awa" vel i deka se "pre~ki za pravi l no pl ani rawe i podgotovka za vojna".

Evropa denes ima ekonomski i tehnolo{ ki mo`nosti da se pretvori vo voena supersi la ako Evropejci te toa go sakaat. No, i maj}i gi Ameri kanci te, koi tro{ at ogromni sredstva za odbrana na evropski ot konti nent, Evropejci te se poraspol o`eni da gi tro{ at svoite pari na socijal ni programi, dol gi odmori i pokratki rabotni sedmi ci. Kegen se pra{ uva dali vo slu~aj Evropa da bi de napadnata, pol i ti ~ari te si u{ te }e se zalagaat za ograni ~en voen buxet i vi soki socijal ni f ondovi? Evropejci te denes ne se `el ni za voena mo}, istata onaa mo}{ to im donese tragedii vo izminati te vekovi. Tie pretstavuvaat kul tura na svesno odbi vawe na evropskoto minato, ti e ne sakaat da se vratat nazad vo principot na "balans na sil ite" { to proizleze od Vestf alski ot mi r od 1648 godi na. Evropejci te i zl egoa od anarhi ~ni ot Hobsov svet i vl eguvaat vo Kantov svet na ve~en mi r.

Robert Kegen go opi { uva svetot { to go sozdade Ameri ka na sl edni ov na~i n. Po Prvata svetska vojna, SAD ja napu{ ti ja Evropa, ostavaj}i ja da zapadne vo u{ te pogol emi tragedii. Po krajot na Vtorata svetska vojna, pri sustvoto na SAD kako bezbednosan garant za Evropa be{ e klu~en moment za po~nuvawe na procesot na evropska integraci ja. Germanski ot mi ni ster za nadvore{ ni raboti, Jo{ ka Fi { er, vo edna pri goda izdvojuva dve istori ski odl uki { to go ovozm o` i ja sozdavaweto na novata Evropa: "odl ukata na SAD da ostanat vo Evropa, i opredel bata na Franci ja i Germani ja za pri nci pi te na i ntegraci ja, po~nuvaj}i od ekonomski te vrski ". Sekako, vtorata nema{ e da bi de vozmo` na bez prvata.

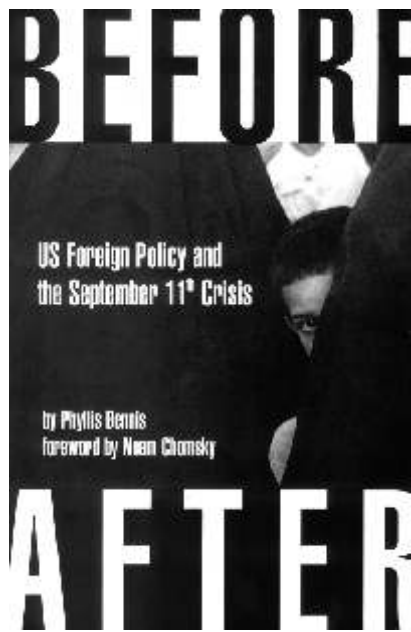
Avtorot go ci ti ra i Robert Kuper, porane{ en sovetni k na bri tanksi ot premi er Bl er, koj vo edna pri goda }e i stakne: "Predi zvi kot na moderni ot svet e da se navi kneme na i dejata za dvojni standardi ". Me|u sebe, Evropejci te mo`at da se rakovodat od pravni te pri nci pi , no koga se spravuvame so svetot nadvor od Evropa treba da se svrti me kon drugi metodi . "Me|u nas, go zadr` uvame pravoto, no koga dejstuvame vo xungl ata, morame da gi upotrebi me i zakoni te na xungl ata".

SAD i graa klu~na ul oga vo sozdavaweto na "Kantovi ot raj" na evropski ot konti nent, no ti e ne mo`at da vl ezat vo nego. "Gi ~uvaat yi dovi te, no ne mo`at da vl ezat ni z portata", vel i Kegen. Za vozvrat, Ameri ka bara odredena sl oboda vo prezemaweto na akci i te.

Na krajot na svoeto delo, Kegen sugerira "prisposobuvawe na ameri kanskata hegemoni ja". Sega{ anta prose~na vozrast vo Evropa e 37,7 godi ni , a vo SAD 35,5. Ako prodol `i ovoj trend, prose~nata vozrast na Evropejci te vo 2050 godi na }e bi de 52,7 godi ni , a vo SAD 36,2. Ova zna~i deka evropski te dr` avi vo i dni na }e tro{ at u{ te pove}e pari za socijal ni i penzi ski f ondovi, i nema da imaat mo`nost da vl o`uvaat vo odbranata. Vo naredni ot peri od samo }e se zgol emuva kontrastot me|u Ameri ka i Evropa. Za odnosi te me|u SAD i Ameri ka e interesen i eden ci tat na ameri kanski ot pretsedatel Hari Truman:

"Celosno gi porazivme na{ ite neprijateli i gi nateravme da se predadat. I potoa im pomognavme da zazdravat, da stanat demokratski, i da se vratat vo zaedni cata na narodi te. Samo Ameri ka mo` e{ e da go napravi toa". Zada~ata za Evropejci te i Ameri kanci te vo i dni na e da se pri sposobat na real nosta. Ameri kanci te bi mo` el e da poka` at mal ku pove}e razbi rawe za ~uvstvitel nosta na drugi te, i pove}e po~it sprema mul tilateralizmot i vladeeweto na pravoto. Taka ti e bi sozdale pol i ti ~ki kapi tal za oni e momenti koga mul ti lateral izmot e nevozmo` en, a unilateral nata akcija nei zbe` na. Pri dobi vkata za Ameri ka e vo toa { to materijal nata i moral na poddr{ ka na prijatel i te i sojuzni ci te, osobeno vo Evropa, e mnogu podobra otkol ku unilateral na akcija soo~ena so evropskoto neprijatel stvo.

Spored Henri Kisinxer, bez ova delo ne bi bila celosna kakva bilo di skusi ja za evropsko-ameri kanski te odnosi, i koe }e gi obli kuva ti e di skusi i vo godi ni te { to doa|aat. Fukujama, pak, za ova a kni ga vel i samo: "Bri l i jantno". Se sogl asuvam. Navi sti na bri l i jantno. Od cel ata ova a si tuacija mo` e da se izvl e~at i nekol ku pouki za pozi cijata na Republ i ka Makedoni ja vo odnosi te so EU i SAD. Poddr{ kata { to Makedoni ja i m ja dade na SAD za i ra~kata kriza, kako i eventual noto potpi { uvawe na bilateral en dogovor so SAD za i zzemawe na ameri kanski te vojni ci odnadle` nost na Me|unarodni ot kri vi ~en sud se momenti koi poka` uvaat deka na{ ata zemja vo odredeni momenti, se pak, treba da zazeme strana. Vo gorenavedeni te si tuaci i Makedoni ja poka` a pogolema naklonetost kon ameri kanski te pozi ci i, a za vozvrat ja dobi vme Jadranskata povel ba i zgol emuvawe na nade` i te za ~lenstvo vo NATO vo 2006 godi na. Me|utoa, zal aduvaweto na odnosi te so Evropskata uni ja ne bi trebal o da bi de potceneto. I ako vo ovoj moment mo` eme da ka` eme deka si u{ te ne sme kandi dati za ~lenstvo vo EU, pretstoi peri od vo koj }e pobarame pol nopravno ~lenstvo, i duri toga{ }e treba da ja doneseme vistin skata odluka. Vo ni koj slu~aj ne smeeme da ostaneme nemi nabqduva~i na razvojot na evropsko-ameri kanski te odnosi.

Ameri kanski (anti) hegemoni jal i zam

Hans Ri ser

Bennis, Phyllis: Before and After: US Foreign Policy and the September 11th Crisis. Northampton, MA. 2003. Po napadi te vrz Wujork i Pentagon od 11 septemvri , mnogu Ameri kanci se pra{ uva{ zo{ to tokmu ti e bea napadnati ? Edna nedel a po napadi te, vo svojot govor na zaedni ~koto zasedavawe na Kongresot, prestedatel ot Bu{ odgovori na ova pra{ awe ednostavno i zjavuvaj} i deka terori sti te ~uvstvuaat omraza sprema "demokratski i zbranata vl ada... Ti e ~uvstvuaat omraza

sprema na{ i te sl obodi - na{ ata sl oboda na veroi spoved, na{ ata sl oboda na govor, na{ ata sl oboda na gl as, zdru` uvawe i i zrazuvawe razl i ~no mi sl ewe". Bu{ naedno i zjavi i deka terori sti te, i sto taka, sakaat da "gi pri dobi jat vl adi te na pove}eto musl i manski zemji , kako { to se Egi pet, Saudi ska Arabija i Jordan". Kako { to F i l i s Beni s so pravo i staknuva vo svojata kni ga, pi { uva~i te na govorot na Bu{ ja zanemari le i roni jata vo ova{ i zjava; ni tu Saudi ska Arabija, Jordan, a ni tu, pak, Egi pet ne se poznati kako centri na demokracija i demokratski pri nci pi . I Saudi ska Arabija i Jordan se dve od posl edni te svetski apsol uti sti ~ki monarhi i i , kako { to tvrdi Beni s, "prestedatel ot" na Egi pet ja i ma vl asta pove}e od 20 godi ni , i e postojano "i zbi ran" po pri nci p na "gl asawe bez pravo na i zbor" (kako { to go narekuva Hjuman Rajts Vo~). Soedi neti te Ameri kanski Dr` avi dol go vreme gi poddr` uva{ ovi e tri zemji , poka` uvaj}i go dvojni ot karakter na svojata nadvore{ na pol i ti ka, tvrdej}i deka rabotat na { i reweto na demokratski te pri nci pi i po~i tuvaweto na ~ovekovi te prava, no i pokraj toa, vo prakti ka, nadvore{ nata pol i ti ka na SAD ~esto gi poddr` uva{ e i nedemokratski te re` i mi . Vo svojata kni ga "Pred i potoa", F i l i s Beni s rasprava deka dvojni ot karakter na nadvore{ nata pol i ti ka na SAD, vsu{ nost, e vi sti nskata pri ~i na za napadi te, pokraj gnevot i omrazata sprema SAD od strana na terori sti te.

Mnogumi na kriti ~ari ja obvi nija nadvore{ nata pol i ti ka na SAD za nejzidata uni lateral na i hegemoni sti ~ka pri roda. Duri i vo vremeto na admi ni straci jata na Kl i nton, me|unarodni te dogovori bea odbi vani i SAD be{ e pretpazl i va vo pogl ed na sozdavaweto na eden svetski sud, pod ~i ja juri sdi kcija bi potpa|ale i ameri kanski te dr` avjani . Beni s dava primeri od vremeto na Klintonovata administracija, so cel da poka` e deka dodeka ameri kanskata nadvore{ na pol i ti ka s i u{ te se potpi ra{ e na svoi te uni lateral ni tendenci i , ovi e merki bea barem prekri eni so mul ti lateral nosta na Obedi neti te naci i . No u{ te od po~etokot na vl adeweto na admi ni straci jata na Bu{ , voi ni te od Studenata vojna, koi mu sl u` ea na porane{ ni ot desnoori enti ran ameri kanski prestedatel i koi sega se zdru` i ja pod

zakri l ata na Bu{ juni or, jasno dadoa do znaewe deka ne i m treba takvo pri kri vawe na ni vnata uni l ateral na pol i ti ka.

I ako vo ramki te na svojata kampawa Bu{ vetuva{ e i tvrde{ e deka nema i nteres vo i zgradbata na naci jata i deka }e se sosredoto~i na doma{ ni te pra{ awa, seto ova se i zmeni po 11 septemvri i vodej}i do negovi ot f amozen predi zvi k kon svetot: "I li ste so nas i li ste na stranata na terori sti te".

Odgovaraj}i na pra{ aweto zo{ to golemi te umovi na teroristi ~kite napadi vo Ameri ka ~uvstvuvaat tol kava omraza sprema nea, Beni s posvetuva edno pogl avje na pregl edot na ameri kanskata nadvore{ na pol i ti ka za vreme i po zavr{ uvaweto na Studenata vojna. Ova pogl avje go i staknuva dvojni ot karakter na ameri kanskata nadvore{ na pol i ti ka. Dodeka nekoi re` i mi se osudeni od vladata na SAD poradi zloupotrebata na ~ovekovi te prava i nedemokratski te sistemi, vladata na SAD ~esto zami ` uva pred vakvi te zloupotrebi vo zemji te kako Saudi ska Arabija i Paki stan, koi se akti vno poddr` uvani od SAD poradi strategi ski i nteresi. Dodeka SAD gi bombardi raa I rak i Jugosl avija poradi naru{ uvawe na me|unarodni te prava i normi, vladata na SAD go i skori sti svoeto pravo na veto vo Sovetot za bezbednost na Obedi neti te naci i za da go za{ ti ti svojot sojuzni k I zrael vo slu~ai te koga me|unarodnata kri ti ka be{ e naso~ena kon i zrael skata pol i ti ka za sporni te pal esti nski teri tori i, uspe{ no spre~uvaj}i kakvo bi lo anga` i rawe na me|unarodni te mi rovni ci na ova teri torija. Beni s vel i i deka tokmu ovoj dvoen karakter na nadvore{ nata pol i ti ka na SAD, osobeno kon zemji te od Sredni ot I stok, e toa { to ja potti kna omrazata kaj ekstremi sti te od Al Kaeda.

Vtorata pol ovi na na kni gata se f okusi ra na odgovorot na Bu{ ovata admi ni straci ja na napadi te od 11 septemvri. Beni s dava detal en pregl ed na toa kako edi nstvenata svetska supersi la gi upotrebi svoi te pol i ti ~ki, voeni i ekonomski si li za da sozdade poddr{ ka za napad vrz Avgani stan. Beni s vel i deka dodeka vladata na SAD tvrde{ e deka vojnata vo Avgani stan }e se vodi za da se i zvojuvaat pravda, sl oboda, demokratija i ~ovekovi prava vo Avgani stan, skri eni ot moti v na admi ni straci ja na Bu{ be{ e mnogu pove}e ori enti ran kon toa da ñ se obezbedi na Ameri ka pri stap do naf teni te i zvori vo Central na Azi ja. Avtorkata, i sto taka, nagl asuva deka i pokraj gol emi te zal agawa na Ameri ka da nema ci vi l ni ` rti vi, vojnata vo Avgani stan rezul ti ra{ e so pove}e ci vi l ni ` rti vi otkol ku napadi te vrz Svetski ot trgovski centar. ^ i taj}i go ova pogl avje od dene{ en agol, ponekoga{ l esno se zaborava deka avtorkata pi { uva za Avgani stan, bi dej}i Bu{ ovata admi ni straci ja ja upotrebi i stata takti ka za da sozdade u{ te pol o{ i zgovor za vojna vo I rak.

Poslednoto pogl avje dava osvrt na mo` nite opasnosti od sledeweto politika zasnovana na vojna proti v terori zmot, i nudi edna al ternati va. Beni s tvrdi deka vo doma{ ni ramki vojnata proti v terori zmot zna~i gazewe na sl obodi te na ameri kanski te gra|ani, central i zaci ja na mo}ta vo i zvr{ nata vl ast i nedosti g od kakvi bi lo sproti staveni mi sl ewa.

Na me|unaroden pl an SAD prodol ` i ja da gi odbi vaat mul ti l ateral nosta i vl adeeweto na me|unarodnoto pravo, odbi vaj}i kakvi bi lo spogodbi osven novi te.

Na voen plan SAD objavi ja po~etok na vojna, bez jasno da gi opredelat svoi te neprijatel i i, { to e u{ te pol o{ o, bez kone~eni shod. Najva` noto pra{ awe so koe se zani mava avtorkata e dali postoe{ e mo` nost i za poi nakvi potezi na Bu{ ovata admi ni straci ja vo spravuvaweto so terori zmot. Beni s vel i deka Ameri ka mo` e{ e poi naku da odgovori, so toa { to }e ja pri znae{ e potrebata od me|unarodna asi stenci ja vo spravuvaweto so terori zmot. Namesto uni lateral nata pol i ti ka { to na krajot gi zasl abna Obedi neti te naci i, Ameri ka mo` e{ e da go zasnova svojot odgovor vrz vl adeeweto na me|unarodnoto pravo, da gi progl asi ~lenovi te na Al Kaeda za me|unarodni krimi nal ci i, namesto vojna, da objavi gl obal na poli ci ska akci ja proti v terori zmot. Poterata po vakvi te me|unarodni krimi nal ci i ma potreba od gl obal ni poli ci ski resursi nasekade vo svetot, koi bi gi f ati le krimi nal ci te i bi gi i zvel e pred me|unarden sud, kade { to bi i m bi lo sudeno za me|unarodni krimi nal ni del a proti v ~ove{ tvoto. Eden vakov odgovor na ameri kanskata vl ada bi zna~el zajaknuvawe na Obedi neti te naci i, namesto sega{ nata sostojba, koja potsetuva deka me|unarodnoto pravo se odnesuva na si te zemji, osven na SAD i nekol kute ni vni odbrani sojuzni ci.

Vo negovi ot odl i ~en osvrt na kni gata na Beni s, poznati ot ameri kanski nau~ni k Noam ^ omski gi poddr` uva argumenti te na Beni s i tvrdi deka "postojat mnogubroj ni pri ~i ni za da se spodel i dl abokata zagri` enost na Beni s za nastani te za koi taa dava kval i teten pregl ed". ^ omski, i sto taka, i m napomenuva na ~i tatel i te "da obrnat posebno vni mani e na nejzi ni te zavr{ ni zborovi " kako mo` na al ternati va za vojната proti v terori zmot, bi dej} i "ne e l esno da se vrati nazad sega{ ni ot tek na nastani te, no se pak postoji mo` nost".

U{ te od sami ot po~etok kni gata te` nee kon ednata strana i zazema pri li ~no negati ven stav vo odnos na ameri kanskata nadvore{ na poli ti ka, uni lateral nosta na Bu{ ovata admi ni straci ja i na odgovorot na terori sti ~ki te napadi vrz Ameri ka. Pregl edot na Beni s za nadvore{ nata poli ti ka na Ameri ka kon zemji te od Sredni ot I stok pred napadi te od 11 septemvri e mo{ ne temel en, no se pak ne uspeva da go pri ka` e u` asnoto vl i jani e na terori zmot vrz ~ove{ tvoto i negovi ot rezul ti ra~ki ef ekt vrz poli ti ~kata si tuaci ja vo regi onot vo 70-ti te, 80-ti te i 90-ti te godi ni.

Avtorkata, i sto taka, ne uspeva da objasni zo{ to ameri kanskata desni ca veruva deka Obedi neti te naci i ne se vo mo` nost da se spravav so naezdata na terori zmot, ostavaj} i ja Ameri ka sama da go stori toa. Povremeno gnevot i frustracijata na avtorkata sprema ameri kanskata nadvore{ na poli ti ka se mo{ ne jasno izrazeni, { to e dokaz deka Beni s najvero jatno vnesuva premnogu ~uvstva vo svojata anal i za.

No, i pokraj ovi e nedostatoci, kni gata se pak pretstavuva si l en argument za sosema razli ~en pristap kon vojната proti v terori zmot, koja na krajot se poka` a neuspe{ na vo apseweto na voda~ot na Al Kaeda, Osama Bi n Laden, tal i banski ot voda~ Mul ah Omar, a naedno i na Sadam Husei n.

Vo svojot argument proti v spravuvaweto so terori zmot po pat na vojna, Beni s dava jasna al ternati va zasnovana vrz vl adeewe na me|unarodnoto pravo, mul ti lateral nost i po~i tuvawe na ~ovekovi te prava na si te lu|e vo svetot. Avtorkata i ska` uva i eden redok i nevoobi ~aen stav vo odnos na Soedi neti te Ameri kanski Dr` avi, { to pretstavuva hrabar obi d da se zboruva proti v poli ti kata na Bu{ ovata admi ni straci ja. Lu|eto vo SAD, { to kako i Beni s go krevaat svojot gl as, treba da i maat pove}e { ansi da go i ska` at svoeto mi sl ewe, a naedno i da bi dat i sl u{ ani.

Obra}aweto na ameri kanski ot pretsedatel Xorx Bu{ do naci jata na 17 mart 2003 - objavuvawe vojna na I rak

Xorx Bu{

Moi sogra|ani, nastani te vo I rak gi dosti gnaa posledni te odlu~uva~ki denovi. Za pove}e od edna deceni ja, Soedni eti te Ameri kanski Dr` avi i drugi zemji vlo` uvaa trpel i vi i ~esni napori za razoru` uvawe na ira~ki ot re` i m bez upotreba na vojna. Toj re` i m veti deka }e go razotkrie i uni { ti seto oru` je za masovno uni { tuvawe { to go poseduva, kako eden od uslovi te za zavr{ uvawe na Persi skata zal i vska vojna od 1991 godi na.

Ottoga{ , svetot ja po~na 12-godi { nata diplomati ja. Sprovedovme pove}e (od 12) rezol uci i vo ramki te na Sovetot za bezbednost na Obedi neti te naci i. I sprati vme stoti ci i inspektori za kontrol a na oru` jeto, so cel da go nadgl eduvaat razoru` uvaweto na I rak. Sepak, na{ ata dobra vol ja ne nai de na vozvrat.

I ra~ki ot re` i m ja zloupotrebi diplomati jata, so cel da dobie na vreme i izvesna prednost. I sto taka, poka` a nepo~i tuvawe sprema rezol uci i te na Sovetot za bezbednost, koi uslovuvaa celosno razoru` uvawe. Vo tekot na ovie godi ni, i inspektori te za kontrol a na oru` jeto od Obedi neti te naci i, od strana na ira~ki funkci oneri, dobivaa zakani, bea prislu{ uvani i mameni na sistematski na~i n. Mi roqubi vi te napori za razoru` uvawe na ira~ki ot re` i m od novo bea neuspe{ ni, si poradi toa { to ni e ne se soo~uvame so mi roqubi vi lu|e.

Razuznava~ki te i nformaci i sobrani od ovaa i drugi vladi, ne ostavaat mesto za somnevawe dali ira~ki ot re` i m i ponatamu poseduva i pri kri va nekoi od najsmrtonosni te oru` ja, voop{ to napraveni. Ovoj re` i m ve}e go ima upotrebena oru` jeto za masovno uni { tuvawe proti vsvoite lu|e i proti vsosedni te zemji.

Re` i mot ima cela istori ja nekontrol irani napadi i agresii vo ramki te na Bli ski ot I stok. Toj "~uvstvuva" dl aboka omraza sprema Amerika i nejzi ni te prijatel i. A, pokraj toa, ovoj re` i m potpomaga{ e, obu~uva{ e i zema{ e vo za{ tita teroristi, vkl u~vaj}i gi i operati vci te na Al Kaeda.

Opasnosta e jasna: so upotreba na hemisko, bi ol o{ ko, pa duri i nuklearno oru` je, dobi eno so pomo{ na I rak, teroristi te bi mo` ele lesno da gi i spol nat svoi te zacrtani ambi ci i, ubi vaj}i stoti ci i i ljadi nevi ni lu|e vo na{ ata, i li vo koja bi lo druga zemja.

SAD i drugi te zemji so ni { to ne ja zaslu` i le i li, pak, predi zvi kal e vakvata zakana. No, }e storat si za da ja porazat. Namesto da se pomi ri me so tragedi jata, ni e }e se naso~i me kon bezbednosta.] e se oslobodi me od ovaa zakana pred da dozvol i me da dojde "denot na u` asot", pred da bi de premnogu docna za da se reagi ra.

Soedni eti te Ameri kanski Dr` avi i maat neograni ~eno ovl astuvawe za upotreba na sil a vo osi guruvaweto na svojata naci onal na bezbednost. Taa odgovornost mi pri pa|a mene, kako gl aven komandant, spored sve~enata obvrsk a { toja dadovi { to }e ja i spol nam.

Sogleduvaj}i ja zakanata za na{ ata zemja, vo mi natata godi na Kongresot na SAD ednoglasno gl asa{ e za poddr{ ka na upotrebata na sil a protiv I rak. Amerika se obi de da sorabotuva so Obedi neti te naci i vo spravuvaweto so ovaa zakana, bi dej}i sakavme da go razre{ i me ova pra{ awe po mi ren pat. Ni e veruvame vo mi si jata na Obedi neti te naci i. Edna od pri~i ni te za osnovaweto na ON po zavr{ uvaweto na Vtorata svetska vojna be{ e i navremenoto spravuvawe so agresii vni te di ktatori, pred ti e da uspeat da gi napadnat nevi ni te i dago uni { tat mi rot.

Vo sl u-ajot na I rak, Sovetot za bezbednost reagi ra{ e u{ te nekade vo po~etokot na 1990 godi na. Spored rezol uci i te 678 i 687, { to si u{ te se na sil a, na Soedi neti te Ameri kanski Dr` avi i ni vni te sojuzni ci i m e odobrena upotrebata na sil a za odvratuvawe na I rak od oru` jeto za masovno uni { tuvawe. Ne e vo pra{ awe ovl astuvaweto, tuku vol jata.

Vo mi nati ot septemvri se sostanav so General noto sobrani e na Obedi neti te naci i i gi povi kav si te naci i vo svetot da se obedi nat i da ñ stavat kraj na ova opasnost. Na 8 noemvri , Sovetot za bezbednost ednoglasno ja izglsa Rezol uci jata 1.441, obvi nuvaj}i go I rak za nepo~i tuvawe na svoi te obvrski i najavuvaj}i seriozni posledi ci vo sl u-aj I rak da ne go po~i tuva dogovorot za i tno i cel osno razoru` uvawe.

Denes, ni edna zemja ne bi mo` el a da potvrdi deka I rak se razoru` a. A, toj nema da go napravi toa si dodeka Sadam Husei n ja i ma vl asta vo svoi race. Za posl edni te ~eti ri i pol meseci , Soedi neti te Ameri kanski Dr` avi i ni vni te sojuzni ci vo ramki te na Sovetot za bezbednost rabotea na zajaknuvawe na ovi e dol goro~ni barawa na Sovetot. Sepak, nekoj postojani ~lenki na Sovetot za bezbednost javno ja i ska` aa svojata odl uka za veto vrz koja bi lo rezol uci ja, koja }e go pri mora I rak na razoru` uvawe. Vl adi te na ovi e zemji go del at na{ eto mi sl ewe vo pogl ed na opasnost, no ne i na na~i not na spravuvawe so nea. Od druga strana, pak, mnogu zemji ja i maat odl u~nosta i hrabrosta da dejstvuaat proti v ova zakana za mi rot, a vo momentov edna { i roka koal i ci ja se sobi ra so cel za sproveduvawe tokmu na barawata { to gi postavuva svetot. Sovetot za bezbednost na Obedi neti te naci i si u{ te ne mo` e da i m odgovori na svoi te obvrski , no zatoa ni e }e se obi deme da i m odgovori me na na{ i te.

Vo i zmi nati te denovi nekoj ku vl adi na zemji te od Bl i ski ot I stok go i spol nuvaa svojot del . Dostavi ja javni i i ndi vi dual ni poraki , povi kuvaj}i go di ktatorot da go napu{ ti I rak, so cel da se prodol ` i procesot na razoru` uvawe po mi ren pat. Me|utoa toj go odbi toa. Segi m doa|a krajot na si te ti e deceni i na i zmama i surovost. Sadam Husei n i negovi te si novi moraat da go napu{ tat I rak vo rok od 48 ~asa. Ni vnoto odbi vawe da go storat toa }e rezul ti ra so voen konf l i kt, koj }e po~ne po na{ a odl uka. Od bezbednosni pri ~i ni , si te stranski dr` avjani , vkl u~uvaj}i gi i novnari te i i nspektori te, bi bi lo po` el no vedna{ da go napu{ tat I rak.

Mnogu I ra~ani ve~erva mo` at da me sl u{ nat preku radi obranovi te, i jas i mam edna poraka za si te ni v. Ako morame da po~neme voena i ntervenci ja, taa }e bi de naso~ena kon l u|eto { to ne gi po~i tuvaat zakoni te, i { to vl adeat so va{ ata zemja, a ne kon vas. Koga na{ i ot sojuz }e ja prezeme vl asta od ni vni te race, }e vi obezbedi me hrana i lekovi { to vi se potrebni .] e go uni { ti me si stemot na terorot i }e vi pomogneme da go i zgradi te novi ot razvi en i sl oboden I rak. Vo sl obodni ot I rak }e nema pove}e voeni agresii kon sosedi te, }e nema f abriki za otrovi , pogubuvawa na proti vni ci te, odai za ma~ewe i sil uvawe. Ti rani not naskoro }e i s~ezne. Se bli ` i denot na va{ eto osl oboduvawe.

Docna e za Sadam Husei n da ja za~uva vl asta. No, ne e docna za i ra~kata armija so ~est i dostoi nstvo da ja odbrani svojata zemja, so toa { to }e dozvol i navl eguvawe na sojuzni ~ki te si l i , po mi ren pat, so cel otstranuvawe na oru` jeto za masovno uni { tuvawe. Na{ i te si l i }e i m dadat jasni upatstva na i ra~ki te trupci za akcii te { to ti e mo` at da gi prezemat za da gi odbegnat napadot i uni { tuvaweto.

Go povi kuvam sekoj ~len na i ra~kata armija i razuznava~kata sl u` ba, vo sl u-aj na vojna, da ne se bori na stranata na re` i mot { to umi ra i za koj ne vredi da se ` rtvuva ` i votot.

Si te i ra~ki vojni ci i ci vi l i treba vni matel no da go sl u{ nat ova predupreduvawe. Vo sl u-aj na kakov bi lo konf l i kt, va{ ata sudbi na }e zavi si od va{ ata postapka. Ne uni { tuvajte gi naf teni te izvori , izvori te na bogatstvoto { to mu pripa|aat na i ra~ki ot narod. Ne po~i tuvajte gi naredbi te za upotreba na oru` je za masovno uni { tuvawe proti v kogo i da e, vkl u~uvaj}i go i i ra~ki ot narod. Voeni te zl ostorstva }e bi dat i zneseni pred sud. Voeni te zl ostorni ci }e bi dat kazneti . I nema da bi de pri f ateno opravduvaweto: "Jas samo gi sl edev naredbi te".

Vo slu~aj Sadam Husein da go vozvrati udarot, Amerikanci te }e znaat deka be{ e prezemena sekakva mo` na merka za da se izbegne vojna, no i deka }e bi de prezemena sekava mo` na merka za da se dobi e taa vojna. Amerikanci te se svesni za cenata na konf l i ktot, bi dej} i ni e ve} e edna{ ja pl ati vme. Vojnata ne nudi ni kakva si gurnost, osven si gurni te ` r tvi .

Sepak, edi nstveni ot na~i n da se namal at { tetata i traeweto na vojnata e da se pri menat cel ata si l a i mo} na na{ ata armija, a ni e sme podgotveni da go stori me toa. Ako Sadam Husein se obi de da ja za~uva vl asta po sekoja cena, toj }e ostane smrten neprijatelj sî do krajot. Kako o~ajni ~ka merka, toj i negovite teroristi ~ki grupi mo` ebi }e se obi dat da sprovedat teroristi ~ki operaci i proti v ameri kanski ot narod i negovi te pri jatelj i . Ovi e napadi ne se neizbe` ni , no, sepak, se mo` ni . I tokmu ovoj f akt ja i staknuva pri ~i nata zo{ to ni e ne mo` eme da ` i veeme pod zakani i ucenuvawa. Teroristi ~ki te zakani za Amerika i svetot }e i s~eznat vo i sti ot mi g koga Sadam Husein }e bi de razoru` en.

Na{ ata vlada zasileno gi nabqduva ovie opasnosti. I stovremeno so na{ ite podgotovki za pobe da vo I rak, ni e prezemame i ponatamo{ ni merki za da ja za{ ti ti me na{ ata tatkovi na. Vo izmi natite denovi, ameri kanski te vl asti progonija nadvor od dr` avata nekolkumi na za koi se smeta{ e deka se vo nekakva povrzanost so i ra~kata razuznavaka sl u` ba. Pokraj drugi te merki , jas naredi v da se zgol emi bezbednosta na na{ i te aerodromi i da se zajakne pri sustvoto na krajbre` nata patrol a na pogol emi te pri stani { ta. Oddel ot za doma{ na bezbednost tesno sorabotuva so narodni te guverneri za da se zasili voo ru` enoto obezbeduvawe vo kri ti ~ni te objekti ni z cel a Amerika.

Vos lu~aj neprijatelj i te da ja napadnat na{ ata zemja, ti e }e se obi dat da go svrtat na{ eto vni mani e predi zvi kuvaj} i pani ka i strav i zasl abnuvaj} i go na{ i ot moral . Ni tu edna ni vna postapka ne }e mo` e da go i zmeni pravecot i l i da ja razni { a odl u~nosta na ovaa zemja. Ni e sme mi roqubi v narod, no sepak sme neskr{ l i v narod, i nema da dozvol i me da bi deme zapl a{ uvani od razbojni ci i ubijci . Ako na{ i te neprijatelj i se osmel at da nî napadnat, ti e i si te oni e { to i m pomagaat, }e se soo~at so stra{ ni posl edi ci .

Reagi rame sega, zatoa { to mo` nosta za reagi rawe podocna bi bi l a mnogu pomal a. Za edna i l i za pet godi ni , mo} ta na I rak da gi zagrozi si te sl obodni zemji }e se zgol emi za pove} epati . So sega{ ni te mo` nosti , Sadam Husein i negovi te teroristi ~sojuzni ci bi mo` el e da go odberat vistin ski ot moment za niv, koga ti e se ~uvstvuvaaat najmo} ni , i da po~nat konf l i kt. Ni e odl u~i vme da se spravi me so zakanata tokmu sega i vo mestoto kade { to i zvi ra, pred taa naedna{ da se najde na neboto nad na{ i te gradovi .

Streme` ot kon mi r bara od si te sl obodni zemji da se soo~at so novata i neporekl i va real nost. Vo tekot na 20 vek, nekoi od niv odbraa da se pomi rat so surovi te di ktatori , dozvol uvaj} i i m na ni vni te zakani da prerasnat vo genoci di vojna od svetski razmeri . Vo ovoj vek, koga zlobni te lu| e predi zvi kuvaat strav od hemi sko, bi ol o{ ko i nuklearno oru` je, pol i ti kata na pomi ruvawe bi mo` el a da predi zvi ka destrukci ja kakva { to svetot nema vi deno dosega.

Teroristi te i teroristi ~ki te dr` avi ne gi najavuvaaat odnapred svoi te zakani , preku of i cijalni dekl araci i , a odgovaraj} i i m na vakvi te neprijatelj i so i sta mera, no otkako ti e prvi }e napadnat, ne e samoodbrana, tuku samoubistvo. Bezbednosta na svetot sega bara razoru` uvawe na Sadam Husein .

Gi poddr` uvame vo cel ost vakvi te svetski barawa, no i stovremeno ja po~i tuvame i zacrtanata cel na na{ ata zemja. Za razl i ka od Sadam Husein , ni e veruvame deka i ra~ki ot narod zasl u` uva i mo` e da dobi e sl oboda. I koga di ktatorot }e si zami ne, ti e }e mo` at da i m posl u` at za pri mer na si te zemji od Bl i ski ot I stok kako va` en i mi ren samoupravuva~ki narod.

Soedi neti te Ameri kanski Dr` avi , zaedno so drugi zemji , }e rabotat na unapreduvawe na sl obodata i mi rot vo toj regi on. Na{ ata cel nema da bi de posti gnata preku no} , tuku so tekot na vremeto. Mo}ta i potrebata od ~ovekova sl oboda se ~uvstvuvaat vo se~ij` i vot i vo sekoja zemja. A najgol emata mo}na sl obodata e vo nadmi nuvaweto na omrazata i nasi l stvoto i naso~uvaweto na lu|eto kon potragata po mi r.

Toa e idni nata { to nie ja izbi rame. Sl obodni te zemji i maat obvraska da go branat na{ i ot narod obedi nuvaj}i se protiv nasi lni ci te. I ve~erva, kako { to pravea i dosega, Ameri ka i nejzi ni te sojuzni ci ja pri f a}aat taa odgovornost.

Dobra no} , i Bog neka prodol ` i da ja bl agosl ovuva Ameri ka.

I ni ci jal na dekl araci ja

Ve}e ne ni se potrebni prazni zborovi, tuku hrabri i konstrukti vni del a. Francija go napravi prvi ot ~ekor i posl edi ci te od taa akcija mo` at da bi dat ogromni .

Se nadevame deka i }e bi dat takvi .

Su{ tinski taa dejstvova vo pol za na mi rot. Za da mo` e mi rot da ja dobie svojata vi sti nska { ansa, najprvo treba da postoji Evropa. Pet godi ni po bezusl ovnata kapi tul aci ja na Germanija, Francija re~i si denono}no go podgotvuva{ e i denes go pravi prvi ot re{ i tel en akt kon evropskata gradba, vkl u~uvaj}i ja vo nea i Germanija. Uslovi te vo taa Evropa treba cel osno da se i zmenat. Taa transf ormacija }e ovozmo` i drugi zaedni ~ki akci i koi do denes bea nezami sl i vi . Od seto toa }e se rodi edna nova Evropa, cvrsto obedi neta i so si l na gradba. Edna Evropa vo koja ` i votni ot standard }e se podi gne preku grupi raweto na proi zvodstvoto i preku pro{ i ruvaweto na pazari te koi }e dovedat do namal uvawe na ceni te.

Evropa vo koja obl asti te na Rur, Sar i f rancuski te baseni }e rabotat zaedno i si te }e i maat pol za od sorabotkata vo mi r, sl edeni od nabqduva~i od Obedi neti te naci i, od si te Evropejci, bez razl i ka dal i se od I stok i l i Zapad, od si te teri tori i, osobeno af ri kanski te koi o~ekuvaat stari ot konti nent da i m pomogne vo ni vni ot razvoj i prosperi tet.

Eve, toa e taa odl uka so si te detal i koi bea i nspi racija za nea.

DEKLARACI JATA OD 9 MAJ 1950 GODI NA

Svetski ot mi r nema go za~uvame bez tvore~ki napori so koi }e i m se sproti vstavi me na si te opasnosti { to se zakana za nego.

Pridonesot { to mo` e da go dade edna organi zirana i aktivna Evropa na cel ata ci vi l i zacija e neophoden za da se za~uvaat mi roqubi vi te odnosi . Ve}e dvaeseti na godi ni Francija e { ampi on na obedi neta Evropa i nejzi na su{ tinski cel e da mu slu` i na mi rot. Evropa ne se i zgradi bi dej}i i mavme vojna.

Evropa nema da se i zgradi odedna{ vo edna cel osna gradba; taa }e se gradi preku konkretni ostvaruvawa, kreiraj}i pred si f akti ~ka solidarnost. Za zdru` uvawe na evropski te naci i e potrebno da se el i mi ni ra vekovnata sproti vstavenost me|u Francija i Germanija: prezemenata akcija treba najnapred da gi opf ati Francija i Germanija.

Za taa cel f rancuskata vl ada predl aga vedna{ da se po~ne so odl u~na akcija vo edna opredel ena obl ast: f rancuskata vl ada predl aga cel okupното proi zvodstvo na jagl en i ~el i k vo Francija i vo Germanija da bi de upravuvano od nekoj vi sok zaedni ~ki organ, vo edna otvorena organi zacija vo koja mo` at da u~estvuvaat i drugi evropski zemji .

(...)

Proi zvodstvenata sol i darnost }e bi de potvrdena na toj na~i n }e ni poka` e deka kakva bi lo vojna me|u Francija i Germanija, ne samo { to e nezami sl i va, tuku i materijal no e nevozmno` na. Formi raweto na toj mo}en proi zvodstven sojuz, koj e otvoren za si te zemji { to }e sakaat da u~estvuvaat vo nego, }e i m ovozmo` i na si te zemji ~esni ~ki da gi zdru` at temel ni te el ementi na i ndustri skoto proi zvodstvo pod i sti uslovi i so toa }e bi dat udreni temel i te na ni vnoto ekonomsko obedi nuvawe.

Ova proizvodstvo }e mu bi de ponudeno na cel i ot svet bez ni kakvi ograni ~uvawa i li iskl u~oci za da pomogneme vo podi gnuvawe na `ivotni ot standard i zacvrstuvawe na miroqubivite aktivnosti. So narasnatite sredstva Evropa }e mo`e da prodol `i so realizacijata na edna od nejzinite su{tinski zada~i, a toa e razvojt na af rikanski ot kontinent. Na toj na~in, brzo i ednostavno }e se napravi spoj na interesi te { to se neophodni za sozdavawe ekonomska zaedni ca, a naedno }e se posee semeto na edna po{ i roka i podl aboka zaedni ca me|u zemji te { to dol go vreme bea sproti vstaveni i i maa krvavi podel bi.

(..)

So voveduvawe zaedni ~ko bazno proizvodstvo i so f ormi rawe nov zaedni ~ki vi sok organ, ~i i odl uki }e bi dat po~i tuvani od Francija, Germanija i od si te drugi zemji { to }e se prikl u~at, ovoj predlog }e pretstavuva realizacija na prvite konkretni ~ekori kon f ormi raweto na edna evropska f ederaci ja, koja e neophodna za za~uvuvawe na mi rot.

Robert [uman,

mi ni ster za nadvore{ ni raboti,
9 maj 1950 godi na, Salon d'Orlo`
Ke d'Orse, Pariz

Za avtorite

Andov Stojan, ambasador na SFRJ vo Irak, porane{ en pretsedatel na Sobrani eto na R. Makedoni ja, prateni k vo parl amentot

Klaus Bi l er, roden 1941, ~l en na Bundestagot od 1976 do 2002, od 1987 pretstavni k na Sojuzna Republ i ka Germani ja vo Parl amentarnoto sobrani e na Sovetot na Evropa i i stovremeno e pretstavni k na Sobrani eto na Zapadnoevropskata uni ja. Od 1999 do 2002 pretsedatel na Zapadnoevropskata uni ja

Li n Bonmartel -Kul um, rodena 1965, pravni k, 2003-2005 na doktorski studi i po l' Ecole nationale d' administration (ENA), prakti kant vo Ambasadata na R. Franci ja

Ni kol as Burns, ambasador na Soedi neti te Ameri kanski Dr` avi vo NATO

Vera Veskovi }-Vangel i, rodena 1933, doktorr po i stori ski nauki , nau~en sovetni k vo I nsti tutot po naci onal na i stori ja, vo penzi ja

Mi tko Jovanov, roden 1974, di pl omi ran pol i ti kol og i postdi pl omeC na magi sterski studi i na I nsti tutot za i stori ja pri Fi l ozof ski fakul tet

Andreas Kl ajn, roden 1972, pol i ti kol og, of i ci jal en pretstavni k na Fondaci jata "Konrad Adenauer" vo Skopje, Republ i ka Makedoni ja

Hans Maer, roden 1931, mi ni ster za obrazovani e i kul tura na Bavari ja od 1970 do 1986, od 1988 do 1999 predava~ na Fakul tetot za hri sti janstvo, rel i gi ozna i kul turna teori ja na Uni verzi tetot vo Mi nhen.

Nazmi Mal i }i, roden 1957, asi stent na Uni verzi tetot na Jugoi sto~na Evropa, Tetovo, po predmeti te "evropski studi i " i "javni i pri vatni i nf ormativni sistemi ", pretsedatel na Uni jata na al banski i ntel ektual ci vo Makedoni ja

Vasko Naumovski, roden 1980, di pl omi ral na Praven fakul tet "Justi ni jan Prvi " vo Skopje, na pravni studi i - me|unardno pravo

Hans Ri ser, roden 1976, ameri kanski sti pendi st na Ful brajt vo Republ i ka Makedoni ja, di pl omi ran student na Monteri e, I nsti tut za me|unardni studi i vo Kal i f orni ja

Oli vera Trajkovska, rodena 1967, novi nar vo Skopje, Republ i ka Makedoni ja

Zage Filipovski, roden 1972, di pl omi ral na Ekonomski ot f akul tet vo Skopje, nasoka marketi ng. Porane{ en i zvr{ en di rektor na NVO Koal i ci ja "Gra|ani za gra|ani te"

Kristof Hojsgen, roden 1955, od 1999 rakovodi tel na pol i ti ~ki ot { tab na vi soki ot pretstavni k za Zaedni ~ka nadvore{ na i bezbednosna pol i ti ka na Evropskata uni ja